

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KARISTUSÕIGUSE OSAKOND

Liisi Munki

IN DUBIO PRO REO PÕHIMÕTE EESTI KRIMINAALMENETLUSES

Magistritöö

Juhendaja

Anneli Soo, PhD

Tartu 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. <i>IN DUBIO PRO REO</i> TEOREETILINE KÄSITLUS	8
1.1. <i>In dubio pro reo</i> ajaloost.....	8
1.2. <i>In dubio pro reo</i> regulatsioon ja käsitus õiguskirjanduses	10
1.2.1. <i>In dubio pro reo</i> koht teiste printsiipide seas	10
1.2.2. <i>In dubio pro reo</i> Anglo-Ameerika ja Mandri-Euroopa käsitluses	16
1.3. <i>In dubio pro reo</i> EIK lahendites	19
2. <i>IN DUBIO PRO REO</i> PÕHIMÕTE RIIGIKOHTU LAHENDITES	32
2.1. Üldised märkused <i>in dubio pro reo</i> põhimõtte kasutamisest Riigikohtu praktikas	32
2.2. <i>In dubio pro reo</i> , kõrvaldamata kahtlused ja süüdistaja tõendamiskoormis.....	33
2.3. Tõendamise standard „eluline usutavus“ ja tõendamiskoormise ümberpööramine	39
2.4. <i>In dubio pro reo</i> otsesete ja kaudsete tõendite kontekstis	48
2.5. <i>In dubio pro reo</i> ja valiktuvastamine	52
2.6. <i>In dubio pro reo</i> põhimõtte kohaldamine vormistuslike vigade puhul.....	55
KOKKUVÕTE	57
<i>IN DUBIO PRO REO</i> PRINCIPLE IN ESTONIAN CRIMINAL PROCEEDINGS	62
KASUTATUD KIRJANDUS	67
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	69
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	69

SISSEJUHATUS

Maksiim *in dubio pro reo* oli esmakordselt väljendatud Rooma õiguses, täpsemalt Corpus Iuris Civilise digestides¹, milles see oli oma tänapäevasest kujust märkimisväärselt erinevalt kirja pandud², küll aga võib sellest ladinakeelsest mõttest leida ka tänapäevasele printsiiobile omast sisu. Käesolevas magistritöös selgitab autor välja printsiiibi erinevad käsitlused ning analüüsib, kas ja milliseid kitsaskohti esineb printsiiibi rakendamisel Eesti kohtupraktikas. Selleks analüüsib autor teemakohast õiguskirjandust ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi EIK) lahendeid ning võrdleb EIK printsiiibi käsitlust Eesti kohtupraktikaga. *In dubio pro reo* on tänapäeval tuntud karistusõigusliku põhimõttena, mille Eesti seadusandja on *expressis verbis* sätestanud kriminaalmenetluse seadustiku³ (edaspidi KrMS) § 7 lõikes 3, millest tulenevalt kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus süüdistatava süüdiolukus tõlgendatakse tema kasuks. Printsiiip tuleneb ka põhiseaduse paragrahvist 22, mille kahe esimese lõike eesmärk on sätestada süütuse presumptsiooni põhimõte.⁴ Seos *in dubio pro reo* põhimõtte ja süütuse presumptsiooni vahel seisneb järgnevas. Nimelt ei tähenda oma süütuse tõendamise kohustuse puudumine (PS § 22 lõige 2) otseselt ja vahetult, et isiku süü tõendamise kohustus lasub riigil. *In dubio pro reo* põhimõtte on juhiseks ametnikele kriminaalmenetluses vältimatult ettetulevateks juhtudeks, mil süüdistatava süü tõendamisel tõusetuvad kõrvaldamata kahtlused.⁵ Põhiseaduse § 22 lõige 2 sätestab, et keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Euroopa Liidu õiguses on nimetatud põhimõtte kirjas inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni⁶ (edaspidi EIÕK) artikkel 6 lõikes 2. EIÕK artikli 6 lõike 2 kohaselt peetakse igäüht, keda süüdistatakse kuriteos, süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Lisaks võttis Euroopa Liidu Nõukogu 12. veebruaril 2016 vastu direktiivi, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul (edaspidi direktiiv).⁷ Nimetatud direktiivis sätestati teiste hulgas ka *in dubio pro reo* põhimõtte. Direktiivi artikkel 6 lõige 2 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et mis tahes kahtlust süü küsimuses tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeaks mõista. Vastavalt direktiivi artikli 14 lõikele 1

¹ Dig. 50.17.125

² Ladina k.: *Favorabiliores rei potius quam actores habentur*; eesti k: Süüdistatava huvisid eelistatakse/soositakse hagejate omadele.

³ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2015, 22.

⁴ E.Kergandberg. PõhiS § 22/1.– Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3 vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁵ Kergandberg. PõhiS § 22/2.

⁶ Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.

⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2016/343, 9.märts 2016, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul. – ELT L 65, lk 1-11.

peavad liikmesriigid, sh Eesti, jõustama direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid 1. aprilliks 2018.

In dubio pro reo ehk kahtluse korral süüdistatava kasuks põhimõtte tähendab niisiis, et kõik kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlused isiku süüdiolokus tuleb tõlgendada tema kasuks. Nimetatud põhimõtte on üks fundamentaalsetest kriminaalmenetluse printsiipidest, millele kohtunikud kriminaalasjades kohtuotsuseid tehes tugineb. Oluline on sealjuures märkida, et nimetatud põhimõttele tohib tugineda üksnes siis, kui kriminaalmenetluses esinevad kõrvaldamata kahtlused. Kui tõendite kogum ei moodusta küllaldast alust süüdimõistva kohtuotsuse tegemiseks, tuleb pöörduda just *in dubio pro reo* printsiibi poole. *In dubio pro reo* printsiip tuleb appi ka sellisel juhul, kui isiku põhiõigusi riivav säte pole piisavalt määratletud. Kui norm on sätestatud nii õigusselgusetult, et keskmine isik ei suuda aru saada, millist tegu ette heidetakse, tuleks kohtutel kohaldada *in dubio pro reo* põhimõtet ning tõlgendada normi nii, nagu on süüdistatavale kõige soodsam.⁸

Vaielda võib selle üle, kas KrMS § 7 lõikes 3 sisalduvat ladinakeelset nimetust *in dubio pro reo* kandvat põhimõtet tuleks käsitada kriminaalmenetluse iseseisva printsiibina või süütuse presumptsiooni kolmanda allsüsteemina. Seadusandja on KrMS § 7 lõikes 3 sätestatud kahtluse süüdistatava kasuks tõlgendamise põhimõtte lugenud süütuse presumptsiooni klassikalise määratlusega lahutamatu seotuks ning paigutanud *in dubio pro reo* põhimõtte süütuse presumptsiooni käsitlevasse paragrahvi.⁹ Nimetatud põhimõtet ei pea silmas pidama mitte üksnes kohtuotsuse tegemisel. Lähtuvalt kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes toodud seisukohast peaks *in dubio pro reo* põhimõtet silmas pidama kogu süüteomenetluse vältel isiku süüd puudutava iga uue kahtlustuse korral.¹⁰ Muu hulgas märgitakse kriminaalmenetluse seadustiku kommentaarides, et põhimõtet on erialakirjanduses käsitletud ka süütuse presumptsioonist täiesti eraldiseisvana. Selle näitena on toodud nende erinev toime. Süütuse presumptsiooni toime ulatuvat kuni hetkeni, mil asutakse kohtuotsust tegema, *in dubio pro reo* põhimõtte aga kohtuotsuse tegemisele. Kriminaalmenetluse seadustiku kommentaaride autorid peavad sellist vahetegemist küsitavaks.¹¹ Käesolevas magistritöös lähtub autor Eesti õiguskorras üldtunnustatud põhimõtetest, muu hulgas seadusandja käsitlest, mille kohaselt on *in dubio pro reo* põhimõtte lahutamatus seoses laiemas – süütuse presumptsiooni – põhimõttega. Autor nõustub

⁸ T. Reinthal. Karistusõiguse suund-ülekriminaliseerimine? – *Juridica* 2010/10, lk 750.

⁹ E. Kergandberg. KrMS § 7/2. – Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

¹⁰ Kergandberg. KrMS § 7/2.

¹¹ Kergandberg. KrMS § 7/2.

käsitlusega, mille kohaselt *in dubio pro reo* põhimõte avab süütuse presumptsiooni põhisisu menetluslikku aspekti.¹²

Käesolevas töös avab autor printsiibi, tuues välja selle terminoloogilise käsitluse, sisulised määratlused kui ka rakendamise probleemid – seda nii õiguskirjandusest, kui ka kohtupraktikast tulenevalt. Printsiibi kohtupraktikast lähtuvalt avades esitab autor EIK lahendite empiirilise analüüsi, misjärel kõrvutab seda Riigikohtu praktikaga. Autor, olles tutvunud Eesti õiguskirjandusega, on seisukohal, et nimetatud põhimõtet, arvestades selle olulisust Eesti kriminaalmenetluse seadustikus, põhiseaduses ja Euroopa inimõiguse konventsioonis, ei ole õiguskirjanduses piisavalt analüüsitud. Nagu edaspidisest käsitlusest nähtub, on *in dubio pro reo* kohaldamise piirid autori hinnangul mõningal määral ebaselged ja sellest tulenevad ka teatavad tõlgendamisprobleemid praktikas.

Põhimõtte rakendamise küsimus tõusetub juhul, kui kohus ei suuda kõrvaldada tõendeid kogumis hinnates kahtlust süüdistatava süü osas. Kõrvaldamata kahtlused võivad säilida põhjusel, et tõendid on mittetäielikud või puudulikud, tunnistajad või lähteandmed puuduvad või esineb asjas mõni muu mõjuv põhjus, miks kahtlust ei saa kõrvaldada. Seega võivad kõrvaldamata kahtlused kohtuasjades säilida ka juhul, kui uurimisasutus, prokuratuur ja kohus on oma funktsiooni eksimatult täitnud. Teisalt võivad kõrvaldamata kahtlused kohtuasjas esineda ka põhjusel, et uurimisasutus või süüdistaja on faktilisi asjaolusid analüüsidest või tõendeid kogudes kriminaalmenetlusõigust oluliselt rikkunud või pole oma tõendamiskoormist piisava põhjalikkusega täitnud.

Küsitavusi tekitab, kas ja kui palju pöörduvad kohtud nimetatud põhimõtte poole ja kas seda tehakse liiga kergekäeliselt, jättes kõrvale teised kriminaalmenetluse põhimõtted. Eeltoodust nähtuvalt analüüsib autor EIK ja Riigikohtu lahendeid, tuues välja printsiibi erinevad tõlgendused. Autor annab omapoolse hinnangu põhimõtte rakendamise põhjendatusele ja asjakohasusele Eestis ning selgitab välja, kas ja milliseid lünki esineb. Eelnimetatuga annab autor panuse Eesti õiguskirjanduses oleva tühimiku täitmiseks printsiibi sisustamise osas.

Magistritöö eesmärgiks on avada *in dubio pro reo* sisu, andes hinnangu printsiibi rakendamisele ning selle põhistatusele Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtulahendite näitel, muu hulgas võrreldes seda EIK praktikaga. Autor analüüsib, millistele argumentidele tuginedes on Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud, et rakendada tuleb *in dubio pro reo* põhimõtet ja kuivõrd on Eesti kohus oma käsitluses lähtunud EIK vastavast praktikast. Autor tuvastab, kas kohtute printsiibikäsitluses esineb olulisi erinevusi. Magistritöös vastatakse

¹² Kergandberg. KrMS § 7/3.

küsimusele kuidas EIK ja Riigikohus nimetatud põhimõtet sisustavad ning kas põhimõtte sisutamisel Eesti kohtupraktikas esineb lünki.

Lähtudes töö eesmärkidest on püstitatud uurimisküsimus:

kas printsiibi *in dubio pro reo* sisutamisel esinevad lüngad, mille tõttu on Riigikohtul põhimõtte ühetaolise kohaldamisega probleeme?

Töös püstitatud eesmärkide saavutamiseks on töö jagatud kahte suuremasse peatükki. Esimeses peatükis avab autor *in dubio pro reo* teoreetilis-õigusliku käsitluse. Peatükis kirjeldatakse esmalt printsiibi ajaloolist kujunemist. Seejärel tuuakse välja teoreetilised käsitlused sh milline on *in dubio pro reo* koht teiste printsiipide seas ja kuidas erineb *in dubio pro reo* käsitlus Mandri-Euroopas ja Anglo-Ameerikas. Viimasena esitab autor EIK lahendite empiirilise analüüsi. Teises peatükis analüüsib autor Eesti kohtupraktikat printsiibi *in dubio pro reo* sisustamisel Riigikohtu praktika näitel, võrreldes seda teoreetilise käsitluse ja EIK praktikaga. Et lugemist hõlpsamaks teha, avab autor Riigikohtu lahendid teemade kaupa. Autor annab hinnangu printsiibi põhistatusele Riigikohtu lahendites, lähtudes sealhulgas EIK vastavast praktikast. Kuna EIK on rahvusvaheliselt kõrgelt tunnustatud kohus, mille otsused on Eestile siduvad, siis on oluline, et Eesti kohtupraktika oleks Euroopa vastava praktikaga kooskõlas. EIK pädevusse kuulub EIÕK-s sätestatud õigustega seotud vaidluste lahendamine ja kuna EIÕK artikli 6 lõikes 2 on sätestatud *in dubio pro reo* põhimõte, peab autor primaarseks just EIK lahendite analüüsi ja võrdlemist Eesti vastava kohtupraktikaga. Kokkuvõttes annab autor vastuse uurimisküsimusele.

EIK lahendite otsing on teostatud EIK veebilehel www.echr.coe.int ning kasutades EIK lahendeid käsitlevaid kommenteeritud väljaandeid. Otsingutes on kasutatud fraase „*in dubio pro reo*“, „beyond reasonable doubt“ ja „presumption of innocence“. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendite otsingud on teostatud Riigikohtu veebilehel www.nc.ee. Otsingus kasutas autor fraasi „*in dubio pro reo*“ ja „kõrvaldamata kahtlus“. Töö jaoks vaatas autor läbi kõik veebis avaldatud Riigikohtu lahendid ajavahemikus 1995-2016, milles on printsiibile viidatud. Kuna *in dubio pro reo* printsiibi näol on tegemist väga vana põhimõttega, mille kuju ja põhisisu on ajaproovile vastu pidanud, siis on autori hinnangul õigustatud ka vanema kohtupraktika läbitöötamine. Lisaks on see vajalik võrdlemiseks värske kohtupraktikaga, et tuvastada, kas kohus on printsiibi sisustamisel olnud järjepidev. Nii EIK kui ka Riigikohtu lahendeid on käsitletud arvestades seda, et lugejal oleks neid kerge jälgida. Selleks on sarnaste õiguslike küsimustega kohtulahendid koondatud ja nendes toodud seisukohti käsitletud järjestikku.

Töös kasutatakse kombineeritud uurimismeetodeid. Esiteks tuuakse välja teoreetilises kirjanduses käsitletud printsiibi erinevad määratlused, sisu ning valupunktid. Teiseks kasutatakse kohtupraktika empiirilist analüüsi, mille tulemusel selgitab autor välja kui palju tuginevad EIK ja Riigikohus otsuseid tehes *in dubio pro reo* põhimõttele, kuidas on nimetatud põhimõttele tuginemine motiveeritud, kas Riigikohus on oma praktikas jälginud EIK vastavat praktikat ning kas printsiibi sisustamisel esineb lünki.

Käesolevas töös on kasutatud erialast õiguskirjandust, mille valikul on lähtunud printsiibi erinevast käsitlest nii Mandri-Euroopas kui ka Anglo-Ameerikas. Anglo-Ameerika käsitus on oluline seetõttu, et printsiibikäsitus erinevates õigussüsteemides on osaliselt põimunud. Kuna printsiibi juured ulatuvad kaugesse minevikku, on kirjanduse valikul autori hinnangul põhjendatud käsitlused erinevatest ajaperioodidest. Töös kasutatakse EIK ning Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendeid.

Märksõnad: kriminaalmenetlus, menetlusõigus, süütuse presumptsioon

1. *IN DUBIO PRO REO* TEOREETILINE KÄSITLUS

1.1. *In dubio pro reo* ajaloost

Printsiibi *in dubio pro reo* juured ulatuvad tänu selles sisalduvale põhilisele mõttele juba aega enne meie ajaarvamist. Süüdistaja tõendamiskohustuse põhimõte ulatub 18. sajandisse eKr, Hammurapi koodeksi aega. Sama idee leiame ka Ida-Rooma keisri Justianuse digestidest.¹³ Aristoteles kirjutas, et igaüks meist eelistaks pigem, et süüdlane mõistetakse õigeks, kui süütu süüdi.¹⁴ Tänapäevases õiguskirjanduses on jõutud tõdemuseni, et *in dubio pro reo* põhimõte on tulenenud vajadusest kompromissile paljude süüdi olevate vabastamise ja mõnede süütute päästmise vahel.¹⁵ Taolisi ideid ei tunne mitte üksnes Mandri-Euroopa õiguskultuur, vaid need on tuntud ka angloameerika õigussüsteemis. Kõik Ameerika õigustudengid õpivad pähe kohtunik W. Blackstone'i maksimi: „On parem, kui kümme süüdi olevat isikut põgeneb, kui see üks süütu kannatab“ (1769).¹⁶ Ameerika Ühendriikide Ülemkohus on seda printsiipi korduvalt meelde tuletanud, kuigi ilma kindlat numbrit välja ütlemata. Lugematul arvil õpetlasi on maininud täpset numbrit selle nn kompromissi kohta. On mitmeid erinevaid arvamusi, milline see number peaks olema.¹⁷ Taoline mõte formuleeriti 6. sajandil kirja pandud Rooma õiguste kogumiku *Corpus Iuris Civilis* digestides. Selle ladinakeelse mõtte eestikeelne väljendus kõlaks järgnevalt: süüdistatava seisundit eelistatakse hageja omale.¹⁸

Tänapäevane maksim *in dubio pro reo* on reegel, mis on rohkem või vähem välja kasvanud nn „ohutuma tee“¹⁹ doktriinist.²⁰ Niinimetatud „ohutuma tee“ doktriin arendati välja keskaegsete teoloogide poolt. Paavst Püha Gregorius Suur andis sellele arusaamale konteksti, kui ta kirjeldas seda kui tõsist ja nähtamatut tegevust, et anda otsusele mõte olla kindel olukorras, kus asi on kaheldav. See mõttekäik viiski doktriinini, et kui on kahtlused, siis tuleb valida nn ohutum tee.²¹ Doktriini kordas 13. sajandil elanud paavst Innocentius III oma tõdemuses: „kus on kahtlused, seal peab valima ohutuma raja“. Innocentius III lõi klassikalise formuleeringu ohutuma tee doktriinist: *in dubiis via eligenda est tutior*, „Kui on kahtlused,

¹³ U. Lõhmus. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2. vlj. Tallinn: Juura 2014, lk 59.

¹⁴ D. Epps. The Consequences of Error in Criminal Justice. – Harvard Law Review, 2015/128, No 4, p 1078.

¹⁵ Epps, p 1078.

¹⁶ Originaalkeeles: „Better that ten guilty persons escape, than that one innocent suffer“.

¹⁷ A. Nicita, M. Rizzolli. In Dubio Pro Reo Behavioral explanations of pro-defendant bias in procedures. – Bozen Economics & Management paper series, 2013/4, p 3.

¹⁸ Ladina keeles: Favorabiliores rei potius quam actores habentur.

¹⁹ Inglise keeles: „safer path“ doctrine

²⁰ J. Whitman. The Origins of Reasonable Doubt. Theological Roots of Criminal Trial. London: Yale University Press 2008, p 75.

²¹ M. Shealy. A Reasonable Doubt about „Reasonable Doubt“. – Oklahoma Law Review. 2012-2013/65, p 285.

siis tuleb valida ohutum rada.²² Lisaks on mõnes käsitluses kasutatud fraasi: „kui on kahtlused, siis tuleb omaks võtta kõige healoomulisem tähendus“. Probleem peitub selles, mida kõige healoomulisem tähendab. Seoses sellega on kaks võrdselt ebaselget ja üldist ideed: vihatav ja soodustav. Need žongleerivad koos, leides et vihatav tuleks keelata ja soodustavat tuleks võimendada. Samast mõttest juhindub ka *in dubio pro reo* põhimõte, see tähendab, et kui kahtled, siis tuleks valida süüdistatavat soodustav variant.²³ Sellele põhimõttele viidates arendasid Mandri-Euroopa kohtunikud põhimõtte *in dubio pro reo*.²⁴ *In dubio pro reo* oli moraalne teoloogia reegel, mida kirjeldati kui protseduurilise mündi teist poolt, mis nõudis tõendeid mis on „selgemad kui keskpäevane päike“, enne kui isikut karistatakse.²⁵

On oluline märkida, kuidas on ajaloos tähistatud mõistet „kahtlus“ ja millist tähendust see antud kontekstis omab. Katolik entsüklopeedia seletab, kuidas kahtlusest on tänase päevani aru saadud fraasides, mis ulatuvad tagasi keskaega. „Kahtlus on seisund, milles meelel on kaks vastandlikku propositsiooni ning see on võimetu nõustuma kummagagi neist...Kahtlus on kas positiivne või negatiivne. Esimesel juhul on poolt ja vastu tõendeid võrdselt ja otsustamine võimatu; Viimasel juhul tõusetub kahtlus sellest, et mõlemalt poolt puuduvad piisavad tõendid, et otsustada...Jällegi kahtlused võivad olla teoreetilised või praktilised. Esimene neist on seotud abstraktselt tõe ja valega; Viimane küsimusega kohustusest või otstarbekusest. Veel eristatakse kahtlust fakti olemasolus ja kahtlust ettekirjutuse õigsuse osas. Kaalutletud kahtlused on eristatud ettevaatamatutest, arvestades kaalutluste mõistlikkust või ebamõistlikkust, millel kahtlused põhinevad.“²⁶ Eeltoodud kirjeldusest nähtuvalt on selge, et ebamõistlikud kahtlused on ettevaatamatud ja neid ei tohiks järgida. Ehk siis järele jääv ongi niinimetatud põhjendatud kahtluse standard.²⁷ Albertus Gandinus, kes oli üks juhtivaid 13. sajandi juriste, kirjeldas aga reeglit järgnevalt: „Kui on kahtlused ja tõendid on ebaselged, siis on parem jätta õigusrikkuja rikkumine karistamata, kui mõista süütu inimene süüdi, sest olukorras, mil on kahtlused, on parem kui karistused on leebemad, kui rangemad.“²⁸ Kuigi printsipi põhitees avaldus juba nii Vana-Kreekas, Aristotelese kirjapandus, varakeskajal *Corpus Iuris Civilises* ja keskaja teoloogide „ohutuma tee“ doktriinis, siis oma praegusel kujul kirja pandud fraasiks *in dubio pro reo* formuleeris printsipi Aegidius Bossius, kes kuulus 15. sajandi jurisprudenti mõjukamate inimeste sekka. *In dubio pro reo* oli reegel, mis

²² Whitman, p 63.

²³ M. J.F. Tella. *Equiti and Law*. Martinus Nijhoff: 2007, p 228.

²⁴ Epps, p 1078.

²⁵ Shealy, p 64.

²⁶ Whitman, p 60.

²⁷ Whitman, p 61.

²⁸ Whitman, p 75.

lõi kaitse vormi süüdistatavale ja kasvas välja hirmust, et kohtunik võib teha temast mõrvari.²⁹

Mandri-Euroopa õigusteadus raamis *in dubio pro reo* põhimõttena, mis hõlmas tolerantsust ja leebust: juhtudel, kus oldi silmitsi kahtlustega, seisis kirjanduses, et kohtunik peab valima healoomulisema ja leebema raja.³⁰ Teiseks, juristid, kes *in dubio pro reo* põhimõtte löid, ei olnud teadlikud, et nende loodu kätkes endas ohte avaliku õiguse juhtimisele. Kuigi juristid olid teadlikud ohust, mis kaasneb iga leebe reeglga: oht, et kriminaalmenetlus kukub kokku. Nagu Albertus Gandinus ütles – see oli täiesti kindel, et tegemist oli „avaliku huviga“, et eksimised ei tohi jääda karistuseks. Küll aga oli „avalik huvi“ vältimatu pinge iga reeglga, millest nähtus leebust. Selle keskaegse konfliktiga võitlesid juristid järgnevatel sajanditel järjepidevalt, peegeldades pingeid isikliku südametunnistuse ja kohtuniku, kui „avaliku teenistuja“ rolli vahel.³¹

1.2. *In dubio pro reo* regulatsioon ja käsitus õiguskirjanduses

1.2.1. *In dubio pro reo* koht teiste printsiipide seas

In dubio pro reo põhimõte tuleneb EIÕK artikli 6 lõikest 2, mille kohaselt peetakse igäüht, keda süüdistatakse kuriteos, süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Käesolevast aastast sai põhimõte tugevat toetust ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi näol, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul. Direktiivi eesmärk on tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, sätestades ühised miinimumnormid, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte. Menetlusõigusele kaitse ühiste miinimumnormide kehtestamisega tahetakse suurendada liikmesriikide vastast usaldust üksteise kriminaalmenetlussüsteemide vastu, mis peaks hõlbustama ka vastastikuste otsuse tunnustamist (preambuli punktid 9-10). Direktiivi artikli 6 lõige 2 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et mis tahes kahtlust süü küsimuses tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeks mõista. Oluline on märkida, et vastavalt nimetatud direktiivi preambuli punktile 12 on direktiiv kasutatav kõigis kriminaalmenetluse menetlusstaadiumites kuni otsuse tegemiseni ja otsus on muutunud

²⁹ Whitman, p 76.

³⁰ Whitman, p 76.

³¹ Whitman, p 77.

lõplikuks. Sellest järeldub, et nimetatud direktiivi peaks kohaldama siseriiklikud kohtud. Eestis on direktiiv niisiis heaks edaspidiseks juhiseks nii alama astme kohtutele kui ka Riigikohtule.

Eestis tuleneb *in dubio pro reo* põhimõte KrMS § 7 lõikest 3, milles on sätestatud, et kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolokus tõlgendatakse tema kasuks ja põhiseaduse § 22 lõikest 2, mis sätestab, et keegi ei ole kriminaalmenetluses kohustatud oma süütust tõendama. Printsip *in dubio pro reo* on kriminaalmenetlusõiguslik põhimõte, mis on tihedas seoses inimõigustega. Olles loomulikus seoses inimõiguste kaitsega, on see printsip omane nõue inimõiguste tagamiseks kriminaalkohtumenetluses. Samuti on printsip omane väärteomenetlusele. Väärteomenetluse seadustiku (edaspidi VTMS)³² § 4 (süütuse presumptsioon) sätestab, et kedagi ei tohi käsitada väärteo toimepanemises süüdlasena enne, kui väärteo eest karistamise otsus on tema kohta jõustunud. Väärteomenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes on kirjas, et süütuse presumptsiooni allprintsipi *in dubio pro reo* osas tuleb kohaldada kriminaalmenetluse analoogiat.³³ Vastavuses kontseptsiooniga inimõiguste tagamiseks tuleb otsus süüdistatava kasuks teha juhul, kui tema süüd ei saa tõestada väljaspool tõendatud kahtlust.³⁴ Kuna seadus ei anna selgeid juhiseid millal ja mil viisil nimetatud põhimõtet rakendada ja printsipi sõnastus on erinevates õigusallikates erinev ning printsipi *in dubio pro reo* ja süütuse presumptsioon käsitletakse tihtipeale läbisegi, siis tuleb printsipi *in dubio pro reo* väljaselgitamiseks pöörduda õiguskirjanduse poole. Õiguskirjanduses on toodud küllaldaselt põhimõtte erinevaid käsitlusi, mis avavad selle olulise põhimõtte olemust, põhisisu, aga ka nõrku kohti.

Erialakirjanduses võrdsustatakse *in dubio pro reo* põhimõtet tihti süütuse presumptsiooniga. Nii nagu *in dubio pro reo* printsip on seotud inimõiguste kaitsega, on seda ka süütuse presumptsioon. Süütuse presumptsiooni on kaua tituleeritud üheks põhiprintsiibiks, mis kaitseb süüdistatavaid valesti süüdimõistmise eest. Põhjus, miks seda peetakse fundamentaalseks, on just see, et on parem, kui süüdlane jääb vabadusse, kui süütu mõistetakse süüdi.³⁵ Lisaks sellele on EIK leidnud, et süütuse presumptsioon hõlmab endas ka nn „maine“ aspekti, st et selle eesmärgiks on kaitsta isiku kuvandit.³⁶ Carl-Friedrich

³² Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2015, 37.

³³ T. Ploom. VTMS § 4/2. –Väärteomenetluse seadustik: komm vlj.Tallinn: Juura 2007.

³⁴ S. Deyong. Articles on „In dubio pro reo“. – The China Legal Science Journals Press, 2013/4, No 1, p 5.

³⁵ S. Tierney, V. Tadros. The Presumption of Innocence and the Human Rights Act. – Modern Law Review 2004/67, No 3, p 402.

³⁶ L. Campbell. Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence. – Modern Law Review. 2013/76, No 4, p 684.

Stuckenberg, tunnustatud Saksa kriminaalõiguse professor on oma artiklis „Who is Presumed Innocent on What by Whom?“ öelnud: „Ilmselt ollakse üksmeelel süütuse presumptsiooni kasulikkuses, viidates pigem selle nimele, mitte printsiibi sisule, kuna sisu ei ole kaugeltki mitte selge ega universaalselt kokku lepitud. Eelnimetatud vastuolud viitavad, et ilmselt ei ole mitte ainult üks norm või printsiip, vaid mitu normi või printsiipi, mida saaks viia sildi alla „süütuse presumptsioon.“³⁷ Töö autori hinnangul on see tähelepanek igati õigustatud ja sellele tõdemusele saab jõuda, kui vaadata erinevaid õigusallikate tekste ja käsitlusi (allpool), mis püüavad nii süütuse presumptsiooni kui ka selles sisalduvaid nn allpõhimõtteid sisustada. Eespool viidatud seisukoht tugevdab arvamust, et *in dubio pro reo* printsiipi võib lugeda süütuse presumptsiooniga tugevalt seotuks.

Käesoleva töö autor lähtub käsitlusest, mille kohaselt süütuse presumptsioon ja *in dubio pro reo* on üksteisega tihedalt seotud printsiibid, muu hulgas lugedes viimase süütuse presumptsiooni allprintsiibiks järgmistel põhjustel. Eesti seadusandja peab printsiipe lahutamatuks seotuks. Seadusandja on KrMS § 7 lõikes 3 sätestatud kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamise ehk *in dubio pro reo* põhimõtte lugenud süütuse presumptsiooni klassikalise määratlusega sedavõrd lahutamatuks seotuks, et on *in dubio pro reo* põhimõtte paigutanud süütuse presumptsiooni käsitlevasse paragrahvi.³⁸ Nimetatud põhimõtet ei pea silmas pidama mitte üksnes kohtuotsuse tegemisel, vaid lähtuvalt kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes toodud seisukohast peaks *in dubio pro reo* põhimõtet silmas pidama kogu süüteomenetluse vältel isiku süüd puudutava iga uue kahtlustuse korral.³⁹ Ka EIK praktikas ja EIÕK tõlgendades räägitakse artikli 6 lõikest 2 kui süütuse presumptsioonist. Seda seisukohta tugevdab ka eespool märgitud direktiiv, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul. Nii direktiivi preambuli punktis 22 kui artikli 6 lõikes 2 sätestatakse *in dubio pro reo* printsiibi sisu, mille kohaselt kõik kõrvaldamata kahtlused tõlgendatakse süüdistatava kasuks. Nimetatud direktiivist ja allpool teostatud EIK lahendite analüüsist tuleb välja, et paljudes lahendites ei avagi EIK süütuse presumptsiooniga kokku kuuluvat *in dubio pro reo* printsiipi *expressis verbis*. Küll aga saab lahendeid analüüsides ja tõlgendades aru, et kohus on ka nimetatud põhimõtet sisuliselt käsitlenud. Ka erialakirjanduses leiame süütuse presumptsiooni põhimõtte käsitluste alt hulgaliselt viiteid käesolevas töös uuritud printsiibile, mis näitab nende põhimõtete eksistentsiaalset seost. Töö autor rõhutab aga, et oluline on

³⁷ C-F. Stuckenberg. Who is Presumed Innocent of What by Whom? – Springer Science + Business Media Published online 30.04.2013, p 303.

³⁸ Kergandberg. KrMS § 7/2.

³⁹ Kergandberg. KrMS § 7/2.

mõista, et süütuse presumptsioon on laiem mõiste ja ainuüksi *in dubio pro reo* printsiip ei ava selle kogu sisu. Süütuse presumptsioon on süüdistatava menetlusõiguslik kaitsevahend riigi sunnivõimu vastu, et ära hoida ekslikke süüdimõistmisi ja selle kaudu säilitada kriminaalkohtusüsteemi legitiimsus. Süütuse presumptsioon on ka poliitilise kõlbelisuse toetaja, aidates säilitada riigi ja kodanike vahelist usaldust ja respekti.⁴⁰ Süütuse presumptsiooni üldmõiste sisaldab endas järgmisi üksikõigusi ja põhimõtteid: õigus süütuse eeldusele, süü tõendamiskoormise asetamine riigile, õigus vaikida, õigus kahtluste tõlgendamisele süüdistatava kasuks ehk nn *in dubio pro reo* reegel.⁴¹

EIÕK artikli 6 lõige 2 sätestab, et igäüht, keda süüdistatakse kuriteos, käsitletakse süütuna seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. Rangelt võttes seostub EIÕK artikli 6 lõige 2 ainult kriminaalmenetlusega ning järelikult ei laiene ta muudele menetlustele ja olukordadele. See on mõistetav, sest kriminaalkorras kellegi süüdimõistmine on avaliku hukkamõistu üks raskemaid vorme, mille tagajärjed konkreetsele isikule ja tema lähedastele võivad olla väga rängad.⁴² Nagu töö pealkirjast selgub, lähtub ka autor sellest rangest käsitlusest ja käsitleb *in dubio pro reo* põhimõtet kui kriminaalmenetlusega lahutamatu seotud printsiipi. Euroopa inimõiguste konventsiooni organite hinnangul on süütuse presumptsioon eelkõige „protseduuriline garantii“. See paneb kohtunikonnale kohustuse läheneda igale asjale kindla suhtumisega. Kohtuniku kohustus oma ülesandeid täites ei tohiks alata isiku süüdimõistmisega ega oletusega, et süüdistatav on süüdistuses esitatud teo toime pannud. Seda on oluline silmas pidada ka tõendite kogumise protsessis. See asetab muu hulgas ka tõendamiskoormise süüdistatava süü tõendamises süüdistajale ja võimaldab süüdistatava kasuks tõlgendamise.⁴³ Üldiselt on EIÕK püüdnud kas otseselt või kaudselt eraldada menetluslikke kaitsemeetmeid, mis kriminaalmenetluses kahtlusalusele pakutakse, eelisõigusest, mille alusel liikmesriigid defineerivad olulised mõisted oma kriminaalõiguses. Selles valguses on artikli 6 lõige 2 selgelt seotud menetlusõigusega.⁴⁴ Kõige loomulikum tõlgendus artikli 6 lõikes 2 toodud printsiibist on, et süütuse presumptsioon kaitseb üksikisikut seaduste vastu, mis ei võta arvesse tõendamise ja võib-olla ka muid protseduurilisi reegleid, mis ümbritsevad kriminaalmenetlusõigust.⁴⁵

⁴⁰ Lõhmus, lk 61.

⁴¹ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste- ja vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004, lk 383.

⁴² Maruste, lk 384.

⁴³ S. Stavros. The guarantees for accused persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights : an analysis of the application of the Convention and a Comparison with Other Instruments. The Netherlands, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1993, p 49.

⁴⁴ Tierney/Tadros, p 403.

⁴⁵ Tierney/Tadros, p 403.

Nimetatud EIÕK artikli 6 lõike 2 tõlgendus kinnitab Eesti seadusandja seisukohta, mille kohaselt on süütuse presumptsioon ja kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamine omavahel väga tugevas seoses. Lisaks lükkab taoline käsitlus ümber *in dubio pro reo* kitsa käsitluse, mille kohaselt tuleb seda käsitleda süütuse presumptsioonist iseseisvana, kuna süütuse presumptsiooni toime ulatuvat kriminaalmenetluses kuni kohtuotsuse tegema asumiseni ja *in dubio pro reo* põhimõtte kohtuotsusele endale.⁴⁶ Süütuse presumptsiooni kaitseala kitsa ja laia tõlgenduse erinevus seisnebki selles, et kitsa tõlgenduse kohaselt on süüdistataval õigus eeldada, et teda peetakse süütuks üksnes kohtumenetluse ajal kuni otsuse tegemiseni, siis süütuse presumptsiooni kaitseala laia tõlgenduse kohaselt laieneb eelnimetatu kriminaalmenetlusele tervikuna. EIK praktika järgi ulatub presumptsiooni mõju mõnel juhul kaugemalegi. Lai tõlgendus on omane Euroopale ning tuleneb EIÕK artikli 6 lõike 2 ja EL põhiõiguste harta artikli 48 lõike 1 sõnastusest.⁴⁷ Lisaks eeltoodule kinnitab *in dubio pro reo* laia tõlgendust ka vastvalminud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv. Sarnaselt EIK praktikale, mis toetab süütuse presumptsiooni laia tõlgendust, mille kohaselt süütuse presumptsioon laieneb kriminaalmenetlusele tervikuna, tuleneb selline käsitlus nüüd ka otsesõnu direktiivist. Nii selle artiklis 2 kui ka preambuli punktis 12 sätestatu kohaselt tuleks direktiivi kohaldada kriminaalmenetluse kõigis menetlusstaadiumites kuni otsuse tegemiseni selle kohta, kas kahtlustatav või süüdistatav on kuriteo toime pannud ja see otsus on muutunud lõplikuks.

Üldõiguse riigid kui ka paljud Mandri-Euroopa riigid juhivad kohtupraktikas ja teoorias standardist, et süüdistatava süü peab olema tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust (*beyond a reasonable doubt*).⁴⁸ See tõendamisstandard on rangem kui tsiviilkohtumenetluses kasutatav tõenäosuste kaalumine (*balance of probabilities*) test. Tõendamisstandard „väljaspool mõistlikku kahtlust“ ei tähenda tõendamist väljaspool igasugust kahtlust (*beyond all possible doubt*). Maailmas on vähe asju, mida me teame absoluutse kindlusega. Seepärast ei saa seadus nõuda, et süüdistatava süü peab olema tõendatud väljaspool igasugust kahtlust.⁴⁹ Kriminaalmenetluse seadustiku järgi on tõendatus „kohtul kujunenud veendumus, et tõendamiseseme asjaolud on olemas või puuduvad“ (KrMS § 60 lõige 2).⁵⁰ Kohtupraktika ja teooria vaikivad tõendamisstandardist. Kriminaalmenetluse seadustiku kommenteerija piirdub selgitusega, et kohtuniku siseveendumus on vaimsesse sfääri kuuluv fenomen, mis ei tähenda

⁴⁶ Kergandberg, KrMS § 7/2.

⁴⁷ Lõhmus, lk 65.

⁴⁸ Lõhmus, lk 64.

⁴⁹ Lõhmus, lk 64.

⁵⁰ Lõhmus, lk 64.

kohtuotsuse puhul voluntarismi aktsepteerimist. Küll saab veendumust kontrollida sel viisil, kui kohtuotsuse põhjendid rahuldavad kõrgemat kohut.⁵¹

Seega pole selget vastust küsimusele, kas Eesti kohtupraktikas kasutatav tõendamisstandard on sama, mis enamikus riikides kasutatav standard „väljaspool tõendatud kahtlust“. Sellele on ühe võimaliku variandina võimalik vastata jaatavalt. Võib eeldada, et kui kohtud kinnitavad, et süüdistatava süü on usaldusväärset tõendatud, tähendab see, et süüdistatava süü on tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust, sest ka KrMS paragrahvist 7 tuleneb kahtluste välistamise nõue.⁵² Tõendamise standardit „väljaspool mõistlikku kahtlust“ täiendabki *in dubio pro reo* põhimõte. Ka Riigikohus pole mõisteid „väljaspool mõistlikku kahtlust“ ja *in dubio pro reo* alati eristanud. Näiteks lahendis 3-1-1-113-12⁵³ tuleb välja, et kuna kannatanu ja tunnistaja ütluste pinnalt ei saanud teo toimepanemist usaldusväärset tõendatuks lugeda ning kahtlused pole kõrvaldatud, siis tuleb kõrvaldamata kahtlus tõlgendada vastavalt KrMS § 7 lõikele 3 süüdistatava kasuks. *In dubio pro reo* põhimõte peab silmas neid kahtlusi, mis mõjutavad otseselt süüdistatava süüd ega tekita veendumust, et süü on tõendatud väljaspool mõistlikku kahtlust.⁵⁴

Eesti keeles on *in dubio pro reo* põhimõtte olemust ja selle rakendamist kooskõlas teiste karistusõiguslike põhimõtetega kajastatud autori hinnangul üpris vähe. Üheks allikaks, kus on käsitletud just *in dubio pro reo* piire ja seost teise kriminaalmenetluse printsiibiga on prof Jaan Sootaki artikkel⁵⁵. Prof Sootak esitab oma artiklis argumendid, miks *in dubio pro reo* lihtsustatud kohaldamine ei ole aktsepteeritav, kui kuriteo toimepanemise fakt on tõsikindlalt tuvastatud ning isik pääseks lihtsustatud kohaldamise tõttu kriminaalvastutusest.⁵⁶ *In dubio pro reo* tähendab, et süüdimõistmisel tuleb valida süüdistatava jaoks soodsam variant.⁵⁷ Artikli autor toob välja seisukoha, et *in dubio pro reo* põhimõte käib ainult faktiliste asjaolude, mitte kindlalt tuvastatud asjaolu õigusliku hinnangu kohta. Niisiis, kui esineb kahtlus asjaolule õigusliku hinnangu andmises, siis ei tohiks kohtunik eelpool nimetatud põhimõttele tugineda ja mõista isikut õigeks seetõttu, et puudub ühene vastus asjaolule õigusliku hinnangu andmises.⁵⁸ Kohus peab tegema otsuse lähtudes *iura novit curia* (kohus

⁵¹ Kergandberg. KrMS § 60/6.1.

⁵² Lõhmus, lk 64.

⁵³ RKKKo 3-1-1-113-12 p 7.3.

⁵⁴ Lõhmus, lk 65.

⁵⁵ J. Sootak. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted *in dubio pro reo* ja *iura novit curia*. – *Juridica* 2009/2.

⁵⁶ Sootak 2009, lk 113.

⁵⁷ Sootak 2009, lk 108-109.

⁵⁸ Sootak 2009, lk 109.

tunneb õigust) põhimõttest, ega saa otsustamisest loobuda.⁵⁹ Artikli autor toob muu hulgas ka näite vargusest, milles asjaolude pinnalt on süüdistatava süüs põhjust kahelda. *In dubio pro reo* põhimõtte alusel tuleks isik sellisel juhul õigeks mõista. Kui aga näiteks kohus on jõudnud järeldusele, et süüdistatav on toime pannud varguse, aga see vastab mitme koosseisu (KarS⁶⁰ § 199 või § 218) tunnusele ja kummagi tõendatus pole kindel, siis rakendades eelpool nimetatud põhimõtet peaks süüdistatava justkui õigeks mõistma, ometi on selge et ühe tegudest on süüdistatav toime pannud – see viiks ebarahuldava tulemuseni. Eelpool toodust tulenevalt avalduvad selle põhimõtte rakendamise piirid. Antud näite puhul peaks niisiis kasutama hoopis *iura novit curia* põhimõtet.⁶¹

1.2.2. *In dubio pro reo* Anglo-Ameerika ja Mandri-Euroopa käsitluses

Anglo-Ameerika ja Mandri-Euroopa käsitluses esinevad printsiiibi *in dubio pro reo* sisustamisel erinevused. Seetõttu ei ole ka erialakirjanduses printsiiipi alati ühetaoliselt sõnastatud ega sisustatud. Alljärgnevalt avab autor printsiiibi erinevad terminoloogilised määratlused, millest nähtub, et Anglo-Ameerika ja Mandri-Euroopa käsitlused on siiski mõningal määral segunenud. Erialakirjanduses märgitakse, et just 19. sajandi alguses said paika paljud kõrge kvaliteediga kriminaalprotseduuri reeglid, teiste hulgas ka mõiste „väljaspool mõistlikku kahtlust“ (*beyond a reasonable doubt*) kui tõendamisstandard.⁶² Kontseptsioon, mille kohaselt kriminaalkaristuste määramisel on vaja erilist ettevaatust, on sajandeid vana./.../Täpne doktriini formulatsioon väljaspool mõistlikku kahtlust kui tõendamisstandard Anglo-Ameerika kriminaalprotsessis tekkis 18. sajandi lõpus osana kriminaalprotsessi vastase süsteemi väljatöötamisel.⁶³ „Väljaspool mõistlikku kahtlust“ on ajaproovile vastu pidanud väljend ning alati on olnud raske leida teisi sõnu, et väljendada seda, mida see tähendab. Mitmed erinevad kohtunikud on seda proovinud, aga püüdlused asendada seda teiste väljenditega, pole hästi edenenud.⁶⁴ Väljaspool tõendatud kahtlust ei tähenda „kahtluste varjus“. Seadus ei suudaks kaitsta kogukonda, kui see võtaks omaks kummalised võimalused õiguse kursilt kõrvale juhtimiseks. Tehakse vahet teaduslikel tõenditel ja õiguslikel tõenditel. Paljud hüpoteesid võivad olla teaduslikult tõendamatud, kuna

⁵⁹ Sootak 2009, lk 109.

⁶⁰ Karistusseadustik. – RT I, 17.12.2015, 9.

⁶¹ Sootak 2009, lk 109.

⁶² J.H Langbein. "The Historical Foundations of the Law of Evidence: A View from the Ryder Sources" - Yale Law School Legal Scholarship Repository. Faculty Scholarship Series. 1996 Paper 551, p 1199.

⁶³ Langbein., p 1199 (footnote 152).

⁶⁴ D.W. Elliott. Elliott and Phipson Manual of The Law of Evidence. London: Sweet & Maxwell: 1987, p 72.

need on väga ebatõenäolised.⁶⁵ Olgu mainitud, et fraasi „väljaspool mõistlikku kahtlust“⁶⁶, kasutatakse peamiselt *common law* maade õiguskirjanduses, kuid ka paljud Mandri-Euroopa riigid juhivad sellest standardist.⁶⁷

Eestis on Riigikohtu praktikas aga välja kujunenud tõendamisstandardi formulatsioon „väljaspool kõrvaldamata põhjendatud kahtlust“. Seda sisustades selgitab kohus, et süüstavate tõenditega kõrvaldamata kahtlused süüdistusversiooni paikapidavuses tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks (*in dubio pro reo* põhimõte).⁶⁸ Käesoleva töö autori hinnangul on nii Anglo-Ameerika juurtega tõendamisstandardi formulatsioon *beyond reasonable doubt* ehk eesti keeles „väljaspool mõistlikku kahtlust“ või „väljaspool põhjendatud kahtlust“ kui ka Riigikohtu praktikas välja kujunenud „väljaspool kõrvaldamata põhjendatud kahtlust“ oma olemuselt väga sarnased.

Alles 1850. aastatel hakkasid kohtunikud võrdsustama süütuse presumptsiooni põhimõtet süüdistaja veenmiskohustusega. Saksa teadlased tõrjusid algselt fraasi „süütuse presumptsioon“ kõrvale kui õigusterminoloogia väärkasutuse. Küll aga on nad pikka aega kasutanud maksimi *in dubio pro reo*, mis võimaldab faktiliste asjaolude pinnalt isiku õigeks mõista, kui on kahtlused.⁶⁹ Et väljendada nõutavat tõendamisstandardit, räägivad *common law* juristid enamasti süüdistaja kohustusest tõestada asi väljaspool põhjendatud kahtlust ja Kontinentaal-Euroopa juristid tuginevad maksimile *in dubio pro reo*, ettekirjutusele, mis nõuab, et kohtunik mõistaks isiku õigeks olukorras, kus on kõrvaldamata kahtlused.⁷⁰ Taoline vahetegu ei ole aga absoluutne. Autor kordab siinkohal eespool (vt alapeatükk 1.2.1) välja toodut, et tõendamise standardit (mis on süütuse presumptsiooni üks tahkudest) „väljaspool mõistlikku kahtlust“ täiendab *in dubio pro reo* põhimõte.⁷¹ Ilmselt pole tegemist sünonüümidega, küll aga üksteisega lähedalt seotud ja põimunud määratlustega. Muu hulgas pole ka Riigikohus neid mõisteid alati eristanud.⁷²

⁶⁵ Elliott, p 72-73.

⁶⁶ Erialakirjanduses on inglise keelset nimetust *beyond reasonable doubt* eesti keeles märgitud ka kui väljaspool põhjendatud kahtlust (vt R.Maruste, lk 385).

⁶⁷ Lõhmus, lk 64.

⁶⁸ A.Kangur, analüüsi p 9.2, lk 157 – J. Ginter jt. Analüüs isikute põhiõiguste tagamisest ja eeluurimise kiirusest kriminaalmenetluses. Eraldise kasutamise leping nr 1/121-12. Uuringu aruanne. 2013. (Justiitsministeerium tellis Tartu Ülikoolilt analüüsi isikute põhiõiguste tagamisest ning eeluurimise kiirusest kriminaalmenetluses).

⁶⁹ G.P. Fletcher. Presumption of Innocence in the Soviet Union. –University of California, Los Angeles Law Review 1967-1968/15, p 1203 note nr 3.

⁷⁰ G. P. Fletcher. Two Kinds of Legal Rules: A Comparative Study of Burden-of-Persuasion Practices in Criminal Cases. – Yale Law Journal. 1968/77, No 5, p 880.

⁷¹ Lõhmus, lk 65.

⁷² Lõhmus, lk 65.

Täna sel päeval ei tundu olevat ühtegi õiguskorda, kus maksim süütuse presumpatsioon kõrvale tõrjutaks. Rahvusvaheline kiiduavaldus süütuse presumpatsioonile on teravas kontrastis fundamentaalse ebakindlusega selle tähenduse osas. Mõned USA osariigid piiravad selle kasutamist ainult kohtumenetlusele (kus tõendamiskohustus on riigil), teised laiendavad selle kasutamist ka kohtueelsele menetlusele ja otsustamise faasi. Paljud riigid piiravad selle kasutamist üksnes kriminaalprotsessis, aga teised vaatlevad seda kui üldist maksimumi, mida saab rakendada ka eraõiguses, perekonnaõiguses, tööõiguses ja haldusõiguses.⁷³

Seda, et *common law* maades ja Mandri-Euroopas on printsipi *in dubio pro reo* sisuline käsitlus erinev, ilmestavad erialakirjandusest mitmed näited. Näiteks tõendamiskoormis süüst vabastavate asjaolude tõendamisel nagu vaimuhaigus, purjusolek, enesekaitse, ei lasu Saksa õiguse alusel süüdistataval. Kui süüdistatav tõstatab värvika kaitse, siis selleks, et kohus oleks rahul, peab süüdistaja tõendama vastupidist. Kui prokurör ei täida seda koormat, siis tuleb aksiom *in dubio pro reo* kohaldamisele.⁷⁴ Teoreetilised käsitlused Saksa õiguses ja Ameerikas on ilmselgelt teatud aspektides erinevad. Vastupidiselt Saksa õigusele, lasub sellisel juhul tõendamiskoormis USA-s just süüdistataval.⁷⁵

Ühe põhjusena, miks Mandri-Euroopa ja Anglo-Ameerika käsitlused on erinevad, saab tuua, et Mandri-Euroopas ei ole vandekohtu instituuti. See on üks erinevus, millega saab selgitada ka paljusid teisi erinevusi.⁷⁶ Kuna Saksamaal pole vandekohtu funktsiooni, siis on loodud palju formaalseid tõendamise reegleid, mida järgida.⁷⁷ Näiteks on Saksamaalt kasutusel legaliteediprintsiip, mida USA-s silmas ei peeta. Selles, kas kahtlusalusele esitatakse USA-s süüdistus, on otsustav roll süüdistajal. See kas kriminaalmenetlus algatatakse ja kellele süüdistus esitatakse on süüdistaja diskretsiooniotsus st ta võib lähtuvalt oportuuniteedi printsipile otsustada, et ta süüdistust ei esitagi. Saksamaal on situatsioon sootuks erinev, kuna seal on süüdistaja kohustatud järgima legaliteediprintsiipi ning seega kohustatud esitama süüdistuse.⁷⁸

Ka Eesti kriminaalmenetluses on legaliteediprintsiip kesksel kohal. Tuleb aga märkida, et legaliteedi põhimõte pole Eesti kriminaalmenetluses enam ammu absoluutne, vaid kriminaalmenetlust on võimalik lõpetada otstarbekuse kaalutlusel KrMS §-des 201 kuni 205²

⁷³ Stuckenberg, p 302.

⁷⁴ H. Jescheck. Principles of German Criminal Procedure in Comparison with American Law. –Virginia Law Review 1970/56, p 247.

⁷⁵ Jescheck, p 247.

⁷⁶ Jescheck, p 243.

⁷⁷ Jescheck, p 244.

⁷⁸ Jescheck, p 245.

sätetatud alustel.⁷⁹ Legaliteediprintsiibi primaarsust võrreldes oportuuniteediprintsiibiga KrMS-s rõhutab aga see, et otstarbekuse põhimõttele tuginedes ei ole seaduse kohaselt võimalik jätta kriminaalmenetlust alustamata. Otstarbekuse põhimõttele tuginedes on võimalik toimetada üksnes juba alustatud kriminaalmenetluse suhtes.⁸⁰ Kriminaalmenetluse algatamine on vastupidiselt USA süsteemile Eesti ja paljudes Mandri-Euroopa riikides seega kohustuslik. Kehtivas õiguses on kriminaalmenetluse alustamine kuriteo tunnuste ilmnmisel eranditeta kohustuslik (KrMS § 6 ja § 193 lõige 1) (RKKKo 3-1-1-137-04, 3-1-1-19-10 ja 3-1-1-60-10).⁸¹ Saksa süsteem tunneb oportuuniteedi instituuti, seda aga üksnes menetluse lõpetamisel. USA-s lasub esiteks koormis nn tõenditega edasiminemises või õigustusele aluse rajamises süüdistataval. Teiseks, kui küsimus on tahtluses, siis USA kohtunik on rahul sellega, kui korrata vormelit: „eeldatakse, et kõik kavatsevad oma loomulike ja tõenäoliste tegude tagajärgi“.⁸²

Töö autori hinnangul on materjalide rägastikus üsna keeruline leida ühtset arusaama printsiibist *in dubio pro reo*. On vältimatu, et põhimõtet käsitletakse erineva nurga alt Mandri-Euroopa ja Anglo-Ameerika õigussüsteemis, selle tingivad erinevalt kujunenud ja üles ehitatud süsteemid. Küll aga võib Eesti kohtupraktikas printsiibi sisustamisel märgata ka mõningaid ühiseid jooni Anglo-Ameerika käsitlusega. Sellise sarnasusena saab märkida asjaolu, et mõlemad käsitlused märgivad printsiipi, kui teatavat tõendamisstandardit ning ka tõendamisstandardi formuleeringud on oma sõnastuselt sarnased.

1.3. *In dubio pro reo* EIK lahendites

Enne kui autor pöördub Riigikohtu praktika poole on oluline vaadata, kuidas on EIK printsiipi käsitlenud. EIÕK seab teatava piiri riikide vabadusele tõendamisreeglite kujundamiseks, kuna EIK võib kontrollida, et tõendamisreeglid ei muudaks menetlust ebaõiglaseks. EIK praktika annab sel põhjusel teada põhimõtetest, mida tuleb arvestada tõendamisreeglite kujundamisel.⁸³ Nagu eespool märgitud,⁸⁴ siis on Eesti kohtupraktikas välja kujunenud tõendamisstandardi formuleering „väljaspool kõrvaldamata põhjendatud kahtlust“, mida

⁷⁹ A.Plekksepp. Analüüsi p 1.2.2.2, lk 13.

⁸⁰ M.Sillaots. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Doktoriväitekiri. Tartu: 2004, lk 35.

⁸¹ *Ibid*, p 1.2.2.3, lk 13.

⁸² Jescheck, p 247.

⁸³ U. Lõhmus. Tõendi lubatavus ja välistamine kriminaalmenetluses. Kui loogiline on eesti tõendamissüsteem? – *Juridica* 2014/9, lk 690.

⁸⁴ *Supra* (viide 66)

sisustades selgitab kohus, et süüstavate tõenditega kõrvaldamata kahtlused süüdistusversiooni paikapidavuses tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks. Selline sisustamine väljendabki *in dubio pro reo* printsiipi.⁸⁵ Läbi süütuse presumptsiooni ning tõendamisstandardi „väljaspool kõrvaldamata põhjendatud kahtlust“ jõuabki autor süütuse presumptsiooni ühe komponendi *in dubio pro reo* printsiibini. Nagu eelpool märgitud, on autori hinnangul taolises käsitluses põimunud Anglo-Ameerika ja Mandri-Euroopa käsitlused. Süütuse presumptsiooni avaramat konteksti toetab ka Strasbourgi kohtu praktikas valitsev arusaam, et see on käsitatav ausa ja õiglase kohtumenetluse ilminguna.⁸⁶ EIÕK artikli 6 lõike 2 kohaselt peetakse igäüht, keda süüdistatakse kuriteos, süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud. EIK on artikli 6 lõiget 2 sisustades ja tõlgendades käsitlenud nimetatud artiklit kui süütuse presumptsiooni, lugedes selle alla kuuluvaks ka printsiibi *in dubio pro reo*.

Järgnevalt käsitletavatest kohtulahenditest vanim, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs Hispaania*⁸⁷ on printsiibi käsitluse seisukohast üks tähtis lahend, millele leiame rohkelt viiteid nii õiguskirjandusest⁸⁸ kui kohtupraktikast.⁸⁹ Nimetatud juhtum käsitles ühe Katalaani ärimehega seonduvat, kes tapeti lõhkeseadega, mis oli kinnitatud tema rinnale. Temalt nõuti lunaraha, mille tasumisel lubati seade eemaldada. Enne seda aga lõhkekeha plahvatas ja tappis isiku silmapilkselt. Teo eest esitati tapmissüüdistused kolmele isikule, kes kuulusid terroriorganisatsioon Catalan People`s Army. Algselt tunnistasid isikud ennast süüdi, aga hiljem võtsid ütlused tagasi, viidates vahi all viibides nende suhtes kasutatud füüsilisele ja psüühilisele vägivallale. Isikud mõisteti süüdi, mille peale nad apelleerisid, viidates et kohtukoosseisu ootamatu muudatus, asenduskohtuniku käitumine ja suhtumine süüdistatavate suhtes jätab alust kahelda kohtu erapooletuses. Apellatsioon ei rahuldatud. Süüdistatavad kaebasid EIK-le esitatud kaebuses, et nad olid ohvrid, kuna nende suhtes ei rakendatud süütuse presumptsiooni, viidates, et neid mõisteti süüdi üksnes nende esmaste ülestunnistuste baasil politseile ja Hispaania kõrgem kohus (Audiencia Nacional) näitas oma eelarvamust nende suhtes.⁹⁰ EIK selgitas, et artikli 6 lõige 2 kehab süütuse presumptsiooni, mis nõuab *inter alia*, et oma kohustusi täites ei tohi kohtukoosseisu liige võtta alguses omaks ideed, et süüdistatav on teo toime pannud. Tõendamiskoormis lasub riigil ja kõik kõrvaldamata

⁸⁵ Kangur. Analüüsi p 9.2, lk 157.

⁸⁶ Kergandberg, KrMS § 7/4.

⁸⁷ EIKo 06.12.1988, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*.

⁸⁸ Näiteks: J. G. Roca, P. Santolaya. Europe of Rights: A Compendium on the European Convention of Human Rights. Netherlands. Martinus Nijhoff Publishers 2012, p 155.; Robin. C.A White, Clare Ovey. Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights. 5th ed. Oxford: Oxford University Press 2010, p 427.

⁸⁹ EIK on oma hilisemates lahendites sellele lahendile korduvalt viidanud, vt nt *Ajdarić vs. Horvaatia*; *Allen vs Ühendkuningriigid* jt.

⁹⁰ EIKo 06.12.1988, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*, p 90.

kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks.⁹¹ Kokkuvõttes leidis kohus, et nimetatud asja pinnalt ei nähtunud tõenditest, et istungitel oleks kõrgema kohtu kohtunik teinud otsuseid või võtnud ette kindlaks määratud hoiakuid, mis kinnitaksid süüdistatavate arvamust. Seega leidis EIK, et antud asjas ei ole Hispaania kohus rikkunud EIÕK artikli 6 lõiget 2.⁹²

Nimetatud lahend on mitmes mõttes oluline. Esiteks sel põhjusel, et siin öeldakse selgelt välja, et tõendamiskoormis lasub riigil ning teiseks, et kõik kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks. See seab esmakordselt Euroopa Inimõiguste Kohtu ajaloos paika tõendamisstandardi, mida riigid peaksid EIÕK artikli 6 lõiget 2 rakendades silmas pidama. Töö teises peatükis, mis käsitleb Riigikohtu kriminaalkolleegiumi praktikat, nähtub, et ka kriminaalkolleegium kordab mitmetes lahendites seisukohta, mida EIK antud lahendis esitas.

Lisaks sellele, et EIK on sätestanud, et tõendamiskoormis lasub riigil ning et kõik kahtlused tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks, on EIK teinud ka lahendeid, millest tuleneb, et artikli 6 lõike 2 tähendus on veelgi laiem. EIÕK artikkel 6 lg 2 ei ole seotud üksnes tõendamiskoormisega. See keelab samuti ametivõime ütlema või tegema midagi, mis võib viidata sellele, et isik on süüdi ilma, et isiku süü oleks tõendatud. See aga ei takista avalikkuse informeerimist, et käimas on kriminaalmenetlus. Küll aga nõuab see ametnikelt diskreetsust ja arukust, selleks, et säilitada süütuse presumptsiooni. Näiteks lahendis *Allenet de Ribemont vs Prantsusmaa*⁹³ märkis EIK, et kuna vanemametnikud olid pressikonverentsil öelnud, et isik on mõrva kaasosaline, siis sellega oli rikutud EIÕK artikli 6 lõiget 2.⁹⁴ Selles lahendis viitas Strasbourgi kohus esmakordselt, et EIÕK artikli 6 lõike 2 rikkumine on võimalik mitte üksnes kohtunike vaid ka teiste avaliku-võimu kandjate poolt.⁹⁵ EIK seisukoht, milles artikli EIÕK 6 lõige 2 seotakse keeluga, mille kohaselt ei tohi ametnikud väljendada oma isiklikku arvamust isiku süü kohta enne süüdimõistva kohtuotsuse tegemist, on tugevalt seotud kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamisega. Käesoleva töö autori hinnangul kannab süü küsimuses ennatliku arvamuse väljendamine (et isik on süüdi) endas vastupidist mõtet, nagu kõiki kõrvaldamata kahtlusi võib tõlgendada nii, nagu ametnikud ise heaks arvavad. Sellist käitumist ei saa aga kuidagi aktsepteeritavaks pidada.

Käsitatud lahendis toodud EIK seisukohad väljenduvad ka sel aastal vastuvõetud direktiivis süütuse presumptsiooni teatud aspektide tugevdamiseks. Selle sissejuhatava osa punktis 16

⁹¹ *Ibid*, p 77.

⁹² *Ibid*, p 91.

⁹³ EIKo 10.02.1995, 15175/89, *Allenet de Ribemont vs Prantsusmaa*.

⁹⁴ Robin. C.A White, C. Ovey. Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights. 5th ed. Oxford: Oxford University Press 2010, p 289.

⁹⁵ White/Ovey, p 289.

kirjapandu kohaselt rikutaks süütuse presumptsiooni põhimõtet, kui ametiasutuse avalikus avalduses või kriminaalmenetluses tehtud otsuses (välja arvatud, kui selles otsustakse isiku süü küsimus) osutatakse kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele ilma, et kõnealuse isiku süüd oleks seaduse kohaselt tõendatud. Lisaks selgitatakse direktiivis, et nimetatud avaldused ja otsused ei tohiks viidata sellele, et kõnealune isik on süüdi. Artikli 4 lõige 1 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed tagamaks, et kuni süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud, ei osutata avaldustes ega otsustes isikule kui süüdlastele. Keeld osutada kahtlustatavale või süüdistatavale kui süüdlasele ei tohiks takistada ametiasutusel teabe avalikku levitamist kriminaalmenetluse kohta, kui see on hädavajalik kriminaaluurimisega seotud põhjustel või avalikes huvides (artikkel 4 lõige 3). Igal juhul ei tohiks preambuli punktis 18 sätestatud kohaselt teabe levimise viis ja kontekst jätta muljet, et isik on süüdi, kui tema süüd ei ole veel seaduse kohaselt tõendatud.

Ka järgnevast lahendist tuleneb, et EIK taunib eelhinnangute andmist. Lahendis *Topić vs Horvaatia*⁹⁶ tunnistati kaebaja süüdi marihuaana käitlemises. Seda tõendasid kolme politseiniku ütlused kes nägid pealt, kuidas süüdistatav politseinike lähenedes marihuaana prügikasti viskaks. Lisaks tõendasid juhtunut veel kahe tunnistaja ütlused. Neid ütlusi peeti isiku süüdimõistmiseks piisavaks. Kaebaja esitas kaebuse Euroopa Inimõiguste Kohtusse põhjusel, et tuvastada EIÕK artikli 6 lõige 1 ja 3 rikkumised. Rikkumine seisnes selles, et kaitsja avaldas soovi kolme tunnistaja väljakutsumiseks kohtuistungile, kes oleksid saanud kaebaja versiooni sellest, et ta viskas prügikasti õllepurgi, mitte narkootikumid, kinnitada. Kohus neid tunnistajaid kohtusse ei kutsunud, kuna kohtu hinnangul olid asjas relevantset faktid küllaldased ning seega oleks tunnistajate küsitlemine ülearune.⁹⁷ EIK selgitas, et politseinike ja prokuratuuri tunnistajate ütlusi oleks saanud kummutada kolme teise pealtnägija ütlustega, kuna puudusid igasugused materiaalsed tõendid nagu näiteks sõrmejälgi või DNA, mida ei olnud pakendilt kogutud, olgugi et kaitsja seda soovis. Tunnistajate ütlused oleksid võinud mängida tähtsat rolli kaebaja positsiooni tugevdamisel ja oleksid isegi võinud viia tema õigeksmõistmiseni, arvestades et kriminaalkohus on seotud printsiibiga *in dubio pro reo*.⁹⁸ Selles osas kordas kohus, et kohtu ülesanne ei ole otsustada kaebaja süü või süütuse üle või tuvastada, kas siseriiklik kohus on korrektselt tuvastanud faktid ja kohaldanud relevantset õigust, vaid hinnata, kas kaebajale tagati õiglane õigusemõistmine. Seetõttu tuleb märkida, et kaebaja palve tunnistajate ära kuulamiseks ei olnud probleemne, vaid oli relevantne süüdistuse seisukohast ja oleks võinud tugevdada süüdistatava positsiooni või viia õigeksmõistmiseni,

⁹⁶ EIKo 10.10.2013, 51355/10, *Topić vs. Horvaatia*.

⁹⁷ *Ibid*, p-d 14-18.

⁹⁸ *Ibid* p 45.

kui oleks tunnistanud et süüdistatav viskas prügikasti õllepurgi, mitte pakendi, mis sisaldas narkootikume.⁹⁹ Nendel põhjustel leidis EIK, et süüdistatava kaitse kõikide taotluste eiramine ja süüdistaja argumentide aktsepteerimine kohtuprotsessil lõi ebaausa eelise süüdistajale ning põhjustas seetõttu riive kaebaja võimaluses oma süütust tõendada. Seega leidis EIK, et antud asjas oli EIÕK artikli 6 lõigetest 1 ja 3 tulenevaid õigusi rikutud.¹⁰⁰

Autori hinnangul on antud kaasuse puhul EIK seisukoht igati põhjendatud, kuna süüdistatava kaitseversioon ei olnud ebarealistlik. Prügikastis oli ühe politseiniku väitel tõepoolest õllepurk, seetõttu oleks pidanud nimetatud versiooni kontrollima – seda kas kummutades või kinnitades. Ühelgi tõendil ei ole kindlaksmääratud jõudu ja lähtuvalt *in dubio pro reo* põhimõttest tuleks kõik kriminaalasjas kõrvaldamata kahtlused tõlgendada süüdistatava kasuks. On ilmselge, et antud asjas oli kõrvaldamata kahtlus, mida süüdistaja oleks pidanud kontrollima ning arvesse võtma. Veelgi enam – kahtlust oleks tõenäoliselt olnud võimalik kõrvaldada.

Ka järgnevalt käsitletava EIK lahendi põhiprobleemiks oli isiku süüküsimuses arvamuse väljendamine. Seda küll kontekstis, kus on tehtud õigeksmõistev kohtuotsus. Nimetatud lahendis on EIK leidnud, et otsuse motiveeriv osa ei tohi sisaldada kahtlusi isiku süüküsimuses ja et nimetatud lahendis on otsuse motiveerivas osas probleeme just keelekasutusega. Lahendis *Cleve vs Saksamaa*¹⁰¹ esitati süüdistatavale lapse emalt pärineva informatsiooni alusel süüdistus tütre seksuaalses ärakasutamises 3-aastase ajaperioodi kestel. Isik mõisteti õigeks, märkides kohtuotsuses, et tütre kirjeldatud teod olid aset leidnud ning teda oli seksuaalselt väärkoheldud, kuid süüdimõistmine ei olnud võimalik ütlustes sisalduvate vastuolude tõttu ning selle tõttu, et süüdistus ei olnud tõendatud kindlusega, mis on vajalik kriminaalasjas.¹⁰² Kaebaja leidis, et selline kohtulahendi sõnastus rikkus tema süütuse presumptsiooni EIÕK artikli 6 lõike 2 mõttes.¹⁰³ EIK ütleb, et printsip *in dubio pro reo* kujutab endast süütuse presumptsiooni konkreetset väljendust.¹⁰⁴ Kohus selgitab, et kohtuasjades, milles on rikutud süütuse presumptsiooni peegeldub arvamus, et süüdistatav on süüdi ilma, et seda saaks seaduse kohaselt tõendada. EIK on leidnud, et otsus võib peegeldada seda arvamust ka ilma igasuguse formaalse süü tuvastamiseta, piisab kui seal on mõned põhjendused, mille järgi saab oletada, et süüdistatav on süüdi. Lõplikus otsuses peab olema eristatud, kas süü on tuvastatud või on kahtlused süüdi olemises. EIÕK artikli 6 lõiget 2 on

⁹⁹ *Ibid* p 46.

¹⁰⁰ *Ibid* p-d 48-49.

¹⁰¹ EIKo 15.01.2015, 48144/09, *Cleve vs Saksamaa*.

¹⁰² *Ibid* p 13.

¹⁰³ *Ibid* p 3.

¹⁰⁴ *Ibid* p 52.

rikutud siis, kui õigeksmõistva kohtulahendi motiveeriv osa sisaldab kahtlusi isiku süüüksimuses. Kohus ütleb ka, et kaasustes, mis käsitlevad vastavust süütuse presumptsiooniga, omab otsustaja keelekasutus kriitilist tähendust hinnates otsuse ja selle põhistuse sobivust artikli 6 lõikega 2.¹⁰⁵ Antud asjas ütles EIK veel, et arvestades potentsiaalselt kriminaalkohtu otsuse põhistuse relevantsust järgnevas kohtumenetluses, on kriitiliselt tähtis vältida otsuses igasugust põhjendatust, mis viitaks sellele, et kohus loeb süüdistatava süüdi ka ilma ametliku süüdimõistva otsuseta. Ainult nii on kaitse EIÕK artiklist 6 lõikest 2 tuleneva süütuse presumptsiooni arvestades tagatud praktiliselt ja efektiivselt. Nimetatud asjas leidis EIK, et EIÕK artikli 6 lõiget 2 on rikutud, kuna kohtu vaidlusalused avaldused ületasid oma kahetsusväärse keelekasutuse tõttu pelgalt kirjeldused kahtlusest.¹⁰⁶ Töö autoril on hea meel tõdeda, et nüüd on taoline seisukoht ka otsesõnu direktiivis kirjas. Direktiivi kohaselt on taunitav, kui kriminaalasjas tehtud avaldused või otsused viitavad sellele, et isik on süüdi, ilma et süü oleks seaduse kohaselt tõendatud (preambuli punkt 16 ja artikkel 4 lõige 1).

Ka järgnevas lahendis tuvastati süütuse presumptsiooni rikkumine just tänu ebaõnnestunud kohtulahendi sõnastusele. Lahendis *Eshonkulov vs Venemaa*¹⁰⁷ oli kaebaja Usbekistani kodanik, kes arreteeriti Moskvast, süüdistatuna kuulumises keelatud usulisse organisatsiooni, muu hulgas Usbekistani islamiliikumisse, samuti usulise ekstermismi ideede levitamise ja illegaalse inimeste sissetoimetamise eest, kaasa arvatud terroriorganisatsioonide laagrites treenimises Pakistanis.¹⁰⁸ Isik vabastati seoses kinnipidamistähtaja möödumisega ning vahetult pärast seda peeti ta kinni seoses migratsioonireeglite rikkumisega, misjärel kohus määras tema väljasaatmise.¹⁰⁹ Kaebaja väitel oli tal Usbekistani saatmisel tõsine oht sattuda väärkohtlemise ohvriks.¹¹⁰ Kaebaja avalduses viitas ta muu hulgas artikli 6 lõike 2 rikkumisele, EIK ütleb, et väljasaatmisotsuse sõnastusest lähtuvalt saab öelda, et EIÕK artiklist 6 lõikest 2 tulenevat süütuse presumptsiooni on rikutud. Kohus võrdleb asja lahendiga *Zollmann vs Ühendkuningriik* ning leiab, et ka antud juhul ei ole Venemaal kaebaja vastu kriminaalmenetlust, tema väljasaatmine oli tehtud põhjusel, et Usbekistan saaks esitada süüdistuse. Väljasaatmise otsus iseenesest ei riivanud süütuse presumptsiooni, aga selles esinenud lause, et ta oli toime pannud kuritegusid Vene Föderatsiooni territooriumil oli

¹⁰⁵ *Ibid* p-d 53-54.

¹⁰⁶ *Ibid* p-d 63-65.

¹⁰⁷ EIKo 15.01.2015, 68900/13, *Eshonkulov vs Venemaa*.

¹⁰⁸ *Ibid* p 7.

¹⁰⁹ *Ibid* p 10

¹¹⁰ *Ibid* p 28.

esitatud pigem faktina, mitte kahtlusena. Väljasaatmisotsuse sõnastus sisaldas eelhinnangut isiku süüle. Seetõttu on tuvastatud EIÕK artikli 6 lõike 2 rikkumine.¹¹¹

Järgnevad lahendid avavad, kuidas käsitleb kohus tõendite hindamist ja nendest järelduste tegemist vastavuses *in dubio pro reo* printsiibiga. Lahendis *Ajdarić vs Horvaatia*¹¹² käsitleti kolmikmõrvas süüdimõistetud isiku kaebust. Asjaolude kohaselt peeti avaldaja kinni kahtlustega autovarguses. Oma vahi all viibimise ajal sattus isik haiguse tõttu vangla haiglasse ravile, kus ta jagas palatit seitsme teise vangiga, nende hulgas ka M.G. ja S. Š.-ga. Nendest üks, S. Š. oli endine politseinik, kes informeeris politseid asjaoludest, mida ta väidetavalt pealt kuulis. Nimelt olid kaebaja ja M.G. omavahel vestelnud ja sellest nähtuvalt oli S. Š. kuulnud, et M.G. ja süüdistatav olid omavahel arutanud osalemist kolmikmõrvas.¹¹³ Isik väitis, et ta ei viibinud mõrvade toimepanemise ajal toimepanemise kohas ja et tõend politseiniku tunnistuse näol ei sisaldanud detaile mõrvade kohta ning oli järelduslik, lisaks viitas avaldaja tunnistaja vaimsele ebastabiilsusele, mida kohus polnud arvesse võtnud.¹¹⁴ Avaldaja pöördus EIK poole selleks, et kohus tuvastaks artikli 6 lõike 1 rikkumise – õiglase õigusemõistmise põhimõtte rikkumise.¹¹⁵ Kohus selgitas esmalt, et tõendite hindamine on siseriiklike kohtute pädevuses, kuna nende positsioon selleks on parim ning EIK sekkub ainult sellisel juhul, kui kohtute järeldused on meelevaldsed või ebamõistlikud ja ei olnud õiglased, arvestades EIÕK artiklit 6 lõiget 1.¹¹⁶ EIK viitab, et on oma erijuhtumeid puudutavates asjades leidnud EIÕK artikli 6 seostes kriminaalmenetlusega, et tõendamiskoormis lasub süüdistajal ja igasugune kahtlus tuleb süüdistatava kasuks tõlgendada.¹¹⁷ Kohus märgib oma põhistuses, et S. Š.-i väited kaebaja seotusele kolme isiku surmas olid ebatäpsed ning ebaselged ja sisaldasid pigem tema enda järeldusi, mitte kindlaid fakte. Kui tunnistajal paluti korrata, mida isikud omavahel rääkisid, siis ta seda ei suutnud.¹¹⁸ EIK heidab siseriiklikele otsustele ette, et nendes oleks pidanud eriti hoolikalt tõendeid hindama. Tunnistaja ütlustes oli palju erinevusi ja ebaloogilisust. Lisaks tuli tunnistaja usaldusväärsus kahtluse alla seada seoses tema vaimuhaigusega. Kohus leiab, et kohtute reageering nendele argumentidele oli ebaadekvaatne, kuna kohtud ei pingutanud, et tunnistaja väiteid kinnitada, vaid võtsid neid väiteid tõesena.¹¹⁹ Kohus leiab, et antud asjas ei ole

¹¹¹ *Ibid* p-d 75-76.

¹¹² EIKo 13.12.2011, 20883/09, *Ajdarić vs Horvaatia*.

¹¹³ *Ibid* p 8-9.

¹¹⁴ *Ibid* p-d 16-18

¹¹⁵ *Ibid* p 24.

¹¹⁶ *Ibid* p 32.

¹¹⁷ *Ibid* p 35 (Muu hulgas viitab kohus selles punktis erinevatele lahenditele nagu nt *Barberà, Messegué and Jabardo vs Hispaania*; *Lavents vs Läti*; *Melich, Beck vs Tšehhi*).

¹¹⁸ *Ibid* p 40.

¹¹⁹ *Ibid* p-d 46-47.

siseriiklikud kohtud oma otsuseid adekvaatselt põhjendanud. Seega, ilmselgetele vastuoludele tunnustaja ütlustes, kui ka S. Š.-i tervislikule konditsioonile ei olnud kohus piisavat tähelepanu pööranud. Sellistel asjaoludel ei saa rääkida, et kohtute otsused järgisid primaarset nõuet kriminaalmenetluses, et süüdistaja peab tõendama asja „väljaspool tõendamata kahtlust“ ja see, et seda ei järgitud, polnud vastavuses ühe fundamentaalse printsiibiga kriminaalmenetluses – printsiibiga *in dubio pro reo*. Kohus tuvastas EIÕK artikli 6 lõike 1 rikkumise.¹²⁰

Antud lahendist nähtub, et kohus peab olema tõendite hindamisel hoolikas, täpne ning väljendama oma seisukohti selgelt. Samuti, et kõik tehtud järeldused peavad olema loogilised, mõistlikud ning sisaldama kindlaid fakte. Otsus peab olema adekvaatselt põhjendatud, vastasel juhul ei ole järgitud *in dubio pro reo* printsiipi. Nagu me hiljem Eesti kohtupraktikat analüüses näeme, võib ka Riigikohtu (RKKKo 3-1-1-8-10, p 8) käsitlustest järeldada, et meie kohtud peavad järgima samu nõudeid.

Ka lahendis *Sievert vs Saksamaa*¹²¹ sisustab EIK tõendite hindamist sarnaselt ja ütleb et see pole EIK ülesanne, kuidas tõendeid hinnatakse, seni kuni seda tehakse õigeid printsiipe järgides. Nimetatud asjas oli endine politseinik süüdi mõistetud ametiülesannete täitmise ajal raske kehavigastuse tahtlikus tekitamises, mis tõi kaasa kinnipeetud isiku surma. Süüditunnistamine tugines olulisel määral kahe politseiniku ütlustele, kes keeldusid kohtumenetluse ajal vastamast süüdistatava või tema avaldaja küsimustele, viidates enese mittesüüstamise privileegile. Süüdistatav leidis oma avalduses EIK-le, et kohus oleks pidanud tõlgendama kahtlusi tema kasuks. Süüdistatav leidis, et kohtu järeldus, et esines põhjuslik seos ohvri väärkohtlemise ja tema hilisema surma vahel haiglas, rikkus *in dubio pro reo* printsiipi.¹²² Lisaks mainib süüdistatav, et siseriiklik kohus pole piisavalt hoolikalt hinnanud politseinike ütlusi ja nende usaldusväärsust. See, et pole piisavalt usaldusväärseid tõendeid tuvastamiseks põhjuslikku seost süüdistatava käitumise ja ohvri hilisema surma vahel rikub *in dubio pro reo* põhimõtet.¹²³ EIK leiab, et mis puudutab tõendite hindamist, siis EIÕK artikkel 6 ei näe ette norme, kuidas tõendeid tuleks hinnata, seega reguleeritakse seda primaarselt siseriikliku õigusega ja siseriiklike kohtute poolt. EIK kohtu funktsioon ei ole tegeleda eksimustega faktides või õiguses, mis siseriiklik kohus on väidetavalt teinud, väljaarvatud ja nii kaua, kui on rikutud õigusi ja vabadusi, mida kaitstakse EIÕK-ga. Kohus on seisukohal, et miski ei tõenda, et tõendite hindamine siseriiklike kohtute poolt oleks olnud meelevaldne või

¹²⁰ *Ibid* resolutiivosa p 2.

¹²¹ EIKo 19.07.2012, 29881/07, *Sievert vs Saksamaa*.

¹²² *Ibid* p 46.

¹²³ *Ibid* p 51.

et põhjused, millest tulenevalt kohus tegi järelduse, et esineb põhjuslik seos süüdistatava käitumise ja ohvri surmaga haiglas rikuksid *in dubio pro reo* printsiipi.¹²⁴

EIK ei ole oma lahendites, mis puudutavad tõendamist ja tõendamiskoormist, aga olnud alati järjekindel. Kohus on saanud EIÕK artikli 6 lõike 2 käsitluste kohta oma kohtuotsustes ka teravat kriitikat, kuna on olnud kehvaks eeskujuks, lubades pööratud tõendamiskoormist.¹²⁵ On õigesti öeldud, et EIK on üheks eliitkohtuks rahvusvahelises otsustamiseks, selline, millelt arengumaad saaks juhiseid, et otsuseid teha. Punktidel, mis sunnivad süüdistatavat ise tõendama, et ta ei pannud kuritegu toime, ei ole kohta tänapäevases maailmas, samuti läheb see konflikti ühe põhiprintsiibiga kriminaalmenetlusõiguses: printsiibiga *in dubio pro reo*.¹²⁶

*Salabiaku vs Prantsusmaa*¹²⁷ kohtuasjas paluti kohtul kaaluda artikli 6 lõike 2 sobivust õigusega, mis lubaks tõendamiskoormise ümberpöörämist arvestades teatud rikkumise elementidega. Kaebaja valdusest leiti Pariisi lennujaamas illegaalseid aineid. Samas ei süüdistatud teda aine omamises, vaid smuugeldamises ja impordis, mis sisaldas kavatsust või tahtlust. Prantsuse tolliseadusest tuleneb, et üldiselt isik, kelle valduses on salakaupa, tuleb lugeda vastutavaks. Kohus tõrjus komisjoni arvamuse, EIÕK artikkel 6 lõike 2 võimaldab kohtul protseduurilisi garantiisid järgida. Kohus märkis, et see paneb ka seadusandjale kohustuse arvestada süüdistatava õigusi, määratledes kuritekoosseisu. EIK rõhutas, et tema ülesanne ei ole seadusandluse üle arutlemine, vaid tema analüüsida olid juhtumi faktid. Kohus leidis, et presumptsioon, mille prantsuse tolliseadus oli teinud, ei olnud ümberlükkamatu, kuna kohtud, kes asjaga tegelesid, olid arvestanud pretsedendiõigust. Kui omamise fakt oli tuvastatud, siis tõendamiskoormis vahetus – kaitse kohustuseks oli tõendada, et süüdistatav oli vääramatu jõu ohver või mingil põhjusel ei teadnud keelatud kauba olemasolust. Sellisel juhul oleks isik õigeaks mõistetud. Kohtud analüüsisid kõiki tõendeid, ka fakti, et kaebaja ei tundunud kaupa leides üllatunud. EIK tuvastas, et artikli 6 lõikes 2 rikkumist ei esinenud.¹²⁸ Taolise seisukohaga väljendas EIK, et tõendamiskoormise nihe süüdistajalt kaitsele, on lubatud juhul, kui mingi asja seisukohalt primaarne fakt, mis viitab teo toimepanemisele, on tuvastatud. Antud juhul oli selleks salakauba omamise fakt.

¹²⁴ *Ibid* p 68.

¹²⁵ Teatud juhtudel esineb kriminaalmenetluses pööratud tõendamiskoormis, kus süüdistatav peab oma väiteid ise tõendama. Näiteks olukorras, kus süüdistatav väidab, et tulevikus oleks tekkinud investeerimistulu, tuleb süüdistataval endal tõendada, millisest allikast selline tulu oleks tekkinud (Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 02.05.2014.a. määrus nr 3-1-1-21-14).

¹²⁶ A. Berkaw. Presumed Guilty: How the European Court Handles Criminal Libel Cases in Violation of Article 6(2) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. – Columbia Journal of Transnational Law 2011-2012/50, p 793.

¹²⁷ EIKo 07.10.1988. 10519/83. *Salabiaku vs Prantsusmaa*.

¹²⁸ White/Ovey, pp 285-286.

Lahendis *Telfner vs Austria*¹²⁹ on kaebaja süüdi mõistetud seoses sündmuskohalt põgenemisega. Juhtus kerge liiklusõnnetus. Kannatanu suutis politseile anda auto registreerimismärgi numbri, aga ei suutnud sõiduki juhti identifitseerida. Kaebaja ei andnud istungil ütlusi ja süüdistus põhines peaaegu täielikult politsei tõenditele, mille kohaselt kaebaja on auto peamine kasutaja (auto oli registreeritud kaebaja ema nimele) ja lisaks ei olnud kaebaja õnnetuse hetkel kodus. EIK leidis, et kohtul on võimalik teha süüdistatava vaikimisest süü kohta järeldusi, kui esitatud tõendid on nii tugevad, et ainuke kaine mõistusega tehtud järeldus oleks, et süüdistataval ei olnud tema vastu esitatud süüdistusele midagi vastu öelda, kuna ta on süüdi. Antud juhtumi puhul olid prokuratuuri tõendid väga nõrgad. EIK leidis, et kuna süüdistaja ei olnud süüdistatava vastu esitanud *prima facie* veenvat kohtuasja ning nõudis süüdistatavalt selgitusi, siis pöörati antud asjas tõendamiskoormis ümber – süüdistajalt kaitsesele ja seega rikuti EIÕK artiklit 6 lõiget 2.¹³⁰ Antud lahendis on EIK niisiis tõendamiskoormise ümberpööramist vastupidiselt lahendile *Salabiaku vs Prantsusmaa* lubamatuks pidanud, kuna pidas süüdistuse esitatud tõendeid nõrgaks.

Salabiaku vs Prantsusmaa ja *Telfner vs Austria* lahendid erinevad selle poolest, et esimeses lahendis oli omamise fakt, kui autori hinnangul nimetatud asja seisukohast olulisim tõendamiseseme asjaolu, tõsikindlalt tuvastatud. Lahendis *Telfner vs Austria* oli aga olukord vastupidine – EIK leidis, et prokuratuuri tõendid olid väga nõrgad. Sellest saab järeldada, et tõendamiskoormise ümberpööramine võib EIK seisukohast olla lubatud juhul, kui faktid süüdistatav süü kohta on ümberlukkamatud ja süüdistaja tõendid tugevad. Kui aga süüdistus on nõrk, sh tõendid on nõrgad, siis taolist tõendamiskoormise ümberpööramist ei lubata. Oluline on märkida, et nimetatud lahendeid lahutab üle kümne aasta pikkune ajavahemik. A. Stumer leiab, et EIK praktika põhjal saab eristada kahte reeglit tõendamiskoormise ümberpööramise kohta. Esiteks: ümberpööratud tõendamiskoormis on vastuolus süütuse presumptsiooniga, kui see viiakse sisse enne, kui süüdistus on tuvastanud *prima facie* asja nt kui ümberpööratud tõendamiskoormist rakendatakse kuriteokooresseisu kõikide aspektide suhtes nii pea, kui süüdistus on kindlaks teinud süüdistatava isiku. Teiseks: ümberpööratud tõendamiskoormis võib rikkuda artikli 6 lõiget 2, kui koormis puudutab midagi sellist, mida süüdistatav ei suuda mõistlikult tõendada. Sellisel juhul pole süüdistataval reaalselt võimalust ümberpööratud tõendamiskoormist kummutada.¹³¹ Värskeimas dokumendis – Euroopa

¹²⁹ EIKo 20,03.2001, 33501/96, *Telfner vs Austria*.

¹³⁰ White/Ovey, p 284.

¹³¹ Lõhmus, lk 68 (A.Stumer. The Presumption of Innocence: Evidential and Human Rights Perspectives .Hart Publishing, Oxford 2010 kaudu).

Parlamendi ja nõukogu direktiivis, mis on seotud süütuse presumptsiooni teatavate aspektide tugevdamisega – öeldakse sõnaselgelt, et tõendamiskoormise ümberpööramine rikub süütuse presumptsiooni. Direktiivi sissejuhatava osa punktis 22 on sätestatud, et kui tõendamiskoormis ümber pööratakse (süüdistuselt kaitsele), rikutaks süütuse presumptsiooni, ilma et see piiraks kohtu volitusi tuvastada asjaolusid, kohtusüsteemi sõltumatust kahtlustatava või süüdistatava süü hindamisel ning kahtlustatava või süüdistatava kriminaalvastutust puudutavate faktiliste või õiguslike eelduste kasutamist.

Lisaks on EIK eristanud *Telfner vs Austria* asja ka lahendist *John Murray vs Ühendkuningriik*¹³², kus EIK leidis, et vaikimisprivileeg ei välista, et kui olukord eeldab selgelt süüdistatava selgitusi, võetakse vaikimist arvesse tõendite veenvuse hindamisel.¹³³ Nimetatud lahend käsitles nimelt juhtumit, kus isik võeti vahi alla, misjärel palus ta kohe kaitsjat, kelle saabumine viibis aga 48 tundi, mille jooksul kuulati kahtlustatavat üle umbes kümnel erineval juhul. Ülakuulamistel ei vastanud süüdistatav ühelegi küsimusele.¹³⁴ Isik keeldus ütluste andmisest ka hiljem. Isikule esitati süüdistus mõrva vandenõus ja ebaseaduslikus inimese vangistamises. Süüdistatav ei esitanud enda kaitseks tõendeid ja vaikis ka istungil.¹³⁵ Isikule mõisteti kaheksa aastat vangistust.¹³⁶ Oma avalduses Euroopa Inimõiguste Kohtule märkis Murray, et tema õigusi, mis tulenevad EIÕK artikli 6 lõigetest 1, 2 ja 3c on rikutud. Isiku väitel oli tema vaikimine oluline komponent, mille tõttu ta süüdi mõisteti, ometi on süüdistataval vaikimisprivileeg.¹³⁷ Antud lahendis jõudis EIK seisukohale, et siseriiklik kohus ei saa tuvastada isiku süüd üksnes põhjusel, et isik eelistab vaikida. Samas leidis EIK, et kohus võib jõuda järeldusele, et isiku vaikimine võib tähendada, et isikul pole selgitusi ja et ta on süüdi. Samas, kui kogutud tõendite tähtsus tõendamisel on nii väike, et see ei tekita vajadust selgitust anda, ei saa selgituse andmata jätmisest järeldada isiku süüd.¹³⁸ EIK leidis, et artiklit 6 ei ole rikutud.

Mitte kõik kohtunikud ei olnud selle otsusega nõus. Seda kinnitavad otsusele lisatud eriarvamused.¹³⁹ Kohtunik Walsh leiab, et rikutud on artikli 6 lõikeid 1 ja 2. Avaldajale pidi olema garanteeritud süütuse presumptsioon. Süüdistatava süü üle ei saa otsustada selle järgi, et süüdistatav ei kuulutanud oma süütust. Kohtunik viitas oma eriarvamuses, et

¹³² EIKo 08.02.1996, 18731/91. *John Murray vs Ühendkuningriik*.

¹³³ Lõhmus, lk 63, (EIKo 08.02.1996 *John Murray vs Ühendkuningriik*, p 45-47 kaudu).

¹³⁴ EIKo 08.02.1996, 18731/91. *John Murray vs Ühendkuningriik*, p 12.

¹³⁵ *Ibid* p-d 17-19.

¹³⁶ *Ibid* p 22.

¹³⁷ *Ibid* p 1.

¹³⁸ EIKo 08.02.1996, 18731/91. *John Murray vs Ühendkuningriik*, p 51.

¹³⁹ EIKo 08.02.1996, 18731/91. *John Murray vs Ühendkuningriik* koos kohtunik Walsh'i (ühinesid kohtunikud Makarczyk ja Lõhmus) osalise eriarvamusega.

kriminaalasjas lasub tõendamiskoormis süü tuvastamises väljaspool põhjendatud kahtlust alati süüdistajal. Sel põhjusel tähendab *prima facie* asi, et kui tõendusmaterjal, mille süüdistaja on esitanud, on usutav ja seda ei kummutata, siis piisab sellest, et tuvastada isiku süü. Otsuse langetamisel sellises punktis ei peaks kohtunik avalikustama või jõudma süüdimõistva järelduseni, kuna see tema enda arvates on tõde, vaid peab olema veendunud, et see on tõde, kui see on objektiivselt võttes õiguslikult piisav, et õigustada süüdimõistvat kohtuotsust, kui see pole ümber lükatud. Otsust ei saa kindlaks määrata enne, kui kohus on kõik tõendid saanud.¹⁴⁰

Osalises eriarvamuses leiti, et kui süüdistatav on vaikinud, siis ei saa tugineda sellele faktile, et luua *prima facie* asi. Süüdistatava vaikimisele tuginemine heidab negatiivset varju artikli 6 lõike 2 mõttele. Lubada sellist protseduuri on nagu karistada isikut, sest süüdistatav toetub oma menetlusõigusele.¹⁴¹

Ka direktiivis sätestatakse õigus vaikida ja ennast mitte süüstada. Selle artikli 7 lõike 1 sätestab, et liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus vaikida seoses kuriteoga, mille toimepanemises teda kahtlustatakse või süüdistatakse. Direktiivi preambuli punkt 27 täpsustab, et õigus vaikida ja ennast mitte süüstada tähendavad seda, et pädevad asutused ei tohiks sundida kahtlustatavat või süüdistatavat andma teavet, kui need isikud ei soovi seda teha. Mis kõige olulisem – artikli 7 lõige 5 sätestab, et kui kahtlustatav või süüdistatav kasutab õigust vaikida või õigust ennast mitte süüstada, ei tohi seda kasutada tema vastu ning seda ei tohi käsitleda tõendina, et ta on toime pannud asjaomase kuriteo. Küll aga on direktiivi artikkel 7 lõige 4 kohaselt lubatud, kui liikmesriigid lubavad oma kohtutel võtta karistuse mõistmisel arvesse kahtlustatava ja süüdistatava koostöövalmidust. Eelnimetatud seisukoht pehmendab niisiis vaikimise ja enesesüüstamise privileegi, lubades vaikimist arvestada karistuse mõistmisel st hinnates süüdistatava või kahtlustatava koostöövalmidust, keelates aga vaikimist kasutada tõendina kuriteo toimepanemises.

Järgnevas lahendis on käsitletud kriminaalmenetluse tugevaid seoseid teise menetlusega. Lahendis *N.A. vs Norra*¹⁴² tuli selgitada, kas hüvitis on süütuse presumptsiooni kohaldamisalas. Tsiviilhagi ja kriminaalasjas tehtud otsuse omavahelise seotuse küsimus tõstatab küsimusi artikli 6 lõigete 1 ja 2 koos rakendamisest, kuna tsiviilhagi ja kriminaalasja puhul on menetlusreeglid erinevad.¹⁴³ Nimetatud kohtuasjas süüdistati isikut oma tütrele

¹⁴⁰ *Ibid* p 1.

¹⁴¹ *Ibid* p-d 2-3.

¹⁴² EIKo 18.12.2014, 27473/11, *N.A. vs Norra*.

¹⁴³ *Supra*, p 1.2

raskete kehavigastuse tekitamises, mis põhjustasid püsiva ajukahjustuse. Samuti süüdistati kaebajat ja tema abikaasat alla 3-aastase poja kehalises väärkohtlemises. Teise astme kohus mõistis isiku õigeks ja ühtlasi mõistis välja tsiviilkahju nii tütrele kui pojale.¹⁴⁴ Selle peale leidis kaebaja, et kõrgema kohtu hinnang tõenditele ja põhjendused, miks hüvitis välja mõisteti, ei vasta EIÕK artiklis 6 lõikest 2 tulenevatele nõuetele.¹⁴⁵ Esmalt selgitas kohus, et hüvitismenetlus ei hõlma kriminaalsüüdistust. Hüvitis ei ole küll kriminaalsanktsioon, aga kohus vaatab lisaks, kas hüvitis on seotud kriminaalmenetlusega sellisel viisil, et kuuluda EIÕK artikli 6 lõike 2 kohaldamisalasse. Kohus peab seda hindama, pidades silmas milline on siseriikliku kohtu ülesanne, mille ta on kohustatud tegema seoses isiku õigeksmõistmisega, st kas keelekasutus oli kooskõlas süütuse presumptsiooniga.¹⁴⁶ EIK asus seisukohale, et siseriiklik kohus hoidus tsiviilkahju välja mõistes kohtulahendis viidetest, et kaebaja on lastele kehavigastuste tekitamises süüdi kriminaalõiguslikus mõttes. Kohus leidis, et kehavigastuste tekitamise fakt tõstatab küsimuse vanemlike kohustuste mittetäitmisest.¹⁴⁷ EIK nõustus taolise käsitlemisega ning leidis, et EIÕK artikli 6 lõige 2 ei ole kohaldatav hüvitise määramise hagi puhul ja seega ei ole seda sätet antud juhul rikutud.¹⁴⁸

¹⁴⁴ *Ibid*, p-d 8-9.

¹⁴⁵ *Ibid* p 10.

¹⁴⁶ *Ibid* p-d 40-41.

¹⁴⁷ *Ibid* p 45.

¹⁴⁸ *Ibid* p 52.

2. *IN DUBIO PRO REO* PÕHIMÕTE RIIGIKOHTU LAHENDITES

2.1. Üldised märkused *in dubio pro reo* põhimõtte kasutamisest Riigikohtu praktikas

Käesoleval ajal on Riigikohtu kriminaalkolleegium teinud üle poolesaja lahendi, milles on vähemal või rohkemal määral käsitlenud *in dubio pro reo* põhimõtet. Mitmetes on kohus põhimõtet sisustanud, mõnes ka lihtsalt asjakohasena pidades rakendanud, viidates varasematele lahenditele, milles printsiipi käsitletud on. Käesolevas töös võetakse käsitluse alla nii kriminaalasjad, kui ka üks olulisem väärteoasi. Kuna autor peab väärteoasjades sätestatud printsiibikäsitlust oluliseks ning väärteoasjades kohaldatakse analoogiat kriminaalmenetlusega, siis peab autor põhjendatuks ka väärteoasjas tehtud Riigikohtu lahendi analüüsimist.

Konkreetselt printsiibile oma originaalkujul on Riigikohtu lahendites *expressis verbis* viidatud üle poolesaja korra. Olgu mainitud, et printsiibile ei viita mitte üksnes kohus, vaid mõnikord paluvad ka kassaatorid ise nimetatud põhimõtte rakendamist. Käesolevas peatükis tuuakse välja autori hinnangul olulisemaid lahendeid printsiibi kujundamisel Eesti õiguspraktikas, analüüsides neid lähtuvalt teoreetilisest käsitlusest ning andes muu hulgas ka hinnangu printsiibi rakendamise põhjendatusele. Lisaks kõrvutab autor Riigikohtu lahendeid EIK lahenditega tuues välja printsiibikäsitluse ühiseid jooni ning selle, kas Riigikohus on oma lahendites jälginud EIK vastavat praktikat. Kui otsustes esineb vasturääkivusi, toob autor need välja ja seostab need teoreetiliste seisukohtadega ja EIK lahenditega. Iga kohtulahendi juures tutvustatakse selle põhisisu ja problemaatikat. Nagu töö teoreetilisest osast märgitud, käib *in dubio pro reo* põhimõtte ainult faktiliste asjaolude kohta, kujutagu need endast siis alust teo hindamiseks koosseisupärase (kas kohtualune kasutas vägivalda), õigusvastase (kas ta kasutas vägivalda enesekaitseks) või süülisena (kas ta pidas tegu lubatud jõu kasutamiseks).¹⁴⁹

¹⁴⁹ Sootak 2009, lk 109.

2.2. *In dubio pro reo*, kõrvaldamata kahtlused ja süüdistaja tõendamiskoormis

Lahendis 3-1-1-78-05 vaatas Riigikohus läbi otsuse, milles isik oli süüdi tunnistatud KarS § 263 lõike 1 kohaselt avaliku korra raskes rikkumises.¹⁵⁰ Süüdimõistetu kaitsja vaidlustas ringkonnakohtu otsuse ja palus otsuse tühistada ning ümber kvalifitseerida KarS § 121 alusel kehalise väärkohtlemisena.¹⁵¹ Vaidlustaja hinnangul oli ringkonnakohus materiaaõigust valesti kohaldanud, kuna polnud tuvastatud, milles väljendus avaliku korra rikkumine. Lisaks viitas kaitsja, et tegemist oli isikliku konfliktiga, millega ei kaasnenud avaliku korra rasket rikkumist avalikus kohas.¹⁵² Lisaks märgiti, et otsuses viidati ühele tunnistajale, millega põhistati avaliku korra rasket rikkumist, aga kõnealust tunnistajat ei kuulatud üle ei linnakohtus, ega ka hiljem ringkonnakohtus, mistõttu tugineti tõendile, mida pole kohtus vahetult uuritud.¹⁵³ Riigikohus leidis antud asjas, et linna- ja ringkonnakohtu otsused tuleb tühistada, kuna kriminaalmenetlusõigust on oluliselt rikutud.¹⁵⁴ Riigikohus leidis, et esimese astme kohtu otsus tuleb tühistada, kuna selles sisaldub ainult ütluste kirjeldus ja kohtu konstateering, millele järgnes otsus. Otsuses puudus igasugune tõendite ja õiguslike küsimuste analüüs, seega oli see kriminaalmenetluseõiguse oluline rikkumine.¹⁵⁵ Lisaks leidis Riigikohus, et ka ringkonnakohus ei ole jälginud kriminaalmenetluse reegleid ja rikutud oli tõendite vahetu uurimise põhimõtet, kuna kohus ei kuulanud üle kannatanud ega tunnistajaid, kes süüdistuses kirjeldatud sündmusi nägid. Süüdistuskokkuvõttest nähtus aga, et tunnistaja ei näinudki, kes kannatanuid peksis. Süüdistuse tõendamise peab kohtus tagama prokuratuur ja tema peab tagama selle, et kõik vajalikud toimingud saaksid tehtud. Väide, et kellegi elukohta ei suudetud välja selgitada ning, et seepärast ei saanud tunnistajat uuesti küsitleda, ei olnud kohtu hinnangul argument. Eeltoodust nähtuvalt asus Riigikohus seisukohale, et kui tunnistaja ütlustes tekivad kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste tõendite alusel.¹⁵⁶

Käesolevas otsuses on Riigikohus jälginud autori hinnangul väga olulist reeglit, millele ka erialakirjanduses viidatakse. Kohtuniku kohustus ei tohiks olla isiku süüdimõistmine oletusega, et süüdistatav on süüdistuses esitatud teo toime pannud. Tõendamiskoormis asetub

¹⁵⁰ RKKKo 3-1-1-78-05 p 1.

¹⁵¹ *Ibid* p 4.

¹⁵² *Ibid* p 4.1.

¹⁵³ *Ibid* p 4.2.

¹⁵⁴ *Ibid* p 6.

¹⁵⁵ *Ibid* p 7.1.

¹⁵⁶ *Ibid* p 7.2.

süüdistatava süü tõendamises süüdistajale ja võimaldab süüdistatava kasuks tõlgendamise.¹⁵⁷ Taoline seisukoht valitseb ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas. Üldiselt peab süüdistuse esitaja tõendama süüdistatava süü nii, et selles ei oleks põhjust kahelda. Euroopa Inimõiguste Kohus otsustas, et tõendamiskohustus lasub süüdistuse esitajal ja kõik kahtlused tõlgendatakse süüdistatava kasuks.¹⁵⁸ Nimetatud seisukoht, mis pärineb lahendist *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*, on *in dubio pro reo* printsipi käsitluses üks tähtsamaid, kuna seob kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamise ja süüdistaja tõendamiskohustuse ning on hilisematele lahenditele juhiseks. Antud lahendit on autor EIK kohtupraktikat käsitlevas peatükis ka põhjalikumalt käsitlenud.¹⁵⁹ Eelnevalt käsitletud Riigikohtu lahendis on niisiis Riigikohus järginud printsipi sisustamisel EIK praktikat.

Lisaks eelnevale otsusele tõi Riigikohus ka lahendi 3-1-1-88-06¹⁶⁰ põhistas osas välja sisuliselt sama seisukoha. Lahendis 3-1-1-88-06 esitati S. O.-le süüdistus selles, et ta põhjustas päästeautoga liiklusõnnetuse, mille tulemusel said kaks päästeautos olnud isikut kergeid ja üks raskeid tervisekahjustusi (raskeid kehavigastusi saanud isik ka hiljem suri). Päästeauto juhti süüdistati selles, et juht ei arvestanud sõidukiirust vähendades ilmastikutingimuste, tee olukorra ja sõiduki suure massiga. Maakohus mõistis isiku õigeks, leides, et süüdistatava eesmärk oli päästetöötajad võimalikult kiiresti sündmuskohale toimetada ja et valitud sõidukiirus ei olnud õnnetuse põhjuseks. Kohus märkis, et kaitsja väide, et teel oli õlilaik, ei leidnud kinnitust, kuna selle kohta puudusid andmed.¹⁶¹ Prokurör esitas apellatsiooni, milles nõudis S. O. süüdi tunnistamist.¹⁶² Ringkonnakohus jättis maakohu otsuse muutmata, viidates muu hulgas, et tähelepanu on jäetud pööramata tunnistaja R. K. ütlustele, et avarii võis põhjustada õli või muu libisemist soodustava aine olemasolu sõiduteel. Ringkonnakohus märkis, et tõenditesse ei ole valivalt ja ühekülgselt suhtunud mitte maakohus, vaid sellele eelnenud uurimisstaadiumis ning kuna kriminaalasjas puudub võimalus täiendavate tõendite kogumiseks, hindas maakohus kohtuasjas olevad ebaselgused põhjendatult süüdistatava kasuks. Prokurör esitas selle peale kassatsiooni, milles taotles otsuste tühistamist ja uueks läbivaatamiseks saatmist.¹⁶³ Prokurör ei nõustunud ringkonnakohtu järeldusega õli võimaliku olemasolu kohta sõiduteel.¹⁶⁴ Riigikohus märkis esmalt, et ringkonnakohus ei ole saanud tagajärge pannud põhjuslikku seosesse üksnes

¹⁵⁷ Stavros, p 49.

¹⁵⁸ EIKo 06.12.1988, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania* p 77.

¹⁵⁹ *Supra*, 1.3.

¹⁶⁰ RKKKo 3-1-1-88-06 p 1.

¹⁶¹ *Ibid* p-d 1-2.

¹⁶² *Ibid* p 3.

¹⁶³ *Ibid* p-d 4-5.

¹⁶⁴ *Ibid* p 5.1.

sellega, et teel võis olla õli. Nii maa- kui ringkonnakohus on leidnud, et õnnetuse esmane põhjus oli tee halb olukord ning seda asjaolu ei ole prokurör vaidlustanud. Kriminaalkolleegium tunnistab, et sündmuskoha vaatluse protokoll ja fototabel ei kinnita õli võimalikku olemasolu sõiduteel, aga ütles, et õli esinemist sõiduteel kriminaalmenetluse käigus ka ei otsitud, millest on tingitud ka ringkonnakohtu etteheide. Riigikohus ütles, et tuleb tunnistada fakti, et ühel piiratud ulatusega alal toimus lühikese ajavahemiku järel kaks sarnast liiklusõnnetust. Tunnistaja ütlusest nähtus, et varasemast õnnetusest oli teelõigule valgunud õli. Kohus leidis, et mõistlik oleks olnud uurida ka selle õnnetuse põhjusi, mille tõttu päästeauto üldse välja kutsuti.¹⁶⁵ Seetõttu leiab Riigikohus, et ringkonnakohtu kahtlused, et olukorrale võis täiendava asjaoluna lisanduda teele valgunud õli, on põhjendatud ja nimetatud kahtlust on ringkonnakohus ka motiveerinud. Seejuures kordab Riigikohtu kriminaalkolleegium oma otsuses ka kriminaalasjas 3-1-1-24-06 väljendatud seisukohta, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* (kahtluse korral süüdistatava kasuks) põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust puudulike tõendite alusel.¹⁶⁶ Riigikohus jättis ringkonnakohtu õigeksmõistva otsuse jõusse. Tõendite kogumi alusel oli kohus õigustatud tegema järelduse, et teel võis esineda veel täiendav, juhtidele märkamatuks jäänud probleem.¹⁶⁷

Kahe eelnevalt käsitletud lahendi puhul joonistub autori hinnangul selgelt välja, et printsiibi *in dubio pro reo* kohaldamiseni on viinud uurimisasutuse ja teise lahendi puhul ka teatud määral kohtu ebapiisav tähelepanu faktilistele asjaoludele ja nende hindamisele. Esimeses lahendis jäeti tähelepanuta tunnistaja ütlus süüdistuskokkuvõttest (selle kohta, et ta ei näinudki, kes kannatanuid peksis). Teises lahendis jäeti aga kõrvaldamata kahtlus selles osas, kas teel oli õlilaik ning selles osas lasus kohustus uurimisasutusel ja süüdistajal. Mõlemal juhul oleks olnud tõenäoliselt võimalik kahtlusi kõrvaldada või vähemasti minimeerida, kui süüdistaja oleks oma funktsiooni täites olnud hoolikam.

Ka EIK lahendist *Topic vs Horvaatia* tuleneb seisukoht, et tunnistajate ära kuulamine võib tugevdada süüdistatava positsiooni ja süüdistaja argumentide aktsepteerimine ja kaitse taotluste eitamine loob ebaausa eelise süüdistajale.¹⁶⁸ Võib teoretiseerida selle üle, et esimese lahendi puhul oleks olnud võimalik ennetada vaidlusi ning asi poleks ehk Riigikohtuni jõudnudki, kui maakohus- ja ringkonnakohus poleks kriminaalmenetlusõigust rikkunud, olles

¹⁶⁵ *Ibid* p-d 11-12.

¹⁶⁶ *Ibid* p 12.

¹⁶⁷ *Ibid* p 13.

¹⁶⁸ EIKo 10.10.2013, 51355/10, *Topić vs. Horvaatia*, p-d 48-49.

algusest peale faktiliste asjaolude kindlakstegemisel tähelepanelikumad. Sellisel juhul oleks võimalik, et *in dubio pro reo* printsiipi ei olekski olnud vajalik kohaldada.

Riigikohtu lahendis 3-1-1-8-11¹⁶⁹ tunnistati T.L. KarS § 201 lg 2 punktide 3 ja 4 alusel süüdi omastamises. Sama sätte järgi tunnistati süüdi ka A.P., lisaks sellele karistati A.P.-d KarS § 418 lõike 1 järgi laskemoona ebaseadusliku käitlemise eest.¹⁷⁰ Ida Maksu- ja Tollikeskuse Narva mnt tollipunkti Eestist Venemaa poole väljuval liinibussist leiti esiratta luukide seest mitu pakki, mis sisaldasid erinevaid esemeid, nagu auto varuosad, sularaha, kellad jms. Kaup võeti bussist ära ja viidi tollipunkti lattu. Tollipunkti ilmusid kaubale järele isikud, kes väitsid end olevat asjade omanikud. Isikud väitsid end olevat OÜ M esindajad ning ütlesid, et bussist leitud autovaruosad on OÜ M omand, kirjeldasid asju ning esitasid ka varuosade nimekirja. Tollipunkti juhataja T.L. konsulteeris tagastamise osas Narva Tolliosakonna tollipunkti juhataja A.P.-ga, ning otsustas kauba üle anda. Tegelikult polnud kaubad OÜ M omad. Kaupa üle andes panid T.L. ja A.P. toime nende valduses olnud võõra vallasasja ebaseadusliku kolmanda isiku kasuks pööramise.¹⁷¹ T.L. kaitsja esitas sellele apellatsiooni, väites et ei ole mõistetav, miks kohus leidis et kaup oli võõras, kuna kuni käesoleva ajani ei ole ükski isik esitanud asjade suhtes kellelegi ühtegi nõuet või pretensiooni. T. L. võis küll rikkuda ametialaseid eeskirju, aga see ei tähenda, et ta oleks toime pannud omastamise.¹⁷² Kohus jättis otsuse muutmata, kuna kohtu hinnangul on ära näidatud tõendid, mis kinnitavad, et liinibussist ära võetud esemed ei kuulunud OÜ-le M.¹⁷³ T.L. kaitsja esitas kassatsiooni, milles heitis ringkonnakohtule ette, et ringkonnakohus on piirdunud üksnes maakohtu otsuse refereerimisega. Kriminaalkolleegiumi seisukoht oli, et ei ole üheselt välistatud võimalus, et M. G.-le ja A. O.-le üle antud asjad kuulusid neile või nende firmale OÜ M, muu hulgas märgib kolleegium, et vallasasja omanikul ei pea omanikustaatus kinnitamiseks olema dokumente. Kohtu hinnangul on otsus vastuoluline ja ebaselge, seetõttu on kohus rikkunud oluliselt kriminaalmenetlusõigust. Tuginedes eeltoodule leidis kohus, et ei ole kogutud piisavalt tõendeid, mis kõrvaldaksid kahtluse selles, et autovaruosad olid M. G., A. O. või OÜ M suhtes võõrad vallasasjad. Kõrvaldamata kahtlused peab tulenevalt KrMS § 7 lõikest 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõttest tõlgendama süüdistatava kasuks. Otsused tühistati ja isikud mõisteti õigeks.¹⁷⁴ Sarnaselt eelnevatele otsustele leiab Riigikohus ka antud asja puhul, et pole kogutud piisavalt tõendeid. Kui Riigikohus leiab, et pole kogutud piisavalt tõendeid,

¹⁶⁹ RKKKo 3-1-1-8-11.

¹⁷⁰ *Ibid* p 1.1.

¹⁷¹ *Ibid* p 1.2.

¹⁷² *Ibid* p 2.

¹⁷³ *Ibid* p 3.

¹⁷⁴ *Ibid* pp 8, 9, 12.1, 12.6 ja 13.

siis järelikult on uurimisasutuse või prokuratuuri poolt kohtuasja ettevalmistamisel jäetud kõrvaldamata need kahtlused, mida oleks saanud kõrvaldada. Piisavate tõendite kogumata jätmine tähendab, et pole tehtud piisavaid jõupingutusi kahtluste kõrvaldamiseks ja neid ei tohiks automaatselt ning kergekäeliselt kahtlustatava kasuks tõlgendada. Tuleb minimeerida olukordi, kus uurimisasutuse, süüdistaja või kohtu vigade tõttu jäävad kahtlused kõrvaldamata ning süüdistatav jääb seetõttu süüdi tunnistamata või tõde välja selgitamata. Sellisel juhul jääb paratamatult kahtlus, et ehk oleks menetlust hoolikamalt läbi viies ikkagi õnnestunud mõni kahtlus kõrvaldada ja seega oleks ka otsus õiglasem. Teisest küljest võib ka aru saada sellest, et kohus ei saa isikut karistada, kui isiku süü tõendamisel esinevad kahtlused, olgugi need uurimisasutuse, süüdistaja või kohtu poolt lohakuse tõttu kõrvaldamata jäetud. Siinkohal võib ilmselt märkida kohtunik Blackstone'i maksimumi: „On parem, kui kümme süüdi olevat isikut põgeneb, kui see üks süütu kannatab.“¹⁷⁵

Nagu mainitud – selleks, et printsiipi *in dubio pro reo* kohaldada, peavad esinema kõrvaldamata kahtlused. Küll aga näeb autor probleemi sellega, et seaduses ei ole selgelt artikleeritud, kellel lasub kahtluste kõrvaldamise kohustus. Nimelt tuleks eristada neid kahtlusi mida saab kõrvaldada, aga mis jäävad kõrvaldamata kellegi tegemata või kehvasti tehtud töö tõttu ja neid kahtlusi, mis on kõrvaldamatud st mida polegi antud asjas võimalik kõrvaldada. Vahe tegemiseks oleks aga vajalik, et kahtluste kõrvaldamise kohustus tuleneks otsesõnu seadusest. Töö autori hinnangul on taunitavad juhtumid, kus kohus on sunnitud pöörduma *in dubio pro reo* printsiibi poole juhtudel, kui kahtlusi oleks saanud mõistlike jõupingutustega kõrvaldada. Samas on see igati õigustatud, kui kahtlus on kõrvaldamatu. Seaduste kommenteeritud väljaanded avavad üksnes põgusalt kõrvaldamata kahtluste mõiste. Seadusest ei tulene aga kahtluste kõrvaldamise kohustuse asetamine riigile. Põhiseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt on kõrvaldamata kahtlus selline kahtlus, mida ei õnnestu kriminaalmenetluslike vahenditega kõrvaldada.¹⁷⁶ Sama definitsioon kordub ka kriminaalmenetluse seadustikus.¹⁷⁷ Kriminaalmenetluslike vahenditena on siinkohal ilmselt mõelnud kõiki kriminaalmenetluse seadustikust tulevaid vahendeid, millega isikuvabadusi piiratakse – näiteks läbiotsimine, ülekuulamine ning erinevad ekspertiisid. Kriminaalmenetluse seadustiku § 7 lg 3 sätestab küll, et kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdiolukus tõlgendatakse tema kasuks, kuid seadus, ega ka selle seletuskiri ei ava sealjuures, et kahtluste kõrvaldamise kohustus lasub

¹⁷⁵ Nicita/Rizzolli, p 3.

¹⁷⁶ Kergandberg. PõhiS § 22/25.

¹⁷⁷ Kergandberg. KrMS § 7/25.

uurimisasutusel ja prokuratuuril. Autor on arvamisel, et see kohustus peaks ka seadusest tulenema. Ka Justiitsministeerimi tellitud analüüsis¹⁷⁸ leiti, et asjaolu, et kriminaalmenetluses on menetlusetapi-spetsiifilisi tõendamise standardeid, mida selgelt artikuleeritud ei ole, võib tekitada olukorra kus kohtupraktika tõendamise standardi osas neis menetlusetappides on ebahühtlane ning kohtute tegevus raskesti ennustatav.¹⁷⁹ Autor nõustub nimetatud seisukohaga ja lisab, et uurimisasutuse ja prokuratuuri kahtluste kõrvaldamise kohustuse avamine seaduses on tervitatav ja vajalik nii puhtalt õigusselguse kui ka probleemile tähelepanu juhtimise eesmärgil. Printsibi täpsem seaduses defineerimine ei suuda küll tagada seda, et uurimisasutus ja süüdistaja ei teeks vigu, aga samas kannab see autori hinnangul endas mõtet, et seadusandja tähtsustab ja tõstab esile olulist põhimõtet. Sellega juhib seadusandja tähelepanu sellele, et prokuratuur ja uurimisasutus peavad pingutama selleks, et kahtlusi kõrvaldada. Mitte need ei ole kõrvaldamata kahtlused iseenesest. Sellist lähenemist toetab autori hinnangul ka Euroopa Liidu tänane praktika. Direktiivi artikli 6 lõige 1 sätestab, et süü tõendamise kohustus lasub süüdistajal. Selleks, et süüdistaja saaks oma kohustust täita peab ta aga kõrvaldama ka kahtlused.

Järgmisena analüüsitava Riigikohtu lahendis on fookuses eelkõige tõendamiskoormis, täpsemini printsibiiga *in dubio pro reo* seotud põhimõte, et kriminaalmenetluses lasub tõendamiskoormis süüdistajal. Lahendist 3-1-1-90-06¹⁸⁰ nähtus, et maakohus oli M.H. mõistnud süüdi KarS § 242 järgi riigisaladust sisalduva teabekandja kaotamises.¹⁸¹ Süüdistatava kaitsja esitas maakohtu otsusele apellatsiooni. Maakohus tühistas otsuse osaliselt s.o süüdistusest KarS § 242 järgi riigisaladuseks tunnustatud teabele ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamise väljajätmise osas. M. H. tunnistati KarS § 242 järgi süüdi ka riigisaladuseks tunnustatud teabele ettevaatamatusest ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamises. Kaitsja esitas ringkonnakohtu otsuse peale kassatsioonkaebuse.¹⁸² Süüdistatavale heideti ringkonnakohtu poolt ette, et ta oli jätnud riigisaladust sisaldavad teabekandjad ilma häiresüsteemi kaitseta ja öelnud, et häiresüsteemi olemasolu ei tõenda mitte ükski tõend. Kassaator aga tõi välja asjaolu, et selle olemasolu või puudumise kindlaks tegemise ülesanne lasus prokuröri, kes peaks seda omal initsiatiivil kindlaks tegema. Samuti

¹⁷⁸ Ginter jt. Analüüs.

¹⁷⁹ Kangur. Analüüsi p 9, lk 157.

¹⁸⁰ RKKKo 3-1-1-90-06 (lahend käsitleb endise kaitseministri Margus Hansoni alama astme kohtute süüdimõistvaid otsuseid riigisaladuseks tunnustatud teabele ettevaatamatusest ebaseadusliku juurdepääsu võimaldamises ja riigisaladust sisaldava teabekandjate kaotamist).

¹⁸¹ *Ibid* p 2.

¹⁸² *Ibid* p-d 3- 5.

märkis süüdistatav, et ta pole keelanud oma elamu uurimist.¹⁸³ Sellega kordas Riigikohus ka oma varem välja öeldud seisukohta, et süüdistuse tõendamise peab kohtus tagama prokuratuur ja tema ülesanne on teha kõik selleks vajalikud toimingud, sh mõistetavalt ka kohtueelses menetluses. Kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.¹⁸⁴ Seega, lugedes häiresüsteemi puudumise või selle mittetöötamise tõendamiseseme asjaoluks, tuli prokuratuuril tõendada kohtule selle asjaolu esinemist. Selleks oli võimalik kasutada kõiki kriminaalmenetluses lubatud tõendeid. Heites aga süüdistatavale ette, et viimane ei ole kõnealuses olukorras veenvalt tõendanud häiresüsteemi olemasolu, on kohus läinud vastuollu süütuse presumptsiooni põhimõttega, mille kohaselt ei ole keegi kriminaalmenetluses kohustatud tõendama oma süütust.¹⁸⁵ Lahendist nähtub, et kohus taunib tõendamiskoormise ümberpööramist süüdistatavale ning olukorras, kus süüdistajal ei õnnestu kahtlusi kõrvaldada, tuleb teha otsus süüdistatava kasuks, mitte panna oma süütuse tõestamist süüdistatava kohustuseks.

2.3. Tõendamise standard „eluline usutavus“ ja tõendamiskoormise ümberpööramine

Alljärgnevalt analüüsimisele tulevad lahendid käsitlevad olukordi, kus kohus on kõrvaldamata kahtluse süüdistatava kasuks tõlgendamise sidunud „elulise usutavusega“, täpsemini sellega, et süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidamises, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav. Lisaks käsitlevad alljärgnevad lahendid ka seda, et vaatamata sellele, et tõendamiskoormis lasub süüdistajal, peab ka süüdistatav teatud juhtudel tegema teatavaid jõupingutusi, et tema kaitsetees oleks eluliselt usutav ja kõrvaldamata kahtlusi tema kasuks tõlgendataks. Lahendis 3-1-1-8-10 oli R.M. mõistetud süüdi röövimises. Isikule esitati asjaolude kohaselt süüdistus selles, et ta ründas vanemaid naisterahvaid, muu hulgas tarvitades vägivalda ja tekitades ohvritele kehavigastusi, misjärel võttis neilt ära sularaha.¹⁸⁶ R.M-i süüdistati mitmes sarnases kuriteoepisoodis. Maakohus mõistis isiku süüdi ainult ühes episoodis, kuna esitatud tõendid

¹⁸³ *Ibid* p 35.

¹⁸⁴ *Ibid* p 36.

¹⁸⁵ *Ibid* p 37.

¹⁸⁶ RKKKo 3-1-1-8-10 p 1.

olid vaid kaudsed ja nende pinnalt tehtavad järeldused ei võimaldanud süüdimõistmist. Mobiiltelefoni positsioneerimise teel saadi küll kinnitust, et süüdistatav viibis kuritegude toimepanemise ajal sündmuskohtade piirkondades, aga see polnud piisav alus lugeda tema toimepanijaks.¹⁸⁷ Otsus vaidlustati nii prokuröri kui kaitsja poolt ning ringkonnakohus tunnistas isiku süüdi ka teistes röövimise episoodides, tuginedes kaudsetele tõenditele ja sarnasele teo toimepanemise viisile (*modus operandi*). Kaitsja esitas kassatsioonkaebuse, milles märkis, et kohtu otsus oli ebaõige, kuna tugines üksnes kaudsetele tõenditele.¹⁸⁸ Riigikohus märkis, et ringkonnakohus on veenvalt ümber lükanud kõik kaitsja väiteid. Muu hulgas leidis kriminaalkolleegium, et ringkonnakohus oli õigesti märkinud, et mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest. Süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav. Kohus ütles, et R.M.-i väide, nagu ta oleks raha saanud hoopis kelleltki teiselt nimega Sergei, oli ebausutav, arvestades et kohtueelses menetluses väitis ta, et sai raha oma vennalt. Eeltoodust tulenevalt olid süüdimõistetu ütlused tunnistatud õigesti ebausaldusväärseteks ja seega jäetud tõendikogumist kõrvale.¹⁸⁹ Nimetatud lahendist nähtub, et kohus on selles rõhutanud tõendite hindamise kriteeriumina terminit „eluline usutavus“.¹⁹⁰

Kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaande kohaselt tuleks *in dubio pro reo* põhimõtte riiveks ilmselt lugeda Riigikohtu mitmetes lahendites sisalduvaid väiteid, mille kohaselt tuleb süüdistatava kasuks tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades „eluliselt usutav“. Selline seisukoht peaks põhimõtteliselt välistama isikute õigeksmõistmise ilmselgelt ebareaalsete kaitseversioonide põhjal. Kuid samas ei tõsta kaitseversiooni eluliselt ebausutavaks kuulutamine automaatselt mingil määral süüdistusversiooni usutavust ega kaota üldist riigi tõendamiskohustust.¹⁹¹

Käesoleva töö autori hinnangul riivab eluline usutavus, kui standard, tõepoolest tugevasti *in dubio pro reo* printsiipi, kuna lisab sellele nn varjatud lisatingimuse, mille realiseerumisel ei tohi kõrvaldamata kahtlust tõlgendada süüdistatava kasuks. See lisab printsiibi rakendamisele

¹⁸⁷ *Ibid* p 3.1

¹⁸⁸ *Ibid* p 6.1.

¹⁸⁹ *Ibid* p 8.

¹⁹⁰ RKKK on oma otsuse 3-1-1-85-07 punktis 9.3 märkinud, et tunnistaja ütluste usaldusvääruse üks olulisi kriteeriume on see, kas tunnistaja ütlused on eluliselt usutavad.

¹⁹¹ Kergandberg. KrMS § 7/27.

eelhinnangu andmisel subjektiivust ja kitsendab selle kohaldamisala. On ilmselge, et tõendite vahel võivad tekkida vastuolud ja need on erinevates olukordades kõrvaldatavad erinevate vahenditega. Mõnikord saab need kõrvaldada teatavate loogiliste toimingute läbi, mõnikord on abiks süütuse presumptsioon ning mõnikord ka „eluline usutavus“. Eluline usutavus on küll oma sõnastuselt objektiivne, ent tegelikult siiski subjektiivne, kuna sõltub kohtuniku enda teadmistest ja on elukogemustest lähtuv standard, millega võrreldes faktiväited, kui „eluliselt ebausutavad“ maha kantakse.¹⁹² Kohus või uurimisasutus peab igal konkreetsel juhul hindama, mis on eluliselt usutav. Termin „eluliselt usutav“ on autori hinnangul üsna ähmane ja taolise hinnangu andmine võib osutada oma subjektiivsuse tõttu problemaatiliseks. Lisaks on süüdistaja ja kohtu taolist hinnangut, et mingi süüdistava esitatud väide on eluliselt ebausutav ka kaitsel väga raske ümber lükata, kuna isiku subjektiivseid veendumusi ongi oma olemuse tõttu raske kummutada või muuta. Ka U. Lõhmus leiab, et Riigikohus on antud lahendis segamini ajanud või põhjendamatult seostanud kahtluse süüdistatava süüis ja tõendi ebausaldusväärse.¹⁹³

Üks laia kõnepinda leidnud ja värskemaid sarnaste seisukohtadega kohtulahendeid on lahend 3-1-1-77-15.¹⁹⁴ Antud lahend seob samuti süüdistatava kaitseväited „elulise usutavusega“ ja liigub samuti selles suunas, et teatud juhul on süüdistataval kohustus oma väiteid ka tõendada. Antud kaasuse kohaselt mõisteti R.V. süüdi KarS § 121 kohaselt kehalises väärkohtlemises. Täpsemalt süüdistati teda selles, et ta tungis kallale oma elukaaslasele T. T.-le, keda ta lõi vastu pead ja nägu, põhjustades valu ja tervisekahjustusi.¹⁹⁵ R.V. kaitseargumendiks oli, et ta põeb somnambulismi, mis on süüid välistavaks asjaoluks. Maakohus sellega ei nõustunud, kuna ekspert tuvastas, et sümptomid ei olnud sellele omased ja et tegemist oli tavalise amnestilise alkohoolse joobe seisundiga.¹⁹⁶ R. V. süü on tõendatud ka ilma ekspertide arvamusega, kuna süüdistatava väide somnambulismi avaldumisest ei olnud tema enda kirjeldatud tehilolude taustal eluliselt usutav.¹⁹⁷ Süüdistatava kaitsja vaidlustas maakohtu otsuse. Ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse muutmata, mille peale süüdistatav esitas kassatsiooni. Kaitsja oli seisukohal, et täiendav komisjoniline kohtupsühhiaatria-kohtupsühholoogia komplekseksperitiisi akt ei oleks lubatav tõend. Kriminaalkolleegium selgitas, et süüdistatava väide, et ta oli teo toimepanemise ajal seisundis, kus ta ei saanud oma tegudest aru, on olemuselt võrdne ükskõik millise teise kaitseteesiga. See argument oli

¹⁹² Kangur. Analüüsi p 9.3, lk 158-159.

¹⁹³ Lõhmus, lk 65.

¹⁹⁴ RKKKo 3-1-1-77-15.

¹⁹⁵ *Ibid* p 1-2.

¹⁹⁶ *Ibid* p 3.1.

¹⁹⁷ *Ibid* p 3.3.

suunatud nn põhjendatud kahtluse tekitamisele, mis peaks juhul kui argument on tõsiseltvõetav ja seda ei suudeta ümber lükata, viima edasi *in dubio pro reo* põhimõtte rakendamiseni ning potentsiaalselt ka õigeksmõistva otsuse tegemiseni. Kohus selgitas, et on oluline silmas pidada, et põhjendatud kahtluse tekkeks peaks kriminaalasjas esinema tõsiseltvõetav tõenduslik alus ning et põhjendatud või siis ka kõrvaldamata kahtluse nõue ei tähenda aga seda, et kohtul tuleks isiku süüküsimuse käsitlemisel aluseks võtta süüdistatava jaoks soodsaim versioon olukorras, kus puuduvad igasugusedki kaitseversiooni kinnitavad toetuspunktid. Kaitsetees peab olemuslikult haakuma ülejäänud tõenditega, kui see aga nii ei ole, siis ei saa rääkida põhjendatud kahtlusest.¹⁹⁸ Sellel juhul leiab Riigikohus, et maakohus on asjakohaselt leidnud, et kaitsetees on kummutatav. Tõendamist leidnud asjaolud näitavad üheselt, et tegemist oli süüdistatava teadliku ning tahteliselt täielikult kontrollitud ründega kannatanu vastu. Riigikohus jättis ringkonnakohtu otsuse muutmata ja kassatsiooni rahuldamata.¹⁹⁹

Nimetatud lahendis on kohus lisanud „elulise usutavuse“ sisustamisse lisaks oma varasemale käsitlusele mõtte, et süüküsimuse käsitlemisel ei pea ilmingimata võtma aluseks süüdistatava jaoks soodsamat varianti, kui kaitseversiooni ei toeta miski. Kaitseversioon peab haakuma ülejäänud tõenditega, et saaks rääkida põhjendatud kahtlusest. Nimetatud lahendist nähtub autori hinnangul, et Riigikohus oma seisukohavõtuga liikunud suunas, mil süüdistatav peaks ise oma süütust tõendama, siinkohal toon Riigikohtu käsitluses paralleele EIK lahendiga *Telfner vs Austria*²⁰⁰, milles EIK ütles: „Nõudes, et süüdistatav esitaks selgitusi, olles eelnevalt jätnud esitamata *prima facie* veenva süüdistuste isiku vastu, pöörati tõendamiskoormis süüdistajalt kaitsele ja seega rikuti EIÕK artikli 6 lõiget 2.“²⁰¹ Eelmärgitud lahendis võis Riigikohus autori hinnangul seega oma analüüsis ehk natuke läbimõtlematult ja julgelt oma seisukohta väljendada. Lahendist võib lugejale tekkida mulje, nagu RK toetab teatud juhtudel tõendamiskoormise ümberpööramist kaitsele. Näiteks väljendab RK lahendis seisukohta: „/.../ esitatud kaitsetees peab olemuslikult haakuma kriminaalasjas kinnitust leidnud ülejäänud tõendikogumiga“.²⁰² Autori hinnangul on taoline väljendus aga liiga ühekülgne ja süüdistaja poole kaldu. EIK lahendis *Telfner vs Austria* on taolist tõendamiskoormise ümberpööramist ka selgelt hukka mõistetud. Tõendamiskoormise ümberpööramist taunib ka eespool (vt punkt 1.2.1) toodud direktiiv, mille artikli 6 lõige 1

¹⁹⁸ *Ibid* p-d 17-19.

¹⁹⁹ *Ibid* p-d 20-21.

²⁰⁰ EIKo 20.03.2001, 33501/96, *Telfner vs Austria*.

²⁰¹ White/Ovey, p 284.

²⁰² RKKKo 3-1-1-77-15 p 19.

sätetab, et liikmesriigid tagavad, et tõendamise kohustus lasub süüdistajal. Preambuli punkt 22 täpsustab, et kui tõendamiskoormis ümber pööratakse (süüdistuselt kaitsele), rikutaks süütuse presumptsiooni.

Samas on Riigikohus tõdenud, et *in dubio pro reo* põhimõte ei ole absoluutne. Kooskõlas põhiseaduse § 22 lõike 2 ja KrMS § 7 lõikes 3 sätestatuga ei pea keegi kriminaalmenetluses tõendama oma süütust. Nii EIK (*Lingens ja Leitgeb vs Austria*) kui ka Riigikohtu praktikas on asutud seisukohale, et seda süütuse presumptsiooni osiseks olevat õigust võidakse teatud juhtudel piirata. Nii on Riigikohtu kriminaalkolleegium leidnud kriminaalasjas 3-1-1-112-99, et mõistetavalt ei pea kohtualune tõendama oma süü puudumist. Kuid juhul, mil kohtualune otsustab end kaitsta aktiivselt, peab ta kas ise esitama tõendid oma väidete õigsuse kontrollimiseks või vähemalt looma menetlejale reaalse võimaluse oma väidete kontrollimiseks. Kui kohtualune jätab esitamata oma väidete õigsust kinnitavad tõendid ega loo reaalselt võimalust nende väidete kontrollimiseks, pole alust rääkida süüdistusversiooni suhtes tekkinud kahtlustest, mida tuleks tõlgendada kohtualuse kasuks (3-1-1-104-05).²⁰³

Taoline seisukoht võtab autori hinnangul tõendamiskoormist liiga kergekäeliselt ja lubab selle ümberpööramist liiga lihtsalt. Kohus pole antud otsuses ka kirjeldanud, mida tähendab reaalse võimaluse loomine oma väidete kontrollimiseks. Lahtiseks jääb ka see, millised on need piirid ehk kui kaugele süüdistatav taolise võimaluse loomisega minema peab. Ka otsuse 3-1-1-82-06²⁰⁴ punktis 11 kohtame sarnast mõttekäiku, et süüdistatav ei pea ise kõrvaldama oma käitumise osas tekkinud kahtlusi, aga peab oma kaitsevaidete kontrollimise tegema võimalikuks. Küsimuse alla kerkis see seoses süüdistatava väidetega, et raie teostamise leping on kadunud ja harvesteriga töötajaid ta ei mäleta, ega oska nimetada. Nendele väidetele viidates väitis ringkonnakohus, et süüdistatav oli võtnud kohtu ja süüdistaja võimaluse kontrollida kaitseversiooni harvestrijuhtide omaalgatuslikust raiest ning seega ei saanud antud juhul rääkida kõrvaldamata kahtlustest, mida tuli tõlgendada süüdistatava kasuks. Kriminaalkolleegium ei nõustunud selle väitega, kuna see, et süüdistatav pidi oma kaitsevaidete kontrollimise tegema omal algatusel kättesaadavaks, ei tähendanud, et süüdistataval lasus kohustus kõrvaldada tema käitumise osas tekkinud kahtlusi. Süüdistusfunktsiooni kannab prokuratuuri kaudu riik ja prokuröri ülesanne on seega

²⁰³ Ploom. VTMS § 4/2.

²⁰⁴ RKKKo 3-1-1-82-06

ümberlukkamatult tuua esile need asjaolud, mille alusel saab isiku süüdi tunnistada.²⁰⁵ Eestis kehtib küll süütuse presumptsioon, millest tuleneb, et tõendamiskoormis on süüdistajal. Seda aga, millises määras süüdistaja peaks kohtule tõendeid esitama, et kohus võiks langetada süüdimõistva otsuse, seadusest ei tulene ning kohus peab lihtsalt talle esitatud tõendeid hinnates jõudma järeldusele, kas süüdistus on tõendatud või mitte.²⁰⁶

Seda, et Riigikohtu kriminaalkolleegiumil on olnud *in dubio pro reo* põhimõtte sisustamisel ka eriarvamusi, kinnitab otsusele 3-1-1-82-06 lisatud eriarvamus.²⁰⁷ Kohtunik E. Kergandberg ei nõustunud oma eriarvamus just otsuse punktiga 11. Oma arvamuses sidus ta kohtuliku eeluurimise uurimisversioonidega ning pidas antud juhul kõige tõenäolisemaks versiooni, et süüalune ise pani teo toime. Ta möönis, et süüdistataval on õigus esitada oma versioon toimunust ja sidus selle versiooni kontrollimise ulatuslikkuse vältimatult versiooni usutavusega, kontrollimise võimalused aga konkreetsete asjaoludega, sealhulgas sellega, kas ja kui palju püüdis süüdistatav ise abistada versiooni kontrollimisel. Tema hinnangul on aga olukorras, kus süüdistatav on olnud kontaktis väidetavate kuriteo toimepanijatega, aga neid isikuid ei nimeta, põhjendamatu heita menetlejale ette seda, et on jäänud välja selgitamata tõde ja kontrollimata kaitseversioon. Kohtunik leidis, et antud kaasuse puhul ei saanud isiku kaitseversiooni ilma selle kontrollimiseks võimalust andmata käsitada uurimisversiooni kummutava ja süüdistatava süüd välistava kõrvaldamata kahtlusena.²⁰⁸ Eeltoodud eriarvamusest nähtub, et sellist olukorda ei tohiks käsitada kõrvaldamata kahtlusena, mistõttu langeb ära ka vajadus taolises olukorras viidata *in dubio pro reo* printsiibile, kuna selle tähtsaimat komponenti „kõrvaldamata kahtlus“ taolisel juhul lihtsalt ei esine.

Autor nõustub siinkohal kohtuniku eriarvamusega osaliselt. Ühest küljest olen seisukohal, et kui me hakkaksime igas keerulisemas kohtuasjas *in dubio pro reo* printsiibi poole nii kergekäeliselt haarama, siis minetaks see oma tähenduse. Kohtuotsuse 3-1-1-82-06 sarnastes kaasustes võib tihti tekkida olukordi, kus süüdistatav väidab midagi, mille kontrollimist on pea võimatu saavutada, kuna süüdistatav ei anna algandmeid, et tema väiteid saaks kummutama või kinnitama hakata. Samas ei tohi käesoleva töö autori hinnangul ka tõendamiskoormist lihtsalt kaitsele ümberpöörata. Tõendamiskoormise teatav nihe süüdistajalt kaitsele võiks kõne alla tulla üksnes väga erandlikel juhtudel, kui üldse. Siinkohal tuleks sarnastel juhtudel autori hinnangul kasutada mingeid kriteeriumeid, mille alusel saaks hinnata süüdistatava väiteid. Ka E. Kergandberg rääkis oma eriarvamus, et versiooni

²⁰⁵ *Ibid* p 11.

²⁰⁶ Kangur. Analüüsi p 9.2, lk 157.

²⁰⁷ Kergandberg. KrMS § 7/28.

²⁰⁸ Kohtunik E.Kergandberg eriarvamus RKKKo 3-1-1-82-06

kontrollimise ulatuslikkus tuleks siduda selle usutavusega ja kontrollimise võimalused konkreetsete asjaoludega, sh sellega kas ja kui palju süüdistatav versiooni kontrollimisel abistas.²⁰⁹ Kui süüdistatav ei anna oma versiooni kontrollimiseks andmeid, siis peaks kontrollima, kas näiteks konkreetsel juhul on mitte mäletamine usutav. Selline väide saab olla metsaraie asja puhul usutav juhul, kui süüdistatav lasi näiteks suure hulga metsatükke erinevatel inimestel maha võtta või ka sellisel juhul, kui süüdistataval on arsti poolt tuvastatud meditsiiniline probleem mäluaga, mistõttu on tema võime asju mäletada kas ajutiselt või püsivalt raskendatud. Kui aga kaitseväide ei ole usutav, võiks andmete avaldamata jätmise tõlgendada süüdistatava kahjuks. Samamoodi võiks ka muudel juhtudel, mil süüdistatav ei esita andmeid oma väidete kontrollimiseks teatavaid kriteeriume kasutades süüdistatava kaitsevaid hinnata. Kriteeriumid peaksid olema võimalikult objektiivsed. Samas mõonab autor, et samamoodi nagu „elulise usutavuse“ puhul on probleem selle subjektiivsusega, võib sarnane probleem üles kerkida ka siin.

Üks eelnevalt käsitletud kohtulahendile sarnane kaasus on ka lahend 3-1-1-24-06. Antud asjas oli isik maakohtu otsusega süüdi tunnistanud KarS § 356 lõike 1 kohaselt puude ja põõsaste ebaseaduslikus raides vahendliku täideviimise vormis. Mets raiuti hõredamaks õigusaktidega kehtestatud rinnaspindala ja täiuse alammäärast ning tekitati keskkonnale oluline kahju. Raiet teostas metsaraidega tegelev firma, kelle süüdistatav leidis ajalehekuulutuse vahendusel. Raiet teostati isiku heakskiidul.²¹⁰ Ringkonnakohus jättis nimetatud otsuse jõusse, mille peale esitati kassatsioonikaebus. Riigikohus leidis, et esimese ja teise astme otsused tuleb tühistada materiaal- ja kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise tõttu.²¹¹ Riigikohtu üldkogu otsuses kriminaalasjas nr 3-1-1-24-05²¹² märgiti, et kaitseõiguse tagamiseks peavad süüdistuse tekstis piisava selguse ja täpsusega kajastuma kõik faktilised asjaolud, mis on isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks.²¹³ Esimeses astmes leidis kohus, et kuna süüdistatav ei avaldanud õiguskaitseorganitele metsatöid teostava ettevõtte andmeid, siis on süüdistatav võtnud võimaluse kontrollida kõiki kriminaalasjas tähtsust omavaid asjaolusid. Riigikohus märkis aga, et süüdistatava selgituse kohaselt ta polnud neid andmeid lihtsalt säilitanud. Kohtueelses menetluses ei ole organid teinud jõupingutusi, et tööde teostajat leida. Kriminaalkolleegium oli kriitiline prokuratuuri töö suhtes selles osas, et kõneeristust ei tehtud ning ajalehekuulutusi ei uuritud. Prokuröri väitel puudusid selleks vajalikud eelandmed. Riigikohus toonitas, et süüdistuse tõendamise peab kohtus tagama prokuratuur. Kui tõendite uurimisel tekivad

²⁰⁹ *Ibid* p 2.

²¹⁰ RKKKo 3-1-1-24-06 p 1.

²¹¹ *Ibid* p 6.

²¹² RKKKo 3-1-1-24-05.

²¹³ RKKKo 3-1-1-24-06 p 12.

põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike tõendite alusel.²¹⁴ Ka selles lahendis saab tuua paralleele eelnevalt analüüsitud kohtulahendiga (RKKKo 3-1-1-82-06).

Kahes asjas on olukord üsna sarnane – süüdistatavad väidavad mõlemal juhul, et nad ei oska nimetada tööde teostajat. Ka sellel juhul märkis esimese astme kohus, et raiet teostanud isikute andmete mitteütle misega on kohtualune ise võtnud võimaluse kontrollida kõiki kriminaalasjas tähtsust omavaid asjaolusid. Kuna kahe kaasuse (3-1-1-82-06 ja 3-1-1-24-06) asjaolud on kohtuotsusest tulenevalt üsnagi sarnased st olukord raie teostanud isikute andmete kohta on mõlemal puhul süüdistavate poolt ütle mata jäetud, siis tuleks kohtuotsuse 3-1-1-82-06 eriarvamuse²¹⁵ loogikat järgides asuda seisukohale, et kuna süüdistatav ei abista versiooni kontrollimisel, mille kohaselt ta uskus et tööde teostajad oskavad metsateatise järgi töid lubatud mahus teostada, siis ei saa olukorras, kus isik on toimepanijatega kokku puutunud, aga ei oska mitte ühtegi nime, ega muid andmeid nende kohta avaldada, seda versiooni käsitleda süüid välistava kõrvaldamata kahtlusena. Seega on minu hinnangul selles osas eriarvamuse autori seisukoha kohaldamine ka antud juhul põhjendatum.

Nii nagu eelnevates lahendites, on ka järgnevalt käsitletavas lahendis kohus sisustanud mõistet „eluline usutavus“ ning selgitanud, miks ei peeta kaitseversioone antud kaasuse puhul eluliselt usutavaks. Üsnagi mahukas kohtulahend 3-1-1-38-11²¹⁶ käsitleb nelja isiku süüditunnistamist KarS 184 lõike 2¹ kohaselt narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitle mises. Nimelt leidis maakohus, et isikud on süüdi selles, et nad grupis suures koguses ning suure varalise kasu saamise eesmärgil käitlesid ebaseaduslikult narkootilist ainet - amfetamiini. S. V. ja A. N. Leppisid kokku suure koguse amfetamiini valmistamises ja müümises. Kokkuleppe kohaselt pidi S. V. leidma amfetamiinile ostjad ja kooskõlastama nendega narkootilise aine edasiandmisega seonduva. A. N. pidi vastavalt S. V. korraldustele valmistama amfetamiini ja toimetama selle kindlaksmääratud kohtadesse.²¹⁷ S.V. poole pöördus N.R., kes soovis omandada suures koguses amfetamiini.²¹⁸ Ka K. A.

²¹⁴ *Ibid* p 13.

²¹⁵ Kohtunik E.Kergandberg eriarvamus RKKKo 3-1-1-82-06.

²¹⁶ RKKKo 3-1-1-38-11.

²¹⁷ *Ibid* p 2.

²¹⁸ *Ibid* p 2.1.

pöördus eelpool S.V. poole, et omandada suures koguses amfetamiini.²¹⁹ Amfetamiin valmistatigi ja osa sellest anti edasi.²²⁰ Otsused kaevati nii prokuröri kui ka süüdistatavate poolt edasi. Süüdistavate apellatsioonid jäeti rahuldamata ja otsuse sisuline osa ja karistused jäeti samuti muutmata. Kõik süüdistatavad esitasid selle peale ka kassatsioonid.²²¹ S. V. Kaitsja taotles otsuse tühistamist ja õigeksmõistva otsuse tegemist või alternatiivselt karistuse kergendamist.²²² Põhistades seda väidetega, et ringkonnakohus eiras tõendite hindamise põhimõtteid, jättes otsuse nõuetekohaselt põhistamata ning see kujutab endast kriminaalmenetlusõiguse olulist rikkumist. Muu hulgas märgiti, et kohtud pole veenvalt põhjendanud, miks peeti just S.V.-d nimetatud teo toimepanijaks. Süüdistatava ja kaitsja seisukohti pole veenvalt kummutatud. Telefonikõnede tõlgendamine ei olnud S.V. süüdimõistmiseks piisav, kuna ei seo teda narkootiliste ainete käitlemisega. Muu hulgas oli kohus tähelepanuta jätnud väited *in dubio pro reo* põhimõtte kohaldatavusest. Süüdimõistvad otsused rajanevad oletustel ja S. V. ütlused on eluliselt usutavad.²²³ Oma vastuses kassatsioonile oli riigiprokurör seisukohal, et kohtud hindasid tõendeid kogumis oma siseveendumuse kohaselt ning selle kujunemine oli jälgitav. Muu hulgas leiti, et kohtumenetluse käigus on süüdistatavad enese õigustamiseks esitanud erinevaid väited ja versioone, kuid need on vaidlustatud otsustega veenvalt kummutatud ning kohtud ei eksinud ka *in dubio pro reo* põhimõtte vastu.²²⁴ Kriminaalkolleegium selgitas, et selles kohtuasjas on tõendatusele hinnangu andmisel tuginetud muu hulgas jälitustoimingutega kogutud teabele, mida on kõrvutatud teiste tõendite, sealhulgas süüdistatavate ütlustega. Kaitsjate kriitika tugines sellele, et süüdistatavate vahel aset leidnud telefonikõnede sisu ei võimaldanud teha tõsikindlaid järeldusi narkootilise aine käitlemise kohta ega kummuta veenvalt kaitseversioone, mille tõttu ilmnevad kriminaalasjas kõrvaldamata kahtlused.²²⁵ Kolleegium sellega aga ei nõustunud ja leidis, et kohus oli õigesti leidnud, et jälitustoimingute protokollides sisalduv teave ning sellele omistatud tähendus oli olnud süüdimõistva otsuse tegemiseks piisav ja usaldusväärne. Süüdistatavate kaitseversioone ei loeta eluliselt usutavaks muu hulgas seetõttu, et need ei kattu omavahel ega ka teiste objektiivsete tõenditega ja on ebaloogilised. Seda oli kohus ka oma lahendis selgitanud. Mitte igasugune süüdistusversiooni kummutada püüdev kaitseversioon ei saa evida sellise kahtluse kvaliteeti, mis võiks olla hõlmatud *in dubio pro reo* põhimõttest, sest süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline

²¹⁹ *Ibid* p 2.2.

²²⁰ *Ibid* p 2.3.

²²¹ *Ibid* p-d 7- 8.

²²² *Ibid* p 10.

²²³ *Ibid* p 10.1.

²²⁴ *Ibid* p 13.1.

²²⁵ *Ibid* p 17.

kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidavuses, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 9. märtsi 2010. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-8-10, p 8).²²⁶ Kolleegium leidis, et maa- ja ringkonnakohtu otsusest nähtus jälgitavalt ja veenvalt, miks kinnitasid tõendid kuriteo toimepanemist ja miks ei olnud usutavad ega loogilised S.V. ütlused telefonikõnede sisu kohta. Tõendikogumi pinnalt ei olnud grupilise suure koguse narkootilise aine ebaseadusliku käitlemise osas jäetud kõrvaldamata selliseid kahtlusi, mida tuleks lähtuvalt *in dubio pro reo* põhimõttest tõlgendada süüdistatava kasuks.²²⁷

Kirjeldatud kohtuotsusest nähtub, et kriminaalkolleegium oli mõiste „eluliselt usutav“ vastandanud mõistega ebaloogiline. Ning väljendanud, et „eluliselt usutav“ sisaldab endas väärtusi nagu usutavus, veenvus ja loogilisus. Ehk siis, kui kaitseversioon on usutav, sh veenev ja loogiline, mitte ebaloogiline ja teiste tõenditega mitte kattuv, siis saab öelda, et kaitseversioon on eluliselt usutav. Kui leitakse, et see on eluliselt usutav, siis peaks kahtluse süüdistatava süü osas tõlgendama *in dubio pro reo* põhimõttest tulenevalt süüdistatava kasuks. Taolised väärtused nagu usutavus, veenvus ja loogilisus väljendavad subjektiivsust. See, kas midagi on isiku jaoks usutav, veenev või loogiline väljendab isiklikku arvamust ja sõltub isiklikest tõekspidamistest. Isiklikud tõekspidamised omakorda sõltuvad isiku loomust, taustast, keskkonnast ja varieeruvad seega suuresti. Nagu autor ka eespool mainis²²⁸ on mõiste „eluliselt usutav“ problemaatiline just oma subjektiivsuse tõttu. Sama kehtib ka selles väljenduvate väärtuste kohta, kuna ka need on subjektiivsed kriteeriumid.

2.4. *In dubio pro reo* otsesete ja kaudsete tõendite kontekstis

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahend 3-1-1-12-07²²⁹ on olulisemaid lahendeid väärteoasjas, mis seob printsiibi väga oluliste mõistetega otsene ja kaudne tõend. Nimetatud lahend käsitleb J.W. KarS § 262 järgi avaliku korra rikkumise eest mõistetud karistust. J.W. kangutas maa seest välja liiklusmärgi, rikkudes sellega Kunda linna avaliku korra eeskirja. Maakohus luges avaliku korra rikkumise tõendatuks tuginedes nelja tunnistaja ütlustele. Kassatsioonkaebuses oli süüdistatava kaitsja märkinud, et kohus on eksinud tõendamise reeglite vastu ja on hinnanud tunnistajate ütlusi meelevaldselt, muu hulgas pole järeldusi ka

²²⁶ *Ibid* p 18.

²²⁷ *Ibid* p 23.1.

²²⁸ *Supra*, lk 40-41.

²²⁹ RKKKo 3-1-1-12-07.

piisavalt põhjendatud. Pole ühtegi tõendit, mis kinnitaks just süüdistatava süüd.²³⁰ Kriminaalkolleegium asus oma seisukohas arvamusele, et käesolevas väärteoasjas puuduvad igasugused otsesed tõendid, mis kinnitaksid seda, et liiklusmärgi oleks maa seest välja kangutanud just süüdistatav. Lisaks viitas kohus, et tunnistaja, kes ainsa tunnistajana ei saanud kõne all oleva sündmusega seotud olla, ei ole otseselt süüdistavale kui teo toimepanijale osutanud.²³¹ Põhiseaduse § 22 lõikest 2 tulenev ja ka KrMS § 7 lõikes 3 sätestatud nn *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele. Kohus seletas, et otseste tõendite puudumine iseenesest ja vahetult ei tähenda veel kahtluste olemasolu, mida tuleks automaatselt tõlgendada süüdistatava kasuks. On loomulik, et kui otsesed tõendid puuduvad, siis üritatakse leida kaudseid tõendeid ning põhimõtteliselt pole välistatud, et süüdimõistev kohtuotsus tuginebki üksnes kaudsetele tõenditele, kui need oma kogumis võimaldavad rääkida süü tõsikindlast tuvastatusest. Kui otseste ja kaudsete tõendite kogumis ei õnnestu kahtlusi süüdistatava süüis kõrvaldada, saab pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole. Vaatamata viimatimärgitule tuleb tunnistada, et kõnealuste kahtluste püsijäämise tõenäosus on suurem siis, kui tõendite kogum hõlmab eranditult vaid kaudseid tõendeid.²³² Riigikohus jõudis eelnevale tuginedes järeldusele, et vaidlustatud kohtuotsuse pinnalt ei ole kõrvalseisja jaoks piisava veenvuse ja selgusega jälgitav mõttekäik, miks ning millistele tõenditele täpselt tuginevalt on kohus lugenud tuvastatuks, et just nimelt J. W. kangutas liiklusmärgi maa seest välja ning kuna see on käsitatav olulise rikkumisena, siis tühistati otsus ja saadeti asi kohtule uueks arutamiseks.²³³

See lahend kinnitab kriminaalmenetluse seadustiku § 61 lõikes 1 sätestatud põhimõtet, et ühelgi tõendil ei ole ette kindlaks määratud jõudu ning lõikes 2 sätestatud, mille kohaselt hindab kohus tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Kohus, öeldes selgelt välja, et *in dubio pro reo* põhimõttest ei tulene mingil määral, et isikut süüstavaid järeldusi saaks teha üksnes otseste tõendite pinnalt ja et süü tuvastamisel ei tohiks tugineda kaudsetele tõenditele, tõstis autori hinnangul printsiibi usaldusväarsust ja tähtsust. Taoline seisukoht näitab selgelt, et *in dubio pro reo* ei ole põhimõte, mida peaks kergekäeliselt kohaldama ning mis esimeste kahtluste tekkimisel peaks viima isiku õigeksmõistmiseni. Taolises käsitluses ei eelistata üht tõendiliiki ilmingimata teisele, vaid kohus hindabki tõendeid kogumis. Samuti ei tähenda *in dubio pro reo* põhimõtte olemasolu, et teised kriminaalmenetluses olulised

²³⁰ RKKKo 3-1-1-12-07 p 4.

²³¹ *Ibid* p 7.

²³² *Ibid* p 8.

²³³ RKKKo 3-1-1-12-07 p 9.

printsiihid peaks kõrvale heitma või tagaplaanile jätma. Vastupidi, taoline printsiihkäsitus arvestab ka teiste menetlusõiguslike printsiiptidega, näiteks *iura novit curia* põhimõttega.

Eelnevalt käsitletud lahendis sisalduvale seisukohale on kriminaalkolleegium viidanud ka lahendis 3-1-1-24-12.²³⁴ A.M.-i süüdistati KarS § 118 punkt 1 alusel raske tervisekahjustuse tekitamises ja KarS § 117 alusel surma ettevaatamatus põhjustamises. Süüdistuse kohaselt kasutas isik oma kolmeaastase kasutütre suhtes füüsilist vägivalda. Vigastuste tagajärjel suri laps sündmuskohal. Maakohus mõistis isiku süüdi.²³⁵ Nimetatud asjas puudusid otsesed tõendid. Süüdimõistmisel kasutas kohus põhjendamisel välistamise meetodit, tuvastades kehavigastuste tekitamise ajavahemiku ja selle, kes sel vahemikul ohvriga ühes ruumis viibisid. Korteris viibisid sel ajavahemikul süüdistatav, ohvri vanaema, vanaema sõbranna ja süüdistatava 1,4 aastane poeg. Süüdistatava ütlustega on tõendatud, et vanaema ja tema sõbranna ei tekitanud kehavigastusi. Süüdistatav oli surma saabumise hetkel koos kannatanu ja oma 1,4 aastase pojaga. Poeg välistati, kuna tema ei oleks suutnud tekitada ohvrile selliseid vigastusi.²³⁶ Maakohtu otsuse peale esitas süüdistatav apellatsiooni, milles taotles enda õigeksmõistmist, põhjendades seda väitega, et kohus oli materiaalsoigust valesti kohaldanud, kuna ei olnud tuvastanud õigesti teo toimepanemise aega, kuna see ei põhinenud kriminaalasja materjalidel. Lisaks viidati motiivi puudumisele ja varasemalt vägivalda mittekasutamisele.²³⁷ Ringkonnakohus jättis otsuse muutmata, leides, et keegi teine ei saanud vigastusi tekitada. Ringkonnakohtu kohtukoosseisu üks liige ei nõustunud ringkonnakohtu otsusega, leides, et asjas esinevad kõrvaldamata kahtlused ja nende kahtluste tõttu tuleks süüdistatav õigeks mõista.²³⁸ Oma seisukohas viitas kohus, et kriminaalkolleegiumi praktikas on varasemalt leitud, et olukorras, mil tapmine pannakse toime ruumis, kus peale tapetu viibisid surma põhjustamise hetkel veel mitu inimest, kellest ühegi süü kohta pole kriminaalmenetluse käigus õnnestunud koguda ümberlukkamatuid otseseid tõendeid, ei ole võimalik aset leidnud kuriteosündmuse asjaolusid kohtuotsuses rekonstrueerida ilma kõiki ruumis viibinud isikuid võrdselt vaatluse alla võtmata. Otsustamisel, kas teo pani toime süüdistatav, tuleb sellises situatsioonis muu hulgas kasutada välistamise meetodit. See tähendab, et kohtuotsuse põhjendustes peavad kajastuma ka argumendid selle kohta, mille alusel kohus leiab, et tegu ei saanud toime panna teine samas ruumis viibinud isik. Kui ka kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi

²³⁴ RKKKo 3-1-1-24-12.

²³⁵ *Ibid* p 1-2.

²³⁶ *Ibid* p 2.2.

²³⁷ *Ibid* p 3.1.

²³⁸ *Ibid* p-d 4.2-4.3.

süüdistatava süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole.²³⁹ Eeltoodud põhimõtetele viidates leidis kohus, et asjas polnud kogutud ühtki otsest tõendit, mis süüd kinnitaks. Lisaks leidis kriminaalkolleegium, et kohus ei ole analüüsinud kõiki võimalikke versioone ja pole nõutava täpsusega tuvastanud surma ning kehavigastuste tekitamise aega. Tuvastatu põhjalt sai teha ka teistsuguseid järeldusi ja see ei välistanud toimepanemist mõne teise isiku poolt.²⁴⁰ Kohtute poolt pole kõrvaldatud kahtlusi isiku süüs ning seda polnud võimalik teha ka uuel kohtulikul arutamisel. Kohus mõistis A.M.-i täielikult õigeks.²⁴¹

Seoseid kõrvaldamata kahtluste suhtes faktilistes asjaoludes ja tõendamise vahel selgitas ka järgnev lahend. Riigikohtu lahend 3-1-1-33-08²⁴² käsitles isiku süüdimõistmist KarS-i § 113 alusel tapmises. A.K.-le esitati süüdistus selles, et ta lõi tüli käigus oma õele kööginoaga südamesse, mille tagajärjel viimane suri. Maakohus mõistis isiku õigeks. Maakohtu hinnangul ei leidnud tõendamist, et kannatanut lõi noaga just A.K., kuna samas toas viibis ka süüdistatava ja ohvri ema. A.K. eitas tapmist ja ema ei näinud seda, sest ta oli seljaga nende poole. Samas ühiselamuboksis elanud tunnistaja väitel ärkas ta selle peale, et kuulis, kuidas süüdistatava ema laste peale karjus. Lisaks sellele andis ühiselamu valvur tunnistuse selle kohta, et tema juurde tuli ohvri ema, kes ütles, et tema tappis oma tütre.²⁴³ Prokurör esitas otsuse peale apellatsiooni, milles nõudis otsuse tühistamist ja isiku süüditunnistamist.²⁴⁴ Ringkonnakohus mõistiski A.K. süüdi, mille peale A.K. kaitsja esitas kassatsioonkaebuse. Kriminaalkolleegium leidis oma põhjendustes, et kui tapmine toimus ruumis, kus viibisid kaks inimest ja kelle kummagi kohta pole kriminaalmenetluse raames suudetud koguda otseseid tõendeid ei ole võimalik kuriteosündmuse asjaolusid kohtuotsuses rekonstrueerida ilma mõlemat ruumis viibinud isikut võrdselt vaatluse alla võtmata. Muu hulgas tuli lähtuda välistamise meetodist, kohtuotsuse põhjenduses peavad kajastuma ka argumendid selle kohta, mille alusel kohus leiab, et tegu ei saanud toime panna teine samas ruumis viibinud isik. Muu hulgas osundas kriminaalkolleegium ka oma varasemale seisukohale, et kui kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole, ning et kahtluste püsijäämise tõenäosus on suurem siis, kui tõendite kogum hõlmab eranditult vaid kaudseid tõendeid.²⁴⁵ Sellest tulenevalt leidis kohus, et ringkonnakohtu järeldused tõendamiseseme asjaolude kohta ei tugine tõendite ammendaval analüüsil. Kohus leidis, et tegemist on kriminaalõiguse olulise

²³⁹ *Ibid* p 8.

²⁴⁰ *Ibid* p-d 10-11.

²⁴¹ *Ibid* p 14.

²⁴² RKKKo 3-1-1-33-08.

²⁴³ *Ibid* p 2.1.

²⁴⁴ *Ibid* p 3.

²⁴⁵ *Ibid* p 10.2.

rikkumisega KrMS § 339 lõike 2 tähenduses, tühistas ringkonnakohtu otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks.²⁴⁶

Sellest lahendist nähtub, et kohus tegi asja uueks läbivaatamiseks saates õige otsuse. Asja materjalidest nähtuvalt on tõenäoline, et kas A.K. või tema ema selle teo toime pani (või mõlemad koos), kuid kuna kahtlust ei suudetud kõrvaldada, eelkõige puuduste tõttu kohtute argumentatsioonis, siis tuli asi uueks läbivaatamiseks saata maakohtule saata. Seega esinesid kõrvaldamata kahtlused, aga isiku õigeksmõistmine viitega *in dubio pro reo* põhimõttele poleks õige olnud, kuna suur tõenäosus, et isik oli süüdi, säilis ning võimalik oli seda tõenäosust kontrollida. Kriminaalkolleegium ei olnud rahul sellega, ei mõlemaid ruumis viibinud isikuid ei võetud võrdselt vaatluse alla, samuti sellega, et kohtuotsuse põhjenduses ei kajastunud argumendid selle kohta, mille alusel kohus leidis, et tegu ei saanud toime panna teine ruumis viibinud isik. Riigikohus leidis, et alama astme kohtu järeldused asjaolude kohta ei tuginenud tõendite ammendaval analüüsil. Antud asjas ei olnud niisiis probleem mitte tõendite puudulikkuses vaid kohtute puudulikus argumentatsiooniprotsessis.

2.5. *In dubio pro reo* ja valiktuvastamine

Järgnevalt käsitletavatest lahenditest nähtub, et alati ei saa *in dubio pro reo* printsiibi rakendamine teatud kõrvaldamata kahtluste tõttu olla ainuke ja õige lahendus. Kirjanduses ja välisriikide kohtupraktikas on kasutusel süüdimõistmine valiktuvastamise alusel.²⁴⁷ Kohus saab süüdi mõista ainult sellisel juhul, kui ta on tõendites veendunud ning kui tõendid puuduvad, siis järgneb sellele õigeksmõistev kohtuotsus. Nende kahe selge variandi vahele võib jääda olukord, kus mingid tõendid on olemas, kuid nende kvaliteet ja piisavus annavad alust kahelda süüdimõistva otsuse võimalikkuses. Selle lahendamiseks on kaks võimalust. *In dubio pro reo* ja koosseisu valiktuvastamine.²⁴⁸ Kohus võib olla jõudnud järeldusele, et süüdistatav on toime pannud teo, mis võiks vastata mitme eri koosseisu tunnustele. Kumbagi neist ei saa aga tõendatuks lugeda, ega ka välistada. *In dubio pro reo* kahekordne rakendamine annaks mõlema koosseisu osas õigeksmõistmise, mis oleks aga ebarahuldav, kui on tuvastatud, et tegu vastab vähemalt ühele koosseisule. *Iura novit curia* põhimõte annab kohtule siiski õiguse teha süüdimõistev otsus ning sellistel puhkudel tulebki kõne alla koosseisu valiktuvastamine.²⁴⁹ See tähendab, et isik tunnistatakse süüdi alternatiivselt ühe

²⁴⁶ *Ibid* p-d 10.4 ja 11.

²⁴⁷ J.Sootak. Riigikohtu praktika kriminaalasjades jaanuar-aprill 2014. 20.05.2014, lk 9. Arvutivõrgus: http://www.riigikohus.ee/vfs/1705/Riigikohtu_praktika_ylevaade_kriminaalasjad_2014_1.pdf (21.12.2015)

²⁴⁸ J.Sootak (koost). Karistusõigus. Üldosa. Juura 2010, lk 139-140.

²⁴⁹ Sootak, 2010, lk 141-142.

koosseisu täitmises kahest võimalikust. Sellise võttega välistatakse võimalus, et isik väldib süüdimõistmist väitega et on toime pannud teise teo.²⁵⁰ Kohtupraktikas ei ole seda karistusõiguslikku instituuti seni kohaldatud.²⁵¹

Järgnevalt käsitletavas kohtuasjas tekkis probleem ja Riigikohus lähtus süüditunnistamisel sisuliselt valiktuvastamisest, ehkki seda ennast nimetamata ja laiemalt käsitlemata.²⁵² Kohtuasjas 3-1-1-130-13²⁵³ süüdistati G.K.-d KarS 320 lõike 1 kohaselt valeütluste andmises. G. K. andis ülekuulamisel ütlusi, et talle tungisid kallale mitu noormeest, kes varastasid tema kuldketi. Mõned päevad hiljem tunnistas G. K. ülekuulamisel, et varasemal ülekuulamisel on ta teadvalt andnud valeütlusi. Tegelikult ta kukkus ja kaotas ise oma keti.²⁵⁴ Maakohus mõistis isiku õigeks, misjärel esitas prokurör apellatsiooni, milles taotles isiku süüditunnistamist, muu hulgas leides, et isikut hoiatati valeütluste andmise eest. Kuna G. K. andis teineteist välistavaid ütlusi, on alust rääkida valeütluste andmisest, sõltumata sellest, millisel korral valeütlusi anti. Selle otsusega on rikutud kriminaalmenetlusõigust.²⁵⁵ Prokuröri taotlus rahuldati, maakohu otsus tühistati ja isik tunnistati süüdi. Süüdistatava kaitsja esitas sellele kassatsioonkaebuse.²⁵⁶ Kriminaalkolleegium viitas oma seisukohas, et KrMS § 7 lõikes 3 sätestatud *in dubio pro reo* põhimõtte kohaselt tõlgendatakse kriminaalmenetluses kõrvaldamata kahtlus kahtlustatava või süüdistatava süüdi olekus tema kasuks.

Nimetatud kaasuses jäi kõrvaldamata kahtlus selles osas, kummal päeval andis süüdistatav valeütlusi st kummad ütlused olid valed. Seega tuleb küsida, kas taoline kahtlus välistab *in dubio pro reo* printsiibist tulenevalt süüdistatava süüditunnistamise. Kriminaalkolleegium leidis, et sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. KrMS § 7 lõike 3 mõttes tuleb tõlgendada süüdistatava kasuks üksnes sellised kõrvaldamata kahtlused, mis puudutavad tema süüdi olekut. Kui isikut süüdistatakse valeütluse andmises, ja kindlaks ei õnnestu teha üksnes seda, millised omavahel vastuolus olevatest ütlustest on väärad, ei saa kõneleda kahtlusest isiku süüdi oleku suhtes. Siiski võib *in dubio pro reo* põhimõtte tingida süüdistatava õigeksmõistmise ka olukorras, kus ei õnnestu kindlaks teha, millise süüdistuses kirjeldatud teoga süüdistatav kuriteo toime pani (näiteks juhul, kui süüdistatav rikkus õigushüve teoga, mille osas on jõustunud õigeksmõistev kohtuotsus, kui tegu on aegunud või tegu on õigusvastasust või süüd välistava asjaoluga). Nimetatud asjas aga selliseid asju ei esinenud,

²⁵⁰ Sootak, 2010, lk 142.

²⁵¹ Sootak 2014, lk 9.

²⁵² Sootak 2014, lk 9.

²⁵³ RKKKo 3-1-1-130-13.

²⁵⁴ *Ibid* p 1.

²⁵⁵ *Ibid* p 3.

²⁵⁶ *Ibid* p-d 4-5.

seega ei saa kohaldada *in dubio pro reo* põhimõtet.²⁵⁷ Riigikohus leidis, et oluline on, kas kuriteo toimepanemist saab jaatada või mitte. Kui kõik vastuolus olevad ütlused on süüdistuses kirjeldatud, ei oma tähtsust, et oleks näidatud, millises ütlused on valed ja millised mitte.²⁵⁸

Nimetatud kaasuse puhul ilmnis süüdistusaktist, et tegu pandi toime kas ühel või teisel kuupäeval ning ei ole võimalik, et vähemalt üks kahest ütlusest ei ole vale. Seega saab järeldada, et G.K. pani valeütluste andmise toime, mistõttu on ringkonnakohus isikut süüdi tunnistanud õigesti toimunud ja kaitsja kassatsioon jäeti rahuldamata.²⁵⁹ See lahend on näide sellest, kuidas teatud juhtudel, kui kriminaalasjas on kõrvaldamata kahtlused, *in dubio pro reo* põhimõtte meid ei aita ja selle lihtsustatud kohaldamine viiks ebaõiglase ja vale lahendini, mistõttu peaks kohaldama hoopis koosseisu valiktuvastamist.

Ka järgnevas Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsuses 3-1-1-113-12²⁶⁰ oli tegemist vastuoluliste ja puudulike tõenditega. Isikud tunnistati süüdi kõrtsikakluses osalemises. M. K. mõisteti süüdi avaliku korra raskes rikkumises KarS § 263 p-de 1 ja 4 järgi. Samade paragrahvide järgi tunnistati süüdi ka A. J.²⁶¹ M. K. esitas apellatsiooni, väites, et ta on alusetult süüdi tunnistatud kannatanutest ühe peksmises, kuna selle kohta puuduvad konkreetsed tõendid. Tartu ringkonnakohtu otsusega jäeti maakohtu otsus muutmata ja apellatsioonid rahuldamata. M.K. kaitsja esitas selle peale kassatsiooni. Kriminaalkolleegiumi seisukoht oli, et vaidlus puudub selles, et toime pandi avaliku korra rikkumine, küll aga tuleb kriitiliselt suhtuda esimese astme kohtute seisukohta, mille kohaselt on tuvastatud, et M. K. peksis koos A. J.ga kannatanu A. K.-d.²⁶² Kohtud tuginesid selle väite puhul tunnistajate ütlustele. Kaitsja tõdes õigustatult, et kohtulikult arutamisel tuvastatust lähtuvalt ei tulene kummagi isiku ütlustest sellist tõenduslikku teavet, mis annaks aluse süüdistada kuriteo toimepanemises M. K.-d. Muudele tõenditele vaidlustatud otsustes tuginetud ei ole.²⁶³ Kriminaalkolleegium tõi välja oma varasemas praktikas selgitatu, et kui tõendite uurimisel tekivad põhjendatud kahtlused ning neid ei õnnestu kõrvaldada teiste kriminaalasjas sisalduvate tõenditega, tuleb *in dubio pro reo* põhimõttel langetada otsus süüdistatava kasuks, mitte aga teha süüdistatavale kahjulikku otsust vahetult uurimata vastuoluliste või puudulike

²⁵⁷ *Ibid* p 8.

²⁵⁸ *Ibid* p 9.

²⁵⁹ *Ibid* p 10.

²⁶⁰ RKKKo 3-1-1-113-12.

²⁶¹ *Ibid* p-d 1.1-1.2.

²⁶² *Ibid* p 7.

²⁶³ *Ibid* p 7.2.

tõendite alusel. Kohus leidis, et kuna ütluste pinnalt ei saa M.K.-le etteheidetava teo toimepanemist usaldusväärselt tõendatuks lugeda ning kõiki kahtlusi selles osas, et teo võis toime panna keegi teine, ei ole kõrvaldatud ja täiendavad tõendid puuduvad, siis tuli kahtlus tõlgendada süüdistatava kasuks. Kohus on selle põhimõtte vastu eksides kriminaalmenetlusõigust oluliselt rikkunud ning arvestades seda tühistas kohus maa- ja ringkonnakohtu otsused osaliselt ja mõistes M. K. A.K.-d puudutavas teos õigeks.²⁶⁴

2.6. *In dubio pro reo* põhimõtte kohaldamine vormistuslike vigade puhul

Viimasena käsitleb autor printsiibi *in dubio pro reo* seoseid kohtuotsuse vormistuslike vigadega. Järgnevas lahendis viitabki teistmisavalduse esitaja põhimõttele just vormistusliku vigade osas, kohus ütleb aga selgelt, et *in dubio pro reo* põhimõttele pole asjakohane tugineda tõlgendamaks süüdimõistetu kasuks otsuses esinevaid vormistuslikke vigu. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendis 3-1-1-3-09²⁶⁵ käsitleti lahendit, milles R. T. mõisteti süüdi KarS § 424 järgi joobes juhtimise eest. R.T. kaitsja vaidlustas maakohtu otsuse kui ka ringkonnakohtu otsuse, millega jäeti otsus muutmata, misjärel esitati teistmisavaldus. Kohtuotsuse resolutiivosas ja motiveeritud otsuses olid mõistetud karistused erinevad: Resolutiivosas mõisteti 10 kuu pikkune vangistus, millest kolm kuud pöörati täitmisele ja seitse kuud jäeti tingimisi täitmisele pööramata. Motiveeritud lahendis karistati aga 10 kuu pikkuse vangistusega, millest täitmisele pöörati kaks kuud ja tingimisi täitmisele pööramata kaheksa kuud. Kaitsja arvates tõi resolutiiv ja motiveeritud otsuse vaheline ebakõla endaga kaasa olukorra, kus ei ole arusaadav, kumb otsus on õige ning kuidagi ei ole põhjendatud, et täitmisele pööratakse süüdimõistetu jaoks raskem lahend.²⁶⁶ Riigikohus sellega ei nõustunud, kuna see asjaolu ei ole teistmisalusena käsitletav. Teistmisalusena on käsitletav üksnes faktiline asjaolu, aga faktiliseks asjaoluks ei saa pidada erinevust kohtuotsuse kuulutamisel kuulutatud resolutiivosa ja tervikliku kohtuotsuse resolutiivosa vahel.²⁶⁷ Riigikohus leidis, et avalduse esitaja viide *in dubio pro reo* põhimõttele ei ole asjakohane. See printsiip tuleneb põhiseaduse § 22 lõikest 2 ja ka KrMS § 7 lõikest 3 ning kujutab endast kohustust tõlgendada kõrvaldamata kahtlused süüdistatava süüdiolekus viimase kasuks. *In dubio pro reo*

²⁶⁴ *Ibid* p 7.3.

²⁶⁵ RKKKo 3-1-1-3-09.

²⁶⁶ *Ibid* pp 1-3.

²⁶⁷ *Ibid* p 5.

põhimõttele ei saa aga tugineda, tõlgendamaks süüdimõistetu kasuks otsuses esinevaid vormistuslikke vigu.²⁶⁸

²⁶⁸ *Ibid* p 6.2.

KOKKUVÕTE

Käesolevas magistritöös uuritud printsiip – *in dubio pro reo* – on kriminaalmenetluslik põhimõte, mis on läbi ajaloo kujunenud ausa ja õiglase kohtumenetluse üheks standardiks. See aitab tagada õiglase menetluse ja ühtlasi kaitseb valesti süüdimõistmise eest. Vaadeldes printsiibi kujunemise ajalugu, näeme et tänapäevane põhimõte on tulenenud vajadusest kompromissile – s.o tõstab tõendamisstandardit selleks, et süütuid ei mõistetak vangi. Printsiibile omane sisu peegeldub ka W. Blackstone`i maksimimis: „On parem, kui kümme süüdi olevat isikut põgeneb, kui see üks süütu kannatab.“

Töö eesmärgiks oli selgitada välja, kas printsiibi sisustamisel esineb lünki, mille tõttu esineb Riigikohtul põhimõtte ühetaolise kohaldamisega probleeme. Olemasolevas õiguslikus regulatsioonis napolisõnaliselt reguleeritud printsiip andis vihjeid sellest, et selle taga peitub suurem sisu. *In dubio pro reo* ehk kahtluse korral süüdistatava kasuks tõlgendamise põhimõte on sätestatud KrMS § 7 lõikes 3, põhiseaduse § 22 lõikes 2, EIÕK artikkel 6 lõikes 2 ning alates 2016. aasta märtsist on põhimõte sätestatud ka Euroopa Liidu direktiivis 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte artikli 6 lõikes 2. Seadused ei anna aga selgeid juhiseid, millal ja mil viisil põhimõtet rakendada tuleks ning millised on selle kohaldamise piirid seoses teiste kriminaalmenetlusõiguslike põhimõtetega. Õigusallikatest nähtub, et printsiibi sõnastus on erinevates õigusallikates erinev või pole seda otsesõnu sootuks nimetatud. Nimetatud tühimiku osas tõi mõningal määral selgust märtsis jõustunud direktiiv, mis ühtaegu avab ja seob omavahel süütuse presumptsiooni ning selle teised alaprintsiibid. Kuna *in dubio pro reo* kohaldamine on kohtute ülesandeks, siis loodetavasti aitavad direktiivis sätestatud miinimumnormid tulevikus liikmesriikide praktikat ka käesolevas töös uuritud printsiibi osas tugevdada ja ühtlustada.

Autor peab problemaatiliseks asjaolu, et regulatsioonis ei ole sätestatud, kellel lasub kohustus kahtluste kõrvaldamiseks. Just kõrvaldamata kahtlus on printsiibi *in dubio pro reo* tähtsaim element, mille tõttu peaks ka kahtluste kõrvaldamiseks kohustatud institutsioonide – uurimisasutuse ja prokuratuuri – kohustus otsesõnu seadusest tulenema. Autori hinnangul tuleks eristada neid kahtlusi, mida saab kõrvaldada, aga mis jäävad kõrvaldamata kellegi tegemata või kehvasti tehtud töö tõttu ja neid kahtlusi, mis on kõrvaldamatud, st mida polegi antud asjas võimalik kõrvaldada. Taunitav on olukord, kus kohus on sunnitud pöörduma *in dubio pro reo* printsiibi poole juhtudel, kui kahtlusi oleks saanud mõistlike jõupingutustega kõrvaldada. Kahtluste kõrvaldamise kohustuse seaduses avamine on tervitatav nii

õigusselguse, kui ka probleemile tähelepanu juhtimise eesmärgil. Ka Riigikohtu lahendite analüüsist nähtus, et uurimisasutusel ja prokuratuuril esineb kahtluste kõrvaldamisega tihtipeale probleeme. Süüdistatavate/kahtlustatavate ühe olulisema menetlusõiguse tagamiseks on vajalik, et seaduses oleks selgelt määratletud, kes vastutab selle eest, et see ka realselt tagataks. Täpsem defineerimine ei suuda küll tagada seda, et uurimisasutus ja süüdistaja ei tee tulevikus vigu, küll aga juhib seadusandja tähelepanu sellele, et prokuratuur, uurimisasutus peavad pingutama selleks, et kahtlusi kõrvaldada.

Lisaks tuvastas autor, et printsiip *in dubio pro reo* ja süütuse presumptsioon pole tihtipeale ei seadusandluses ega õiguskirjanduses üksteisest eristatud. Üheks põhjuseks, miks printsiibikäsitluses esinevad olulised erinevused on kahtlemata see, et Anglo-Ameerika ja Mandri-Euroopa kriminaalmenetlussüsteemid on erinevad. Ühe taolise erisusena leidis autor, et Mandri-Euroopa käsitlusele on omane süütuse presumptsiooni lai tõlgendus, mille kohaselt on süütuse presumptsioon ja kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamine omavahel väga tugevas seoses. Kitsa käsitluse kohaselt tuleb seda käsitleda süütuse presumptsioonist eraldiseisvana, kuna süütuse presumptsiooni toime ulatub kohtuotsuse tegema asumiseni ja *in dubio pro reo* juba otsusele enesele. Tõlgenduste erinevus seisneb seega selles, et kitsa puhul on süüdistaval alust eeldada, et teda peetakse süütuks kohtumenetluse ajal st kuni otsuse tegemiseni. Lai tõlgendus toetab aga seda, et printsiip laieneb kriminaalmenetlusele tervikuna. Euroopalikku laia tõlgendust toetab ka vast valminud EL direktiiv 2016/343, mille artikli 6 lõike 2 sätestab, et mis tahes kahtlust süü küsimuses tõlgendatakse kahtlustatava või süüdistatava kasuks, sealhulgas juhul, kui kohus hindab, kas asjaomane isik tuleks õigeks mõista. Taolise käsitluse tuvastas autor ka EIK ning Riigikohtu praktikast, millest tulenes, et süütuse presumptsiooni tõlgendamine seondub tugevalt ka teiste süütuse presumptsiooni allpõhimõtetega ja üksikõigustega – õigus süütuse eeldusele, süü tõendamiskoormise asetamine riigile, õigus vaikida ja õigus kahtluste tõlgendamisele süüdistatava kasuks ehk *in dubio pro reo* põhimõtte.

Autor sai peaaegu iga eelnimetatud põhimõtte ja *in dubio pro reo* printsiibi seostamise vahel Riigikohtu praktikas paraku märkida ka kitsaskohti ja ebaselgusi, mis on osati kindlasti seotud sellega, et seadus kui ka EIK praktika ei anna selgeid juhiseid ja on kohati laialivalguv. EIK lahendites oli ülekaalukalt tähelepanu juhitud süü tõendamiskoormise asetamisele riigile ja selle seostele *in dubio pro reo* printsiibiga. Esmakordselt leidis see väljendust lahendis *Barberà, Messegué ja Jabardo vs Hispaania*, kus öeldi, et süüdistuse tõendamise kohustus on prokuratuuril. Riigikohus viitab nimetatud seisukohale sageli, lisades, et prokuratuur peab tagama selle, et kõik olulised toimingud saaksid tehtud. Riigikohtu lahenditest kumas aga

paraku, et üsna paljudel juhtudel, kui *in dubio pro reo* printsiipi kohaldati, olid probleemiks süüdistuse tehtud vead – jäeti kõrvaldamata need kahtlused, mida kriminaalmenetluslike vahenditega oleks kõrvaldada saanud.

Veelgi enam – analüüsist nähtus, et vigu, mis viivad *in dubio pro reo* kohaldamiseni, ei tee mitte üksnes süüdistaja, vaid ka uurimisasutus ja kohus. Mõnel juhul oli RK leidnud, et kriminaalmenetlusõigust on oluliselt rikutud, kuna alama astme kohtute otsustes oli piiratud üksnes ütluste kirjelduste ja kohtute konstateeringuga, jättes täielikult tähelepanuta ja argumenteerimata asjaolud, mille tõttu kohus isiku süüdi mõistab. Seega olid kohtud algselt omaks võtnud idee, et isik on süüdi ja ei olnud pidanud vajalikuks asjaolude edasist analüüsi läbi viia. Kuna aga EIK praktikast tuleneb seisukoht, et kohtukoosseisu liige ei tohi alguses võtta omaks ideed, et süüdistatav on teo toime pannud, siis tegi Riigikohus õigesti, tuvastades alama astme kohtute töös rikkumise, mille tõttu tuli otsus tühistada. Autori hinnangul näitab ennatliku arvamuse avaldamine, et süüdistajal on ebaaus eelis. Sellist eelistamist tuleks aga vältida, kuna see viitab asjaolule, et tõenditesse suhtutakse ühekülgselt ning see rikub süüdistatava õigust õiglasele kohtumenetlusele.

Kohtulahendite analüüsist nähtus, et Riigikohus on kõrvaldamata kahtluste süüdistatava kasuks tõlgendamise muu hulgas sidunud ka mõistega „eluline usutavus“. Nimelt leiab Riigikohus oma mitmetes lahendites, et süüdistatava kasuks tuleb tõlgendada vaid selline kõrvaldamata kahtlus süüdistusversiooni paikapidamises, mis on konkreetseid asjaolusid arvestades eluliselt usutav. Siit nähtub, et kohus on kujundanud tõendite hindamise kriteeriumina termini, mida seadused ei tunne. Tuleb tõdeda, et taoline kriteerium riivab *in dubio pro reo* printsiipi, kitsendades selle kohaldamisala. Kohus püüab sellega ära hoida isiku õigeksmõistmist olukorras, kus süüdistatava versioon on ebarealistlik või ebaloogiline. Sedasi peab enne printsiibi rakendamist läbima veel ühe etapi – hindama tõendite usutavust. Siit tõusetub probleem – „elulise usutavuse“, kui tõendite hindamise kriteeriumi subjektiivsusega. Süüdistuse ja kohtu subjektiivseid arvamusi mingit väidet ebausutavaks kuulutades on kaitsel väga raske ümber lükata. Ka U. Lõhmus leiab, viidates Riigikohtu lahenditele 3-1-1-82-06 ja 3-1-1-8-10, et kohus on segamini ajanud või põhjendamatuult seostanud kahtluse süüdistatava süüs ja tõendi ebausaldusvääruse. Samuti on kriminaalmenetluse seadustiku kommentaaride autorid väljendanud seisukohta, et kaitseversiooni eluliselt ebausutavaks kuulutamine ei tõsta automaatselt mingil määral süüdistusversiooni usutavust ega kaota üldist riigi tõendamiskohustust.

Riigikohus on lisanud „elulisele usutavusele“ veel ühe tahu, märkides, et süüüisimuse käsitlemisel ei pea ilmtiingimata võtma aluseks süüüdistatava jaoks soodsamat varianti, kui kaitseversiooni ei toeta miski. Riigikohus on öelnud, et selleks, et saaks rääkida põhjendatud kahtlusest, peab kaitseversioon haakuma ülejäänud tõenditega. Taolise seisukohavõtuga on autori hinnangul liigutud suunas, et süüüdistatav peab teatud juhul ise oma süüüüst tõendama ning sellest nähtuvalt kerkis küsimuse alla võimalik vastuolu EIK praktikaga. Autor tõdeb, et EIK ei ole oma lahendites tõendamiskoormise kohta alati olnud järjekindel, lubades mõningatel juhtudel pööratud tõendamiskoormist. Tõlgendades EIK seisukohti, leidis autor, et kohus on sidunud tõendamiskoormise ümberpööramise lubatavuse teatud tingimustega, näiteks et see võib olla lubatud juhul, kui faktid süüüdistatava süüü kohta on ümberlukkamatud ja süüüdistaja tõendid tugevad. Kui süüüdistus ei ole *prima facie* veenev, siis taolist tõendamiskoormise ümberpööramist ei lubata. Samas sätestab uue Euroopa Liidu direktiivi artikli 6 lõige 1, et liikmesriigid tagavad, et tõendamise kohustus lasub süüüdistajal ning preambuli punkt 22 täpsustab, et kui tõendamiskoormis ümber pööratakse (süüüdistuselt kaitsele), rikutaks süüüüstuse presumpstiooni. Autor näeb senises kohtupraktikas ja seadusandluses vastuolu.

Riigikohus on oma lahendites öelnud ka, et mõistetavalt ei pea kohtualune tõendama oma süüü puudumist, kuid juhul, mil kohtualune otsustab end kaitsta aktiivselt, peab ta kas ise esitama tõendid oma väidete õigsuse kontrollimiseks või vähemalt looma menetlejale reaalse võimaluse oma väidete kontrollimiseks. Autor ei tuvastanud taolist lähenemist EIK praktikast ega ka direktiivist. Direktiivist tuleneb, et süüüdistatava koostöövalmidust võib kohus arvestada üksnes karistuse mõistmisel. Riigikohus on jätnud lahtiseks, mida tähendab reaalse võimaluse loomine väidete kontrollimiseks ja kui kaugele sellise võimaluse loomisega minema peab. Tõendamiskoormise teatavaks nihkeks peaksid olema mingid kriteeriumid süüüdistatava väidete hindamiseks. Tuleks võimalikult objektiivselt hinnata, kas konkreetsel juhul on mingi asjaolu mittemäletamine või andmete mitteavaldamine süüüdistatava poolt usutav. Objektiivseks põhjuseks saab lugeda näiteks mingit meditsiinilist probleemi või muud loogilist seletust, mis on kontrollitav. Kui kaitsevääide ei ole objektiivseid kriteeriumeid arvestades usutav, võiks andmete avaldamata jätmise tõlgendada süüüdistatava kahjuks. Samas mõõnab autor, et samamoodi nagu „elulise usutavuse“ puhul esineb probleem usutavuse, kui kriteeriumi subjektiivsusega.

Üheks hästi õnnestunud Riigikohtu käsitlemiseks on *in dubio pro reo* põhimõtte sidumine otseste ja kaudsete tõenditega. Lahendites väljenduv valitsev seisukoht on, et põhimõtteliselt

pole välistatud, et süüdimõistev kohtuotsus tuginebki üksnes kaudsetele tõenditele, kui need oma kogumis võimaldavad rääkida süü tõsikindlast tuvastatusest. Kui otseste ja kaudsete tõendite kogumis ei õnnestu kahtlusi süüdistatava süüs kõrvaldada, saab pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole. Samas möönab kohus, et kõnealuste kahtluste püsijäämise tõenäosus on suurem siis, kui tõendite kogum hõlmab eranditult vaid kaudseid tõendeid. Riigikohus on välja öelnud seisukoha, et kui ka kaudsete tõendite kogumi tervikhinnangu tulemina pole õnnestunud kõrvaldada kahtlusi süüdistatava süüs, tuleb pöörduda *in dubio pro reo* põhimõtte poole. Seda öeldes väljendab Riigikohus autori hinnangul, et printsiipi ei tohiks kergekäeliselt kohaldada ning et esimeste kahtluste tekkimisel ei peaks süüdistatavat ilmingimata õigeks mõistma. Autor leiab, et Riigikohtu seisukoht on igati hästi põhjendatud.

Vastuseks töös püstitatud uurimisküsimusele leiab autor, et printsiibi sisustamisel esinevad tõepoolest teatavad ebaselgused ja lüngad, mille tõttu leidis autor, et ka Riigikohtu vastavas praktikas esineb probleeme printsiibi ühetaolise rakendamisega. Samas leiab autor, et EL-i ülene viimane areng – direktiiv süütuse presumptsiooni teatavate aspektide tugevdamiseks – on Riigikohtule heaks suunanäitajakas tulevikus tõusetuvatele probleemidele ja ebaselgusele printsiibi rakendamise osas.

***IN DUBIO PRO REO* PRINCIPLE IN ESTONIAN CRIMINAL PROCEEDINGS**

Summary

The aim of this master's thesis was to open the principle *in dubio pro reo*, on the basis of theoretical approach, including the decisions of the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Supreme Court relevant practice. The author's aim was to analyse the implementation of the principle and its motivation in judgements, by giving examples from the Estonian Supreme Court practice, *inter alia*, by identifying how much does the Supreme Court follow the ECtHR practice. In addition, author wanted to know if there are significant differences in the approach of the principle and what are the main problems of giving meaning and implementing the principle. Based on the purposes of this thesis, the author set a research question:

Are there any gaps in giving meaning to the principle *in dubio pro reo*, which causes problems for the Supreme Court to uniform implementation of the principle?

The roots of the principle *in dubio pro reo* are reaching back far before our era. The modern approach has come to belief that *in dubio pro reo* is the result of a need to compromise – how to save as much innocent as possible from wrongful conviction. The principle of *in dubio pro reo* is a principle which is used in criminal proceedings and has a close connection with human rights. The principle is a mandatory requirement in order to ensure the protection of human rights. Consistent with the concept of ensuring human rights, the judgement should be made in favour of the accused, if guilt cannot be proved beyond the reasonable doubt.

To achieve the purposes of this work, the author uses combined research method. Work is divided into two larger chapters, all of which are subdivided. In the first chapter, author opens the theoretical-legal approach of the principle, also describing the historical formation of the principle. Thereafter highlighting the theoretical approach, including the place of *in dubio pro reo* principle among other principles, and how the principle differs in Continental Europe and Anglo-American approach. Finally, the author presents empirical analysis of ECtHR judgements. The second chapter focuses on Estonian practice of *in dubio pro reo* principle. The author analyses the case law of the Estonian Supreme Court, comparing it to theoretical approach and ECtHR practice. Author provides an assessment of the Supreme Court rulings motivation. In summary, the author replies to the research question.

In order to diagnose possible problems of the principle, the author made acquaintance with both the laws and legal literature. *In dubio pro reo* means: in doubt for the accused. The

principle is enacted in § 7 section 3 in Estonian Code of Criminal procedure, § 22 section 2 of the Constitution, article 6 section 2 of European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) and from 2016. March it is also enacted article 6 section 2 on EU directive 2016/343, strengthening certain aspects of the presumption of innocence. Taking this into account – the laws do not give clear instructions how the principle should be applied and what are the limits to the application of the principle. The term is not used *expressis verbis*, but laws enact the content of the principle. It is a gap, which the new directive has some extent relieved and brought clarity. It explains how the presumption of innocence and other principles which are related to presumption of innocence are bound. The presumption of innocence is closely related to prosecutors burden of proof, the right to remain silent, the privilege against self-incrimination and *in dubio pro reo* principle as also known in doubt for the accused. EctHR view is that *in dubio pro reo* is a specific expression of presumption of innocence.

The author found the fact that the regulation does not enact who has the obligation to remove doubts, problematic. The author considers that a distinction should be made between those doubts that can be eliminated, and are not caused by someone's poor work, and those doubts, which are irremovable i.e. can not be removed. The situation where the court is forced to turn to the *in dubio pro reo*, if the doubts would have been eliminated with reasonable efforts, is condemnable. Articulating the investigation office's and prosecutors obligation to remove any doubts is welcomed such reason as general legal clarity as well as leading attention to the problem. The analysis of the Supreme Court decisions also revealed that investigation office, and prosecution also have problems with removing doubts. More accurate defining cannot ensure that the investigative office, Prosecution or the Court does not make mistakes, but the legislator draws the attention to the fact that the public prosecution and the investigative office must make an effort in order to remove doubts.

Author also identified problems with the discussion of the topic in legal literature. The author recognized that the application of the principle and its boundaries are not entirely clear. The content of the principle is not universally agreed. The author identified that the principle of *in dubio pro reo* and the presumption of innocence is not often separated. The definition 'beyond reasonable doubt' was often used in order to express the principle. Sometimes it only referred to provision in law. One of the reasons why the approach to the principle differs is that the *common law* and Continental-European criminal systems are different. European approach to presumption of innocence is much wider than the *common law* approach and they interpret that the presumption of innocence and *in dubio pro reo* are closely related. In

accordance with the narrow approach, they must be considered separately, because the effect of the presumption extends only until judgement and *in dubio pro reo* to the judgement itself. The broader interpretation is also supported by an EU directive 2016/343 article 6 (2), what stipulates that any doubt as to the question of guilt is to benefit the suspect or the accused person, including where the court assesses whether the person concerned should be acquitted.

As same as the EctHR practice, the Supreme Court practice shows that the two principles are closely linked also to other individual rights. Unfortunately almost between every individual right and *in dubio pro reo* principle there were bottlenecks and vagueness. The problems were different – in some ways, the Court had gone too far in its reasoning, or left something unmotivated. On the other hand, there were also problems with police and prosecution work. One opinion which ECtHR often reffers is that the burden of proof for establishing the guilt of suspects and accused persons is on the prosecution. The Supreme Court has repeatedly highlighted that burden of proof lies in prosecution and it must ensure that all important tasks have been done. The decisions of the Supreme showed that in many cases, when the *in dubio pro reo principle* was applied, there were problems with mistakes made by the prosecution. Those doubts were not eliminated with means of criminal procedure. There were problems with the evidence, since they were not always sufficient.

The Supreme Court practice shows that the mistakes, which led to application of principle *in dubio pro reo*, also had been made by investigation office and the courts. EctHR practice deplores the idea that court panel, in carrying out their obligations, accepts the idea that the accused has committed the crime. Supreme Court judgements showed that district courts sometimes slip up too. In some cases, the Supreme Court had found that the criminal procedural law has been materially violated, since the decisions of the courts of the first instance had been limited only to confirming and describing the statements, leaving the analysis of the evidence and legal issues completely ignored. The Court has thus initially embraced the idea that the person is innocent and has not found it necessary to carry out further analysis of the circumstances.

The analysis of court decisions shows that the Supreme Court has also linked *in dubio pro reo* principle to the idea of "vital credibility". Namely, the Supreme Court considers its number of rulings that only doubt that has "vital credibility", given the specific circumstances of the prosecutions version, should be interpreted in favour of the accused. It follows that the court has shaped a term that laws do not recognize as a criterion for the assessment of evidence. It should be noted that such a criterion is narrowing down the scope of the principle of *in dubio*

pro reo. On one hand, court is trying to hold off the acquittal of a person, in circumstances where the accused's version is illogical or unrealistic. However, it adds subjectivity to the implementation of the principle. That way, the implementation of the principle has to pass one more stage, which is to assess the credibility of the evidence. The prosecution and the Court's subjective opinions about doubtful claim is very difficult to overturn. U. Lõhmus also finds decisions of the Supreme Court, referring to the 3-1-1-82-6 and 3-1-1-8-10, that the Court is confused or has wrongly associated the guilt of the accused with reliability of the evidence.

The Supreme Court has added one more aspect to "vital credibility", noting that handling of the question of guilt does not necessarily require a basis that more favorable option to accused is taken into account, if nothing does not support the accused version. In order to talk to reasonable doubt, the defence version must fit to the rest of the evidence. Such statement showed that court has moved to a direction where the accused in some cases must prove his innocence itself. The author considers such expression inclined to prosecution. Such point of view raised a question of possible conflict to European Court of Human Rights. Author notes that EctHR has not always been consistent in its own rulings on the burden of proof. In some cases court has allowed reversed burden of proof.

For example, interpreting the EctHR judgements, it may be permitted if facts about the accused's guilt is irrefutable and Prosecutor evidence is strong. EctHR judgement *Telfner vs Austria* said: „By requiring that the accused has to present explanations, having previously failed to submit *prima facie* evidence of the accusations, the burden of proof was reversed from prosecution to the defence, and thus the article 6 section 2 of the ECHR is violated.“ However, if the accusation is weak, including the evidence, then the reversed burden of proof is not allowed. This view, however, has no place in the modern world. Also, the article 6 of the new directive of strengthening certain aspects of presumption of innocence enacts that member states should ensure that the burden of proof lies with the Prosecutor. The preamble point 22 of the directive says that if the burden of proof is reversed, it would violate the presumption of innocence.

The Supreme Court has said, that the accused person doesn't have to prove his innocence, but in the case which accused decides to actively defend himself, he must either provide evidence of his claims or at least create a real opportunity to verify his claims. The Court has not revealed what does creating a real opportunity for checking the claims mean and how far does it have to go with the creation of such possibility. The certain degree of shifting the burden of proof could come up in very exceptional cases. For this purpose there should be some criteria

for the evaluation of the arguments of the accused. It should be tried to assess this as objectively as possible. Assessing if not remembering or not disclosing some information in particular case is believable. Objective reason, for example, can be some kind of medical problem, or any other logical explanation, which is verifiable. If the defence argument is not believable in consideration of objective criteria it may be interpreted not in favour of the accused. The author acknowledges that in the same way as the "vital credibility", there is a problem with credibility, because that criteria is somewhat subjective.

Among the other rulings, the Supreme Court has tied the principle of *in dubio pro reo*, also with direct and circumstantial evidence. The analysis of Supreme Court judgements showed that basically it is not excluded that judgement is only based on circumstantial evidence, if they in whole permit to speak about firm detection of guilt. If the collection of direct and circumstantial evidence about the guilt does not remove the doubts in accused guilt, *then in dubio pro reo* can be applied. However, the Court accepts that there is a greater probability of abidance of these doubts, if the collective evidence comprises only circumstantial evidence. By saying clearly that the *in dubio pro reo* principle does not derive, that conclusions of guilt could be done only if the evidence is direct, court expressed that *in dubio pro reo* should not apply lightly or if the first doubts arise then it should led to acquittal.

Given the analysis of the legal regulation, literature and case law which was made in this master's thesis, author answers the research question:

Indeed, certain indistinctness and gaps occur in giving meaning to the principle, due to which the author has found that the Supreme Court practice also has certain problems with the uniform implementation of the principle. However, the author considers that the EU-s most recent development – directive to strengthen certain aspects of the presumption of innocence – is a great instrument where Supreme Court can get directions for the problems which can arise in the future.

Liisi Munski

02.05.2016

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Berkaw, A. Presumed Guilty: How the European Court Handles Criminal Libel Cases in Violation of Article 6(2) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. – Columbia Journal of Transnational Law 2011-2012/50.
2. Campbell, L. Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence. – Modern Law Review. 2013/76, No 4 (viidatud: S. Trechsel. Human Rights in Criminal Proceedings. – Oxford OUP: 2005, p 164).
3. Deyong, S. Articles on „In dubio pro reo“. – The China Legal Science Journals Press, 2013/4, No 1.
4. Elliott, D.W. Elliot and Phipson Manual of the Law of evidence. London: Sweet & Maxwell: 1987.
5. Epps, D. The Consequences of Error in Criminal Justice. – Harvard Law Review, 2015/128, No 4.
6. European Court of Human Rights. Lühidalt kohtust. Arvutivõrgus: http://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_EST.pdf (12.12.2015).
7. Euroopa Ühenduste komisjon. Süütuse presumpatsioon. Roheline raamat. KOM (2006) 174 lõplik, Brüssel 2006, lk 6. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:52006DC0174> (12.12.2015).
8. Fletcher, G.P. Presumption of Innocence in the Soviet Union. – University of California, Los Angeles Law Review 1967-1968/15.
9. Fletcher, G.P. Two Kinds of Legal Rules: A Comparative Study of Burden-of-Persuasion Practices in Criminal Cases. – Yale Law Journal. 1968/77, No 5.
10. Ginter, J. jt. Analüüs isikute põhiõiguste tagamisest ja eeluurimise kiirusest kriminaalmenetluses. Eraldise kasutamise leping nr 1/121-12. Uuringu aruanne. 2013. Arvutivõrgus: <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/analuis-isikute-pohioiguste-tagamisest-ja-eeluurimise-kiirusest-kriminaalmenetluses> (21.12.2015).
11. Jescheck, H. Principles of German Criminal Procedure in Comparison with American Law. – Virginia Law Review 1970/56.
12. Kergandberg, E., Sillaots, M. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2011.
13. Kergandberg, E., Pikamäe, P. (koost). Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
14. Langbein, J.H., "The Historical Foundations of the Law of Evidence: A View from the Ryder Sources" - Yale Law School Legal Scholarship Repository. Faculty Scholarship Series. 1996 Paper 551, p 1199. Arvutivõrgus:

- http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1538&context=fss_papers (21.12.2015).
15. Lõhmus, U. Põhiõigused kriminaalmenetluses. 2. vlj. Tallinn: Juura 2014.
 16. Lõhmus, U. Tõendi lubatavus ja välistamine kriminaalmenetluses. Kui loogiline on Eesti tõendamissüsteem? – *Juridica* 2014/9 (viidatud: EIKo 11.02.2014, *Cěsnieks vs. Läti*, p 64 kaudu).
 17. Madise, Ü. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 3 vlj. Tallinn: Juura 2012.
 18. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Tallinn: Juura 2004.
 19. Nicita, A., Rizzolli M. In Dubio Pro Reo Behavioral explanations of pro-defendant bias in procedures. – Bozen Economics & Management Paper Series, 2013/4.
 20. Ploom, T. jt. Väärteomenetluse seadustik: Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.
 21. Reinthal, T. Karistusõiguse suund-ülekriminaliseerimine? – *Juridica* 2010/10 (viidatud: *Connally v. General Construction Co.*, 269 U. S. 385 (1926)).
 22. Shealy, M. A Reasonable Doubt about „Reasonable Doubt“. – *Oklahoma Law Review*. 2012-2013/65.
 23. Sillaots, M. Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses. Doktoriväitekiri. Juhendaja: E. Kergandberg. Kaasjuhendaja: J. Ginter. Tartu: 2004.
 24. Smith, E. The Presumption of Innocence. – *Scandinavian Studies In Law*. 2007, No 51.
 25. Sootak, J. (koost). Karistusõigus. Üldosa. Juura 2010, lk 139-140.
 26. Sootak, J. Riigikohtu praktika kriminaalasjades jaanuar-aprill 2014, 20.05.2014. Arvutivõrgus:
http://www.riigikohus.ee/vfs/1705/Riigikohtu_praktika_ylevaade_kriminaalasjad_2014_1.pdf (21.12.2015).
 27. Sootak, J. Süüdimõistmine koosseisu valiktuvastamise alusel. Konkureerivad põhimõtted in dubio pro reo ja iura novit curia. – *Juridica* 2009/2.
 28. Stavros, S. The guarantees for accused persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights : an analysis of the application of the Convention and a Comparison with Other Instruments. The Netherlands, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers 1993.
 29. Stuckenberg, C-F. Who is Presumed Innocent of What by Whom? – Springer Science Business Media. Published online 30.04.2013.
 30. Tella, M. J.F. Equiti and Law. Martinus Nijhoff: 2007.

31. Tierney, S., Tadros, V. The Presumption of Innocence and the Human Rights Act. – Modern Law Review 2004/67, No 3.
32. Westen, P. Two Kinds of Legal Rules: A Comparative Study of Burden-of-Persuasion Practices in Criminal Cases. – Yale Law Journal. 1968/77, No 5.
33. White, R. C.A, Ovey, C. Jacobs, White & Ovey: The European Convention on Human Rights. 5th ed. Oxford: Oxford University Press 2010.
34. Whitman, J. The Origins of Reasonable Doubt. Theological Roots of Criminal Trial. London: Yale University Press 2008. Arvutivõrgus: http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/1/ (02.02.2016).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I 15.05.2015, 2.
2. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
3. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2016/343, 9.märts 2016, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul. – ELT L 65.
4. Karistusseadustik. – RT I, 17.12.2015, 9.
5. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2015, 22.
6. Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2015, 37.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

1. EIKo 07.10.1988, 10519/83, *Salabiaku vs. Prantsusmaa*.
2. EIKo 06.12.1988, 10590/83, *Barberà, Messegué ja Jabardo vs. Hispaania*.
3. EIKo 10.02.1995, 15175/89, *Allenet de Ribemont vs. Prantsusmaa*.
4. EIKo 08.02.1996, 18731/91, *John Murray vs. Ühendkuningriik* koos kohtunik Walsh'i osalise eriarvamusega (liitunud kohtunikud Makarczyk ja Lõhmus).
5. EIKo 20.03.2001, 33501/96, *Telfner vs. Austria*.
6. EIKo 13.12.2011, 20883/09, *Ajdaric vs. Horvaatia*.
7. EIKo 19.07.2012, 29881/07, *Sievert vs. Saksamaa*.
8. EIKo 10.10.2013, 51355/10, *Topić vs. Horvaatia*.
9. EIKo 18.12.2014, 27473/11, *N.A. vs. Norra*.
10. EIKo 15.01.2015, 48144/09, *Cleve vs. Saksamaa*.
11. EIKo 15.01.2015, 68900/13, *Eshonkulov vs. Venemaa*.

12. RKKKo 3-1-1-112-99.
13. RKKKo 3-1-1-78-05.
14. RKKKo 3-1-1-24-05
15. RKKKo 3-1-1-24-06.
16. RKKKo 3-1-1-82-06 koos kohtunik E. Kergandberg eriarvamusega.
17. RKKKo 3-1-1-88-06.
18. RKKKo 3-1-1-90-06.
19. RKKKo 3-1-1-12-07.
20. RKKKo 3-1-1-33-08.
21. RKKKo 3-1-2-3-09.
22. RKKKo 3-1-1-8-10.
23. RKKKo 3-1-1-8-11.
24. RKKKo 3-1-1-38-11.
25. RKKKo 3-1-1-24-12.
26. RKKKo 3-1-1-113-12.
27. RKKKo 3-1-1-130-13.
28. RKKKo 3-1-1-77-15.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Liisi Munki (21.11.1989), annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose: *In dubio pro reo* põhimõtte Eesti kriminaalmenetluses, mille juhendaja on Anneli Soo.

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2016